STRATEGIA ROZWOJU GMINY SUŁÓW NA LATA 2008 - 2015

LISTOPAD 2008

Strategia Rozwoju Gminy Sułów na lata 2008 – 2015 stanowi załącznik do uchwały Nr XVI/104/2008 Rady Gminy Sułów z dnia 11 listopada 2008 roku.

Opracowanie: Ewa Skawińska

Spis treści

ROZDZIAŁ I. WPROWADZENIE 5
ROZDZIAŁ II. DIAGNOZA AKTUALNEGO STANU SPOŁECZNO - GOSPODARCZEGO GMINY SUŁÓW 8
1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO 8
1.1. Położenie geograficzne i podział administracyjny 8
1.2. Środowisko przyrodnicze 12
1.3. Obszary chronione 17
2. SFERA SPOŁECZNA I GOSPODARCZA 20
2.1. Zasoby ludzkie 20
2.2. Struktura ludności 21
2.3. Poziom wykształcenia mieszkańców 26
2.4. Struktura zatrudnienia 27
2.5. Potencjał gospodarczy i ekonomiczny 31
2.6. Poziom bezrobocia mieszkańców gminy 32
3. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA 39
3.1. Opieka i wychowanie przedszkolne 39
3.2. Infrastruktura i uwarunkowania oświaty 40
3.3. Uwarunkowania kulturowe 43
3.3.1. Biblioteki 43
3.3.2. Zasoby dziedzictwa kulturowego 44
3.3.3. Obiekty kultu religijnego 45
3.3.4. Działalność kulturalna 45
3.4. Opieka zdrowotna 46
3.5. Pomoc społeczna 47
3.5.1. Struktura świadczeń GOPS 47
3.5.2. Sytuacja osób niepełnosprawnych 50
4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA 53
4.1. Zaopatrzenie w wodę 53
4.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków 53
4.3. Infrastruktura drogowa 54

4.4. Gospodarka odpadami 58
4.5. Elektroenergetyka 61
4.6. Energia odnawialna 61
4.7. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego 64
4.8. Gazyfikacja 66
4.9. Telekomunikacja 66
4.10. Turystyka 66
5. ZARZĄDZANIE 68
5.1. Struktura wydatków 68
5.2. Kapitał społeczny 73
ROZDZIAŁ III. ANALIZA SWOT 75
ROZDZIAŁ IV. CELE STRATEGICZNE, OPERACYJNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ 82
1. MISJA I WIZJA STRATEGII 82
2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE 85
ROZDZIAŁ V. ZGODNOŚĆ Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI 95
ROZDZIAŁ VI. WDRAŻANIE I MONITORING 100
ROZDZIAŁ VII. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA 105
1. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 105
2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 106
3. Program Operacyjny Kapitał Ludzki 107
4. Program Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina 2007 – 2013 109
5. Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich – Program Integracji Społecznej 110
6. Pozostałe źródła finansowania 111
ROZDZIAŁ VIII. KONSULTACJE SPOŁECZNE 111
SPIS TABEL 113
SPIS WYKRESÓW 115
SPIS RYSUNKÓW 116

ROZDZIAŁ I
WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Gminy Sułów na lata 2008 – 2015 w założeniu stanowi dokument ujmujący wieloletnie cele i uwarunkowania rozwoju tejże jednostki terytorialnej wraz z uwzględnieniem zewnętrznych i wewnętrznych czynników o charakterze gospodarczym, społecznym i terytorialnym w ujęciu długoterminowym. W myśl ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 227 poz. 1658) strategia jest podstawowym narzędziem prowadzenia tej polityki zarówno w skali kraju, regionu jak i w skali lokalnej. Strategia rozwoju gminy wpisuje się także w układ dokumentów programowych według standardów Unii Europejskiej, zgodnych z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju począwszy od Strategii Rozwoju Kraju, skończywszy na programach operacyjnych i strategiach regionalnych.

Wykres 1. Zależność funkcjonowania dokumentów programowych na poziomie kraju.

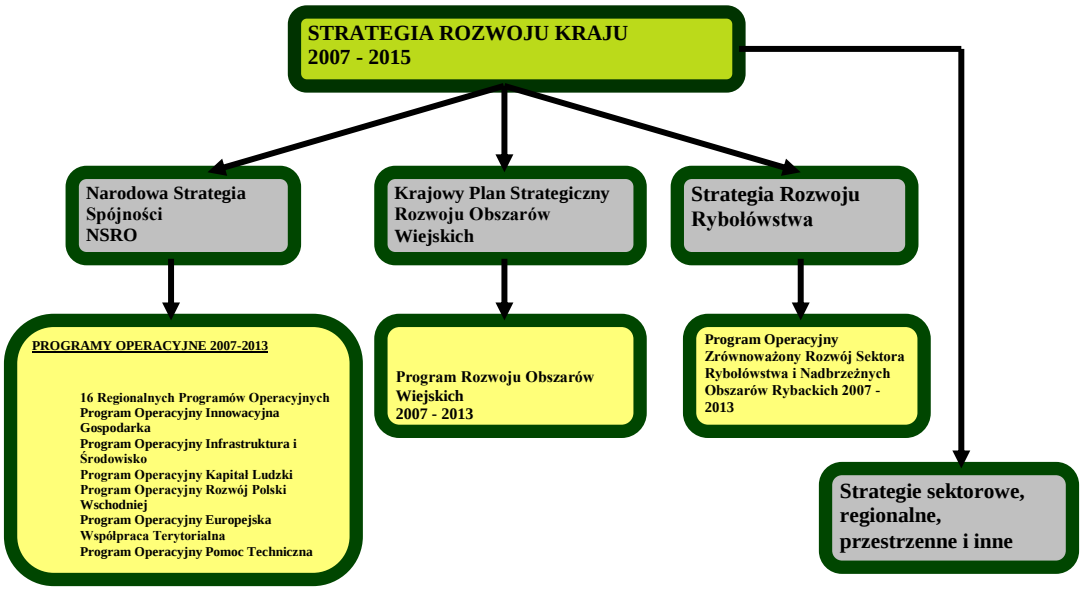

Źródło: opracowanie własne

Strategia jest dokumentem planistycznym, który przede wszystkim diagnozuje sytuację społeczno – gospodarczą gminy, jej słabe i mocne strony oraz priorytetowe kierunki rozwoju. Powinna stać się podstawą prowadzenia właściwej polityki przez poszczególne podmioty działające na scenie lokalnej, a w szczególności przez władze publiczne. Ważne, aby rozwój gminy opierał się na maksymalnym wykorzystaniu potencjału wewnętrznego miejscowych podmiotów, jak również położenia, zasobów naturalnych itd.

Kluczowym pytaniem, na jakie powinna odpowiadać strategia rozwoju jest:

Co należy zrobić, aby sytuacja mieszkańców uległa poprawie, a gmina rozwijała się w przyszłości?

W przypadku niniejszego dokumentu pytanie brzmi:

Co, kiedy i w jaki sposób należy zrobić, aby zapewnić zrównoważony rozwój gminy Sułów?

Opracowanie strategii rozwoju jest warunkiem koniecznym przy pozyskiwaniu środków finansowych z Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej. Zgodnie z zasadą programowania określoną w artykule 10 Rozporządzenia Rady WE nr 1083/ 2006 z dnia 11 lipca 2006 r. cele funduszy realizowane są w ramach systemu wieloletniego programowania zorganizowanego w kilku etapach składających się z określenia priorytetów, finansowania oraz systemu zarządzania i kontroli.

Strategia rozwoju gminy powinna charakteryzować się:

- kompleksowością rozwiązań zaistniałych problemów, traktowania gminy jako części szerszego otoczenia stanowiącego zbiór szans i zagrożeń rozwojowych,
- rozwiązywaniem dzisiejszych problemów przez pryzmat przyszłości, w uznaniu iż postęp jako wyraz rozwoju jest znacznie istotniejszy niż przetrwanie,
- uznaniem, że dla efektywnego rozwoju gminy niezbędne jest równoczesne osiąganie efektów społeczno-gospodarczych, ekologiczno-przestrzennych jak i finansowych.

Niniejszy dokument został opracowany jako narzędzie dla władz lokalnych oraz podmiotów spełniających istotną rolę z punktu widzenia rozwoju gminy, dzięki któremu będą one mogły racjonalnie organizować swoje działania w kilkuletnim horyzoncie czasowym, obejmującym lata 2008 – 2015. Nie ulega wątpliwości, że sukces gminy zależy od skutecznego i efektywnego zarządzania. Jest ono możliwe wyłącznie wówczas, gdy realizowane są cele podporządkowane jasnej i co ważne akceptowanej społecznie strategii rozwoju.

Efektem wdrożenia Strategii Rozwoju Gminy Sułów będzie zapewnienie synergii działań w budowie wspólnego systemu przedsięwzięć zmierzających do osiągnięcia pożądanych celów. Poprzez długofalowe programowanie i konsekwentną realizację programów rozwiązane zostaną podstawowe problemy rozwojowe gminy Sułów. Przyczyni się ona także do aktywizacji potencjałów innowacyjności i przedsiębiorczości społeczności lokalnej, wzmacnianiu procesów integracji i poprawie warunków życia mieszkańców, czyniąc Gminę Sułów gminą szans i rozwoju.

Instrumentem wdrożenia Strategii jest Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI) stanowiący załącznik nr 1 do niniejszego dokumentu. Zawiera on konkretne projekty, które będą wdrażane w horyzoncie czasowym objętym Strategią wraz z oszacowaniem kosztów ich realizacji. Zadania te wynikają w sposób bezpośredni z założonych celów i kierunków działań, a ich realizacja przyczyni się do osiągnięcia założonych wskaźników. Z uwagi na zmienność perspektywy czasowej będzie on rokrocznie aktualizowany.

Podstawą opracowania WPI jest art. 166 ustawy o finansach publicznych (Dz. U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104)

ROZDZIAŁ II
DIAGNOZA AKTUALNEGO STANU SPOŁECZNO - GOSPODARCZEGO GMINY SUŁÓW

1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

1.1. Położenie geograficzne i podział administracyjny.

Gmina Sułów położona jest w północno – zachodniej części powiatu zamojskiego na terenie województwa lubelskiego (30 km od Zamościa i 70 km od Lublina). Graniczy z następującymi gminami:

- od północy z Gminą Rudnik i Gminą Nielisz,
- od zachodu z Gminą Turobin i Gminą Radecznica,
- od południa z Gminą Turobin i Gminą Radecznica,
- od południa i wschodu z miastem i Gminą Szczebrzeszyn.

Rys. 1. Powiat zamojski

Źródło: www.lubelskie.pl

Rys. 2. Gmina Sułów na tle województwa lubelskiego

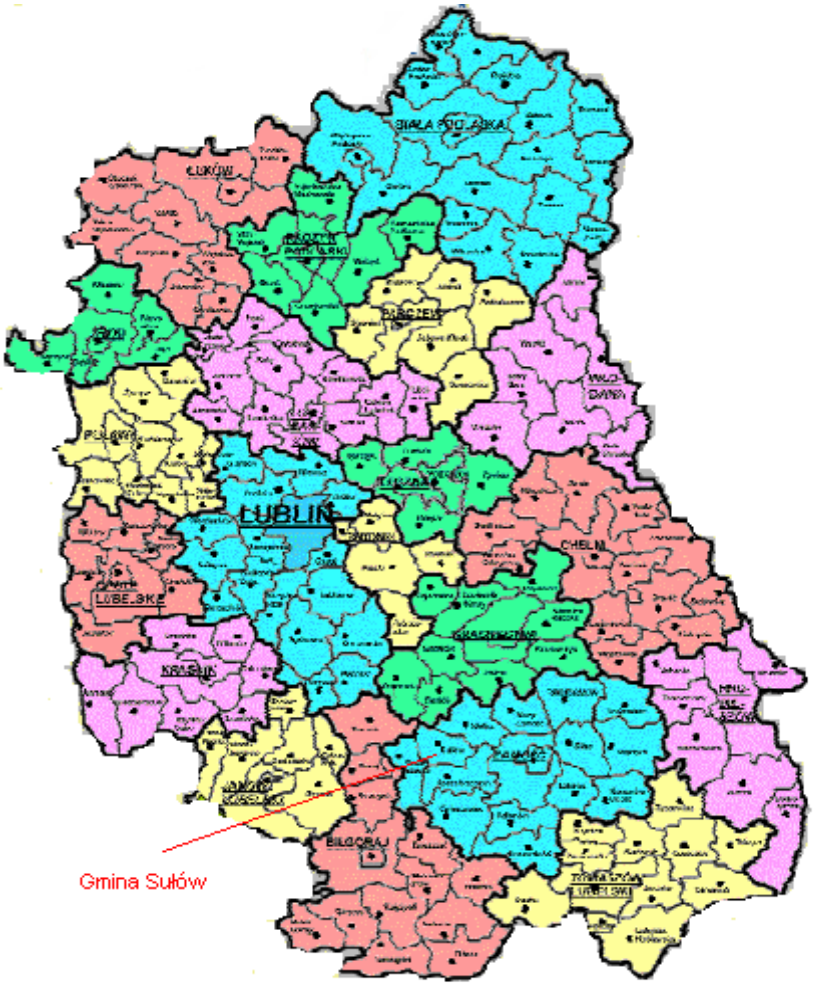

Źródło: Dziennik Wschodni

Gmina Sułów bezpośrednio graniczy z powiatem krasnostawskim oraz biłgorajskim. Leży także w sąsiedztwie Roztoczańskiego Parku Narodowego i części Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego.

Obszar gminy Sułów wchodzi w skład krainy fizjograficznej Padołu Zamojskiego. Mały fragment pd. – zach. części gminy Sułów wchodzi w skład Roztocza Zachodniego. Dominującą formą rzeźby padołu jest poziom terasy machaleniowej z niewysokimi, płaskimi garbami kredowymi o kierunku równoleżnikowym. Wysokości względne dochodzące do 30 m, bezwzględne są rzędu 250 m n.p.m. Dla terenu Roztocza Zachodniego typowa jest rzeźba lessowa – duże rozcięcia erozyjne (jary i wąwozy wydrążone w lesie). Wysokości względne sięgają rzędu 70 m, teren jest falisty o spadkach od 6% do 10%.

Siedzibą władz gminy jest Sułów. Powierzchnia całej gminy wynosi 9.348 hektarów. Powierzchnia użytków rolnych wynosi 7 967 ha; lasów i gruntów leśnych ogółem - 679 ha, pozostałe grunty i nieużytki wynoszą 702 ha.

Wykres 2. Struktura powierzchni

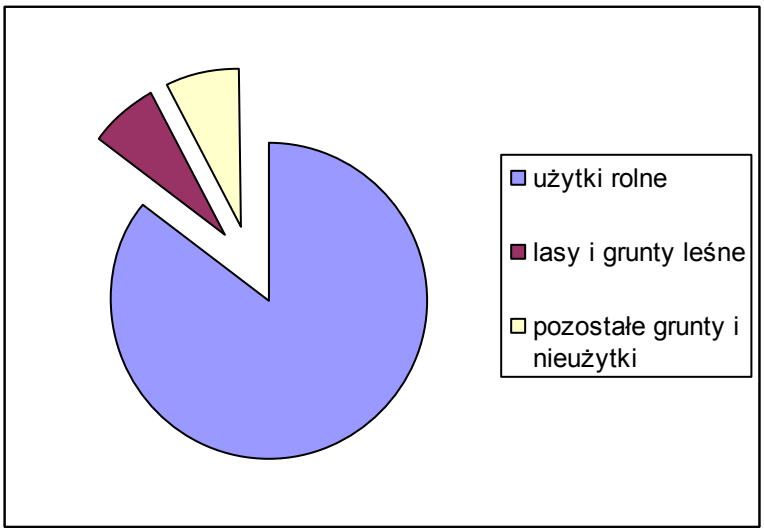

Źródło: Urząd Gminy Sułów

W skład gminy Sułów wchodzi 15 miejscowości: Deszkowice Pierwsze, Deszkowice Drugie, Kitów, Kulików, Michalów, Rozłopy, Rozłopy Kolonia, Sąsiadka, Sułowiec, Sułów, Sułów Kolonia, Sułówek, Tworyczów, Źrebce, Kawęczyn Kolonia. Istniejący układ zabudowy w poszczególnych wsiach charakteryzuje się znacznym rozproszeniem.

Rys. 3. Topografia gminy Sułów

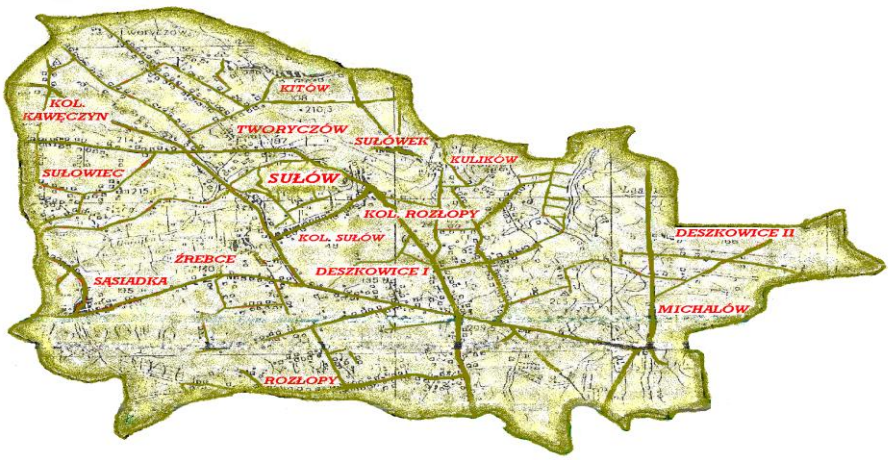

Źródło: Urząd Gminy Sułów

Zwartą zabudowę posiadają wsie: Sułów, Michalów, Sąsiadka, Kitów, Sułówek, Źrebce. Zabudowa mieszkaniowa w gminie ma charakter zabudowy zagrodowej i zabudowy wielorodzinnej. Zabudowa wielorodzinna występuje w Michalowie, jest to budownictwo Spółdzielni Mieszkaniowej „Storczyk". Miejscowość Sułów to ośrodek gminny pełniący funkcję administracyjno-usługową, obsługi ludności i rolnictwa. Miejscowościami pełniącymi funkcję wspomagającą dla ośrodka gminnego są Deszkowice Pierwsze, Michalów i Tworyczów. Każda z miejscowości tworzy bazę produkcyjno – przemysłową dotyczącą drobnego przemysłu rolno – spożywczego opartego na surowcach lokalnych oraz niektóre miejscowości bazę usługową. Jednostki usług I poziomu obsługi to: Sułów, Deszkowice Pierwsze, Tworyczów i Michalów. Pozostałe jednostki posiadają usługi elementarne.

Generalnie obszar gminy wykazuje korzystne warunki dla rozwoju osadnictwa, ponieważ warunki przyrodnicze i techniczne odpowiadają wymogom rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Niekorzystne warunki występują jedynie w dolinach rzecznych oraz w terenach o dużych spadkach, w obszarze występowania jarów i wąwozów.

Niekorzystne położenie geograficzne gminy Sułów i monofunkcyjny charakter (rolnictwo) wpływa na to, że gmina jest mało wyrazista na tle powiatu i województwa. Do tego dołączyć można bardzo niski poziom wykształcenia i wiek jej mieszkańców.

Pozytywnym czynnikiem jest położenie gminy w niedalekim sąsiedztwie Roztoczańskiego Parku Narodowego oraz Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego. Walory te wykorzystać można do rozwoju agroturystyki, oraz szlaków turystycznych połączonych z okolicznymi gminami. Można także wykorzystać znajdujące się na terenie gminy cenne zabytki takie jak Grodzisko wczesno – średniowieczne „Sutiejsk" w Sąsiadce z XI w. i Zespół Pałacowo – Parkowy w Klemensowie.

Pozycja gminy Sułów w sposób bezpośredni uzależniona jest od mieszkańców, którzy mimo niskich dochodów podejmują inicjatywy w kierunku polepszenia warunków życia.

1.2. Środowisko przyrodnicze.

Obszar gminy posiada korzystne warunki naturalne. Na terenie gminy występują złoża surowców ilastych (lessy) o praktycznie nieograniczonej wielkości, przydatne do produkcji kruszyw lekkich i ceramiki budowlanej. W rejonie wsi Kitów występują perspektywiczne złoża kruszywa naturalnego dla budownictwa drogowego.

Utwory lessowe zalegające teren gminy charakteryzują się dobrą przepuszczalnością wody, co ma znaczenie dla stosunków wodnych. Wody opadowe infiltrują w głąb, gdzie dopiero na znacznych głębokościach tworzą poziom wody podziemnej. Słabo rozwinięta jest sieć rzeczna. Osią wód jest rzeka Wieprz z dopływami Porem, Gorajką i Łetownią, które wpływają do największego w regionie akwenu wodnego „Nielisz" znajdującego się na obszarach dwóch gminy: Nielisz i Sułów.

Gleby charakteryzują się występowaniem wysokich klas bonitacyjnych od I do IV. Dominują gleby brunatne i bielicowe oraz w niewielkich ilościach rędziny kredowe, w dolinach rzek występują gleby mułowo – wapienne. Według danych IUNG-u w Puławach wynosi 86,1 pkt (średnia w regionie zamojskim wynosi 85 pkt, a dla kraju 66 pkt). W większości gleby posiadają korzystne właściwości dla rozwoju rolnictwa.

Klimat gminy Sułów posiada cechy kontynentalne. Średnia roczna temperatura wynosi 7,5^{o}C, średni roczny opad wynosi od 550 do 600 mm, przeważają wiatry z sektora zachodniego. Okres wegetacyjny waha się w granicach 200 dni, okres bezprzymrozkowy wynosi 155-165 dni. Przez teren gminy Sułów przechodzi szlak gradowy.

Lasy zajmują powierzchnię 679 ha, co stanowi zaledwie 7,26% ogólnej powierzchni gminy i jest niewielka w porównaniu z powiatem zamojskim, w którym lasy stanowią 20,42% ogólnej powierzchni. Zwarte kompleksy znajdują się w pn. – wsch. części gminy (część stanowią lasy podmokłe) i kompleks mniejszy na terenie, pd.– zach. Są to lasy mieszane z dużym udziałem drzew liściastych, które są własnością rolników indywidualnych. Z uwagi na pełnienie funkcji glebo i wodochronnych lasy należy uznać za bezwzględnie chronione przed zmianą użytkowania na nieleśną. Warto wspomnieć również o występujących

stanowiskach żołny w miejscowości Sąsiadka oraz stanowisku orlika krzykliwego na południe od miejscowości Sąsiadka.

Budowa geologiczna

Gmina Sułów położona jest w obrębie synklinarium brzeżnego, zbudowanego głównie ze struktur mezozoicznych – utworów górnej kredy (mastrychtu). Utwory górnej kredy, zróżnicowane litologicznie posiadają różną odporność na niszczenie w wyniku procesów erozji i denudacji. W granicach gminy występują przeważnie utwory mniej odporne – margle i wapienie margliste (Padół Zamojski). Odporne opoki budują płd. – zach. obszar gminy, a garby i wzgórza ostańcowe znajdują się w pozostałym regionie.

Na utworach kredy zalegają utwory czwartorzędowe, związane głównie z okresem ostatniego zlodowacenia (Wisły). Morfogeneza i przypowierzchniowa budowa geologiczna w głównej mierze związana jest z formą dolinną rzek Wieprz i Por oraz rozległą pokrywą plejstoceńskich utworów lessowych wysoczyznowych i dolinnych. Terasy nadzalewowe (rejon Deszkowice Drugie, Michalów, Kulików, Sułówek) budują piaski drobno i średnioziarniste przewarstwione piaskami drobnoziarnistymi pylastymi.

Surowce mineralne

Na terenie gminy Sułów stwierdzono (Studium Geologiczno – Surowcowe Gminy Sułów, Warszawa 1990 r.) występowanie następujących surowców:

- ***Surowce ilaste*** – zdominowane są przez pokrywy lessów spiaszczonych i nie posiadają wartości użytkowej. Jedynie lessy wysoczyznowe w rejonie Tworyczowa, Sułowa, Deszkowic Pierwszych, Rozłop i Michalowa posiadają wartość dla ceramiki budowlanej (produkcja cegły palonej – pełnej klasy).
- ***Kruszywo materialne*** – piaski występują w ograniczonych powierzchniach w rejonie Michalowa, Deszkowic Drugich, Kulikowa i Sułówka. Występują tu piaski drobno i średnioziarniste, których cechy uziarnienia wskazują na możliwość zastosowania ich do zapraw i wypraw budowlanych oraz do celów ogólnobudowlanych i drogowych.

Rzeźba terenu

Pod względem goemorfologicznym obszar gminy Sułów zaliczany jest do Wyżyny Lubelskiej i Roztocza. Gmina w większości znajduje się w granicach mezoregionu Padołu Zamojskiego, tylko jej płd. – zach. część położona jest w mezoregionie Roztocza Zachodniego.

Na obszarze gminy przeważają następujące typy rzeźby:

- wyżyn niskich o charakterze den kotlin, zdenudowanych i prawie płaskich, zbudowanych na ogół z mniej odpornych utworów kredowych (Padół Zamojski);
- równin rzecznych teras akumulacyjnych i akumulacyjno – erozyjnych, o powierzchni płaskiej, zbudowanej z utworów piaszczystych, często z pokrywami lessów, miejscami zwydmionych (terasy Wieprza i Poru);
- obszarów pokrytych grubą warstwą lessów o dość urozmaiconej rzeźbie, rozciętych licznymi dolinami i wąwozami (Roztocze Zachodnie)

Gleby

W gminie występują gleby lessowe, spośród których decydującą rolę odgrywają gleby brunatnoziemne (brunatne właściwe i wyługowane). Obok gleb brunatno ziemnych występują rędziny i czarnoziemy. Czarnoziemy wytworzone z lessów występują w rejonie Sułów Kolonii i Rozłop.

Powyższe typy gleb użytkowane rolniczo tworzą w gminie kompleksy przydatności rolniczej: pszenny bardzo dobry, pszenny dobry, pszenny wadliwy, żytni bardzo dobry. Leśne gleby brunatnoziemne są siedliskiem lasów i lasów mieszanych, rędziny stanowią siedliska grądów i świetlistej dąbrowy.

W dolinach rzek Wieprz, Por i Łętownia występują gleby mułowo – torfowe i torfowo – mułowe. Są one zajęte przez trwałe użytki zielone – łąki. Wyżej położone partie teras zalewowych rzek zajęte są przez mady rzeczne.

Wody

Wody podziemne

Obszar gminy Sułów położony jest w obrębie jednostki hydrologicznej regionu Lubelsko – Radomskiego, w podregionie Zamościa – Turobina, a część płd. – zach. w podregionie Roztoczańskim. Główny poziom wodonośny związany jest tu z utworami kredowymi i czwartorzędowymi. Utwory trzeciorzędu nie odgrywają istotnej roli jako poziom wodonośny.

Wody piętra kredowego

Występujący na obszarze gminy kredowy poziom wodonośny stanowi fragment zasobnych w wodę głównych zbiorników wód podziemnych – jednych z głównych zbiorników wód podziemnych w kraju, nr 406 teren na zachód od Wieprza.

Wody piętra czwartorzędowego

Utwory czwartorzędu wypełniają obniżenia, głównie strefy dolin rzecznych.

Wody powierzchniowe

W obszarze gminy występują w dolinie Poru i Gorajki.

Źródła

Źródła występują w dolinie rzek Por i Gorajka, drenując poziom wodonośny kredy i trzeciorzędu.

Stawy i zbiorniki wodne

W granicach gminy Sułów i Nielisz, z zaporą czołową w Nieliszu położony jest zbiornik dużej retencji o całkowitej powierzchni 950 ha, pojemności 19,5 mln m3 i długości linii brzegowej 30 km, którego istnienie możliwe jest dzięki wodom rzeki Por i Wieprz.

W miejscowości Michalów znajduje się staw rybny zasilany w wodę z rzeki Wieprz.

Klimat

Według regionalizacji klimatu Polski według W. Okołowicza gmina Sułów położona jest w obrębie regionu lubelsko – wyżynnego, którego cechuje przewaga wpływów kontynentalnych, takich jak:

- wyższa niż na innych terenach amplituda powietrza,
- dość późna i stosunkowo krótka wiosna,
- długie lato,
- zima długa i stosunkowo chłodna.

Szata roślinna

Szata roślinna jest odbiciem warunków glebowych i geomorfologicznych. Według podziału geobotanicznego D. Fijałkowskiego obszar gminy znajduje się w następujących granicach:

Krainy Wyżyny Lubelskiej – Okręgu Subwołyńskiego – Podokręgu Padołu Zamojskiego (dąbrowy świetliste z liczną domieszką roślin pontyjskich),

Krainy Roztocza – Okręgu Roztocza Zachodniego – Podokręgu Szczebrzeszyńskiego (grądy bukowe z udziałem buczyny karpackiej z domieszką jodły).

Szatę roślinną powyższych krain, a zwłaszcza Wyżyny Lubelskiej cechuje bogactwo i różnorodność gatunków. Występują tu również m.in. zbiorowiska torfowiskowe, zbiorowiska łąk, zarośla i murawy kserotermiczne oraz zbiorowiska synantropijne.

Fauna

Rozmieszczenie fauny na obszarze gminy Sułów związane jest z rozmieszczeniem jej podstawowych siedlisk. Wśród fauny dominują gatunki środkowoeuropejskie, pospolite w całej Polsce. Na obszarze gminy występują następujące rodzaje fauny:

Fauna leśna – związana z kompleksami leśnymi, z takimi gatunkami jak: jeleń, sarna, lis, kuna leśna, dzik;

Fauna łąkowo – zaroślowa z ciągiem siedliskowym bagienno – łąkowym wzdłuż Poru, Gorajki, a także Wieprza i Łętowni, z takimi gatunkami jak: brzęczek, remiz, potrzoz, derkacz, bocian biały;

Fauna kserotermiczna – związana z siedliskami murów i zarośli kserotermicznych i stepopodobnych, z takimi gatunkami jak: trzmiel stepowy, pokrzewka ciernista, jaszczurka zielona, ryjkowce, owady pszczołowate.

Wśród ptaków na terenie gminy dominują: zięba, świętuszka, rudzik, myszołów, kania, jastrząb, orlik.

1.3 Obszary chronione

Na terenie gminy Sułów znajdują się następujące obszary chronione:

1. Fragment Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego – obejmujący 2,8% gminy (sołectwo Sąsiadka), który został utworzony na mocy rozporządzenia Wojewody Zamojskiego z dnia 19 czerwca 1998 r. zadaniem Parku jest zachowanie i upowszechnianie wartości przyrodniczych, kulturowych i historycznych obszaru.
2. Pomniki przyrody żywej:
   - brzoza brodawkowata (Betula verrucosa) 249 szt. oraz klon pospolity (Acer platanoides) – 168 szt.,
   - dąb szypułkowy (Quereus robur) – 4 szt.,
   - gleby najwyższej jakości (kl. I – IV), zajmujące 98,7% gruntów ornych,
   - lasy chronione.

Ponadto na obszarze gminy Sułów występuje konieczność poddania wzmożonej ochronie:

- ciągów siedliskowych (korytarzy ekologicznych) dolin rzecznych Wieprza, Poru, Gorajki, Łętowni,
- zlewni rzeki Wieprz,
- głównych zbiorników wód podziemnych,
- lasów przez nadanie statusu lasów gleboochronnych obszarom leśnym na Roztoczu zachodnim,
- naturalnych źródeł występujących w rejonie Sułowca, Sąsiadki.

Ograniczenia rozwoju na terenach:

- występowania gruntów słabonośnych (głównie organiczne i sypkie),
- zalewowych,
- spadkach powyżej 15%,
- zagrożonych zjawiskiem sufozji i osuwiskami (Roztocze Zachodnie).

Natura 2000

Na terenie gminy wyznaczone zostały obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 – obejmujące obszar zbiornika wodnego „Nielisz" oraz obszary typowane: obszar Doliny Poru i Staw Boćków.

W obszarze zbiornika wodnego „Nielisz" występuje około 16 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej oraz 1 gatunek z Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt. Teren ten stanowi jeden z największych i najważniejszych ostoi ptaków wodno – błotnych w regionie.

Rys. 4. Obszar Natury 2000 – Zbiornik Wodny Nielisz

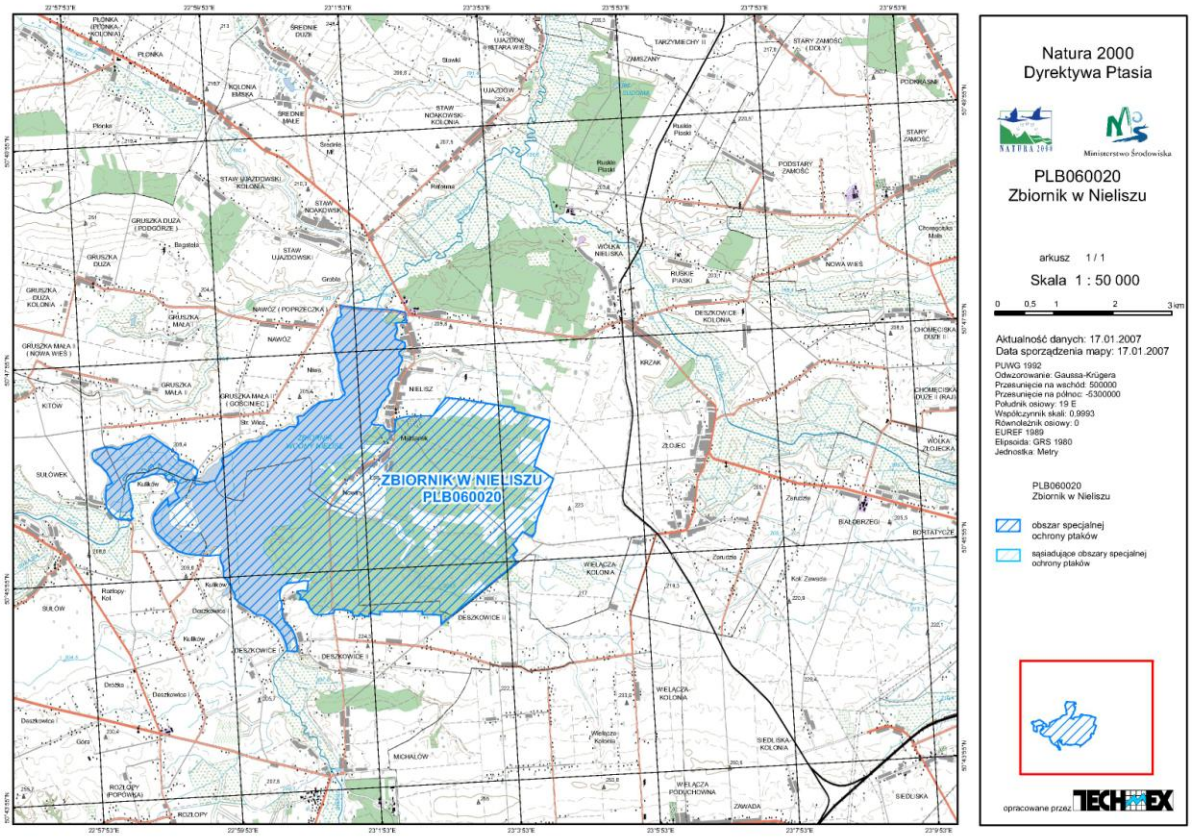

Źródło: www.natura2000.mos.gov.pl

Typowane obszary Dolina Poru i Staw Boćków to ostoja położona w mezoregionie Padół Zamojski oraz częściowo w mezoregionie Roztocze Zachodnie. Obejmuje dolinę rzeki Por, która jest dopływem rzeki Wieprz oraz staw Boćków. Bezpośrednie sąsiedztwo doliny stanowią grunty orne. Rzeka na całej długości jest uregulowana i pogłębiona. Rzeki porastają wierzby i topole. Dolina jest bezleśna, poza dolnym biegiem rzeki, gdzie na wniesieniu zachował się niewielki płat lasu grądowego, z przewagą buka i grabu oraz kompleks lasów w

okolicach Zakrzewa. Niektóre fragmenty doliny są okresowo podtapiane i ulegają powtórnemu zabagnieniu. W górnej części zlewni Poru, znajduje się naturalny Staw Boćków o powierzchni około 250 ha. W ostoi Dolina Poru i Staw Boćków stwierdzono występowanie, co najmniej 18 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Liczebność dwóch gatunków (derkacza i dzięcioła białoszyjego) mieści się w kryteriach wyznaczenia ostoi ptaków wprowadzonych przez Międzynarodową Radę Ochrony Ptaków. Ponadto 6 spośród stwierdzonych tu gatunków ptaków zostało umieszczonych na liście gatunków zagrożonych w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt.

Identyfikacja podstawowych problemów

- *Niekorzystne położenie gminy Sułów w układzie województwa lubelskiego,*
- *Rozproszona zabudowa gospodarstw usytuowanych na terenie gminy,*
- *Niski poziom ochrony walorów środowiska naturalnego,*
- *Zanieczyszczanie wód gruntowych spowodowane brakiem systemów odprowadzania ścieków*

2. SFERA SPOŁECZNA I GOSPODARCZA

2.1. Zasoby ludzkie

Gmina Sułów na dzień 31 grudnia 2007 roku liczyła 5244 mieszkańców. Z tego 47,7% stanowią mężczyźni, zaś 52,3% kobiety.

Tabela 1. Ludność gminy Sułów wg płci

LUDNOŚĆ		
Mężczyźni	%	47,7
Kobiety	%	52,3

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Wykres 3. Ludność gminy Sułów wg płci

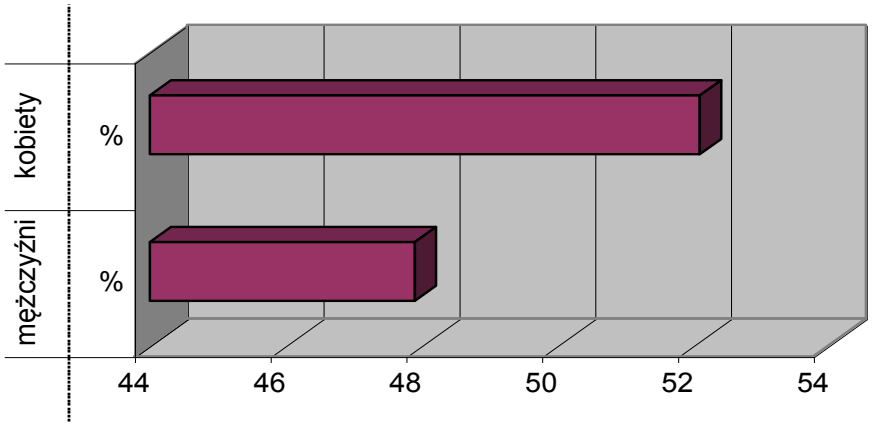

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Na 1 km^2 przypada 60 osób i jest to wielkość zbliżona do gęstości zaludnienia w powiecie zamojskim gdzie wynosi ona 61 osób na km^2, ale dość niska w stosunku do województwa lubelskiego gdzie wynosi 80 osób na km^2.

Wykres 4. Gęstość zaludnienia gminy Sułów na tle powiatu, województwa i kraju

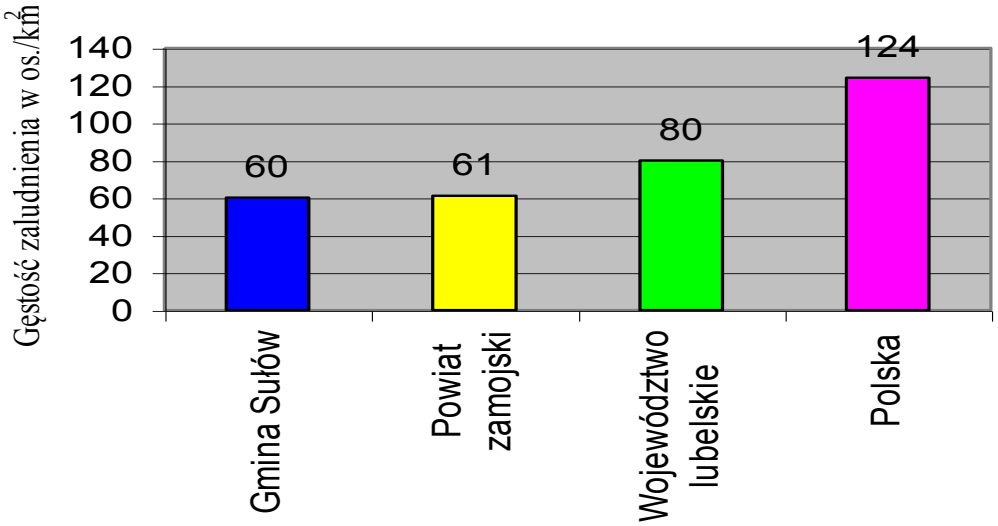

Źródło: Województwo lubelskie w 1998 roku, US, Lublin 1999

2.2. Struktura ludności

Mieszkańcy gminy to osoby zameldowane na pobyt stały oraz przebywające czasowo ponad 2 miesiące. Analizę z uwagi na wiek i płeć społeczeństwa przedstawiono poniżej.

Tabela 2. Ludność wg płci i wieku.

Wiek	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
0-4 lat	223	120	103
5-9 lat	244	127	117
10-14 lat	343	186	157
15-19 lat	336	175	161
20-24 lat	390	220	170
25-29 lat	330	173	157
30-34 lat	298	144	154
35-39 lat	278	140	138
40-44 lat	304	169	135
45-49 lat	371	188	183
50-54 lat	374	197	177
55-59 lat	291	138	153

60-64 lat	238	80	158
65-69 lat	267	104	163
70 lat i więcej	847	306	541
OGÓŁEM	5 134	2 467	2 667

Źródło: dane www.stat.gov.pl na dzień 31.12.2006 r.

Tabela 3 Ludność wg ekonomicznych grup wieku

LUDNOŚĆ WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU		
przedprodukcyjny	%	19,7
produkcyjny	%	55,6
poprodukcyjny	%	24,7

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Wykres 5. Ludność w gminie Sułów w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 2000-2006

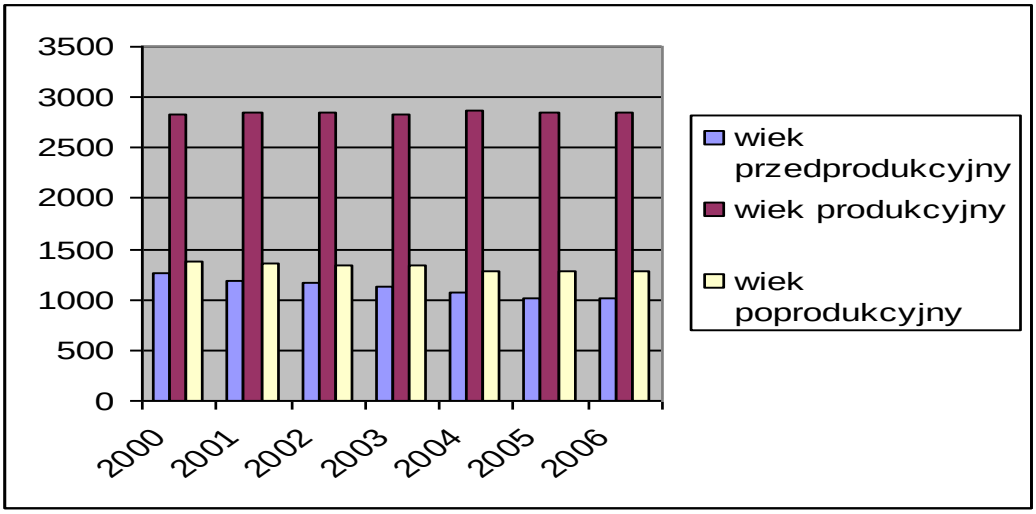

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Analizując strukturę wiekową ludności w aspekcie produkcyjnym, można zauważyć, że dużą grupę stanowią ludzie w wieku poprodukcyjnym, co w przyszłości będzie miało niebagatelny wpływ na uwarunkowania społeczne w regionie.

Gmina Sułów należy do gmin starych demograficznie, z przewagą osób w wieku poprodukcyjnym nad osobami w wieku przedprodukcyjnym. Przyjmując utrzymanie się istniejących tendencji demograficznych przypuszcza się, że liczba ludności w przyszłości znacznie spadnie, na co wskazuje przedstawiony poniżej ujemny przyrost naturalny.

Tabela 5. Struktura przyrostu naturalnego w latach 2000 – 2006.

ROK	LICZBA URODZIN	LICZBA ZGONÓW	PRZYROST NATURALNY
2000	53	92	- 39
2001	57	92	- 35
2002	42	91	- 49
2003	52	83	- 31
2004	43	79	- 36
2005	44	78	-34
2006	41	84	-43
2007	55	83	-28

Źródło: dane www.stat.gov.pl i Urzędu Gminy Sułów

Wykres 6. Struktura przyrostu naturalnego w latach 2000-2007

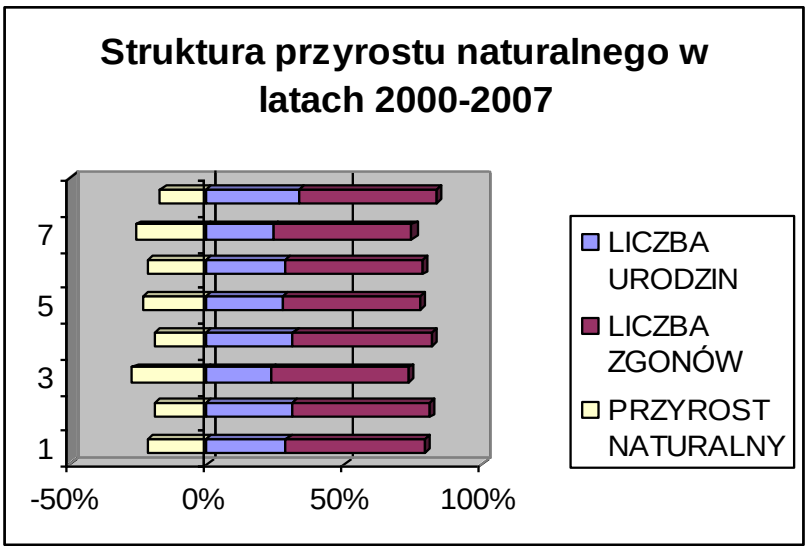

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Wykres 7. Migracje w gminie Sułów w latach 2000 – 2006.

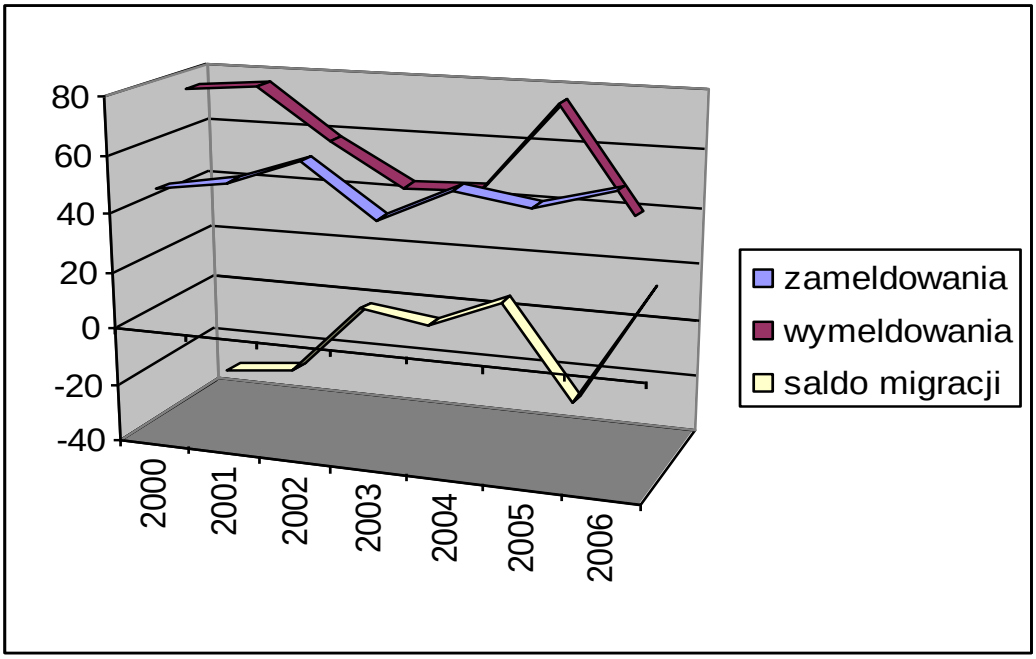

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Pomimo, że migracja nie jest duża, w najbliższych latach może nastąpić migracja ludności w wieku produkcyjnym na tereny bardziej rozwinięte ekonomicznie. Wiąże się to ze słabą sytuacją ekonomiczną gminy. Wewnętrzny

ruch wędrówkowy nie jest jednak w przypadku gminy Sułów czynnikiem obniżającym stan ludności, ponieważ saldo migracji dla całej gminy, wskutek napływu nowych mieszkańców osiąga saldo dodatnie.[1]

Na podstawie danych statystycznych o liczbie ludności w latach 1990 – 1999 w gminie Sułów, oszacowany został liniowy model tendencji rozwojowej liczby ludności w tej gminie.[2]

$$Y=\beta+\alpha t+\varepsilon$$

Następnie na podstawie trendu przeprowadzona została punktowa prognoza ludności w latach 2000 – 2009.

Prognozę ludności oraz średni błąd prognozy w latach 2000 – 2009 przedstawia poniższa tabela:

Tabela 6. Punktowa prognoza ludności.

L.P.	Rok	Liczba ludności	Średni błąd szacunku
1	**2000**	5535	99,7
2	**2001**	5485	101,7
3	**2002**	5434	103,9
4	**2003**	5384	106,3
5	**2004**	5334	108,8
6	**2005**	5284	111,5
7	**2006**	5234	114,4
8	**2007**	5184	117,4
9	**2008**	5134	120,5
10	**2009**	5084	123,7

Źródło: I. Koprowska, J. Krajewski, Strategia rozwoju gminy Sułów, praca dyplomowa, Zamość 2000

Jak widać z danych przedstawionych w powyższej tabeli liczba ludności w gminie Sułów będzie się systematycznie zmniejszać o około 50 osób w każdym roku. Na podstawie powyższej prognozy oraz w odniesieniu do stanu liczby

[1] I. Koprowska, J. Krajewski, Strategia rozwoju gminy Sułów, praca dyplomowa, Zamość 2000
[2] Tamże: s. 96

mieszkańców w dniu 31.12.2007 r. stwierdzić można, iż liczba mieszkańców mieści się w założonym błędzie szacunkowym i jest większa od zakładanej o 60 osób.

2.3. Poziom wykształcenia mieszkańców

Tabela 7. Struktura poziomu wykształcenia mieszkańców.

l.. p.	WYSZCZEGÓLNIENIE	OGÓŁEM	MĘŻCZYŹNI	KOBIETY
1.	**Wyższe**	150	55	95
2.	**Średnie**	1046	437	609
3.	**Zasadnicze zawodowe**	956	649	307
4.	**Podstawowe ukończone i bez wykształcenie szkolnego**	2265	935	1330

Źródło: www.stat.gov.pl

Wykres 8.Struktura poziomu wykształcenia mieszkańców.

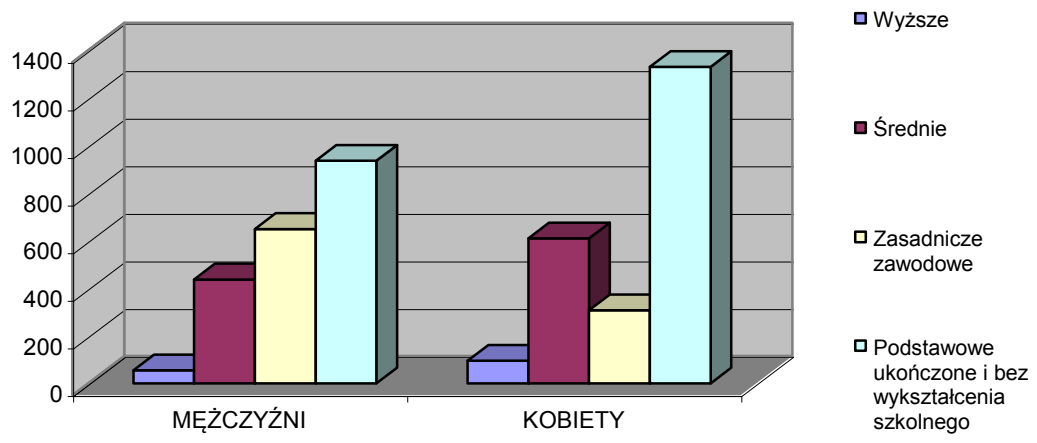

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Wykres 9. Struktura poziomu wykształcenia mieszkańców wyrażona procentowo.

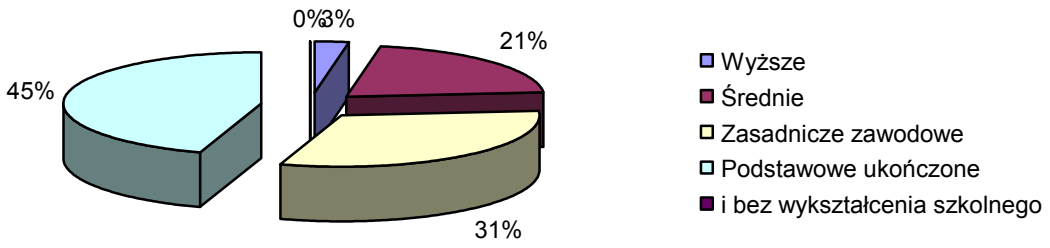

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Tabela 8. Poziom wykształcenia mieszkańców gminy Sułów na tle wykształcenia mieszkańców powiatu, województwa i Polski.

L.p.	Wykształcenie	Sułów	Polska	
			Miasto	Wieś
1.	Podstawowe i niepełne podstawowe	45%	29,6%	51,4%
2.	Zasadnicze zawodowe	31%	25,8%	29,1%
3.	Średnie	21%	34,9%	17,2%
4.	Policealne i Wyższe	8%	9,7%	2,2%

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Poziom wykształcenia w gminie Sułów jest bardzo niski, ponieważ aż 45% osób posiada wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe. Jest to czynnik hamujący rozwój. Wiąże się to z biernym uczestnictwem w życiu społecznym i niskim stopniem zaradności w stosunku do istniejących możliwości rozwojowych.

2.4. Struktura zatrudnienia

Gmina Sułów posiada typowo rolniczy charakter, dlatego większość mieszkańców zatrudniona jest w rolnictwie indywidualnym.

Tabela 9. Ludność wg głównego źródła utrzymania.

Płeć	ogółem	w tym utrzymująca się						
		z pracy				razem	w tym	
		razem	najem	na rachunek własny			z emerytur	z rent
				razem	w tym w swoim gosp. rolnym			
Ogółem	**5376**	**3049**	**1168**	**1881**	**1770**	**2327**	**1475**	**550**
mężczyźni	2574	1641	607	1034	980	933	552	269
Kobiety	2802	1408	561	847	790	1394	923	281
POSIADAJĄCY WŁASNE ŹRÓDŁO UTRZYMANIA								
razem	3697	1691	566	1125	1074	2006	1376	446
mężczyźni	1704	937	297	640	611	767	492	215
kobiety	1993	754	269	485	463	1239	884	231
UTRZYMYWANI								
razem	1679	1358	602	756	696	321	99	104
mężczyźni	870	704	310	394	369	166	60	54
kobiety	809	654	292	362	327	155	39	50

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Wykres 10. Ludność wg głównego źródła utrzymania.

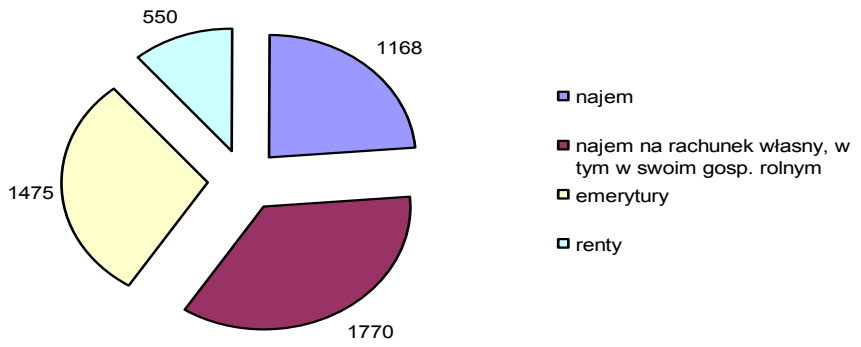

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Tabela 10. Pracujący w wieku 15 lat i więcej, wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według powierzchni użytków rolnych.

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy obszarowe				
		Do 1 ha	1 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 15 ha	15 ha i więcej
OGÓŁEM	1557	7	638	586	226	100
MĘŻCZYŹNI	833	3	330	315	130	55
KOBIETY	724	4	308	271	96	45

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Wykres 11. Pracujący w wieku 15 lat i więcej wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według powierzchni użytków rolnych.

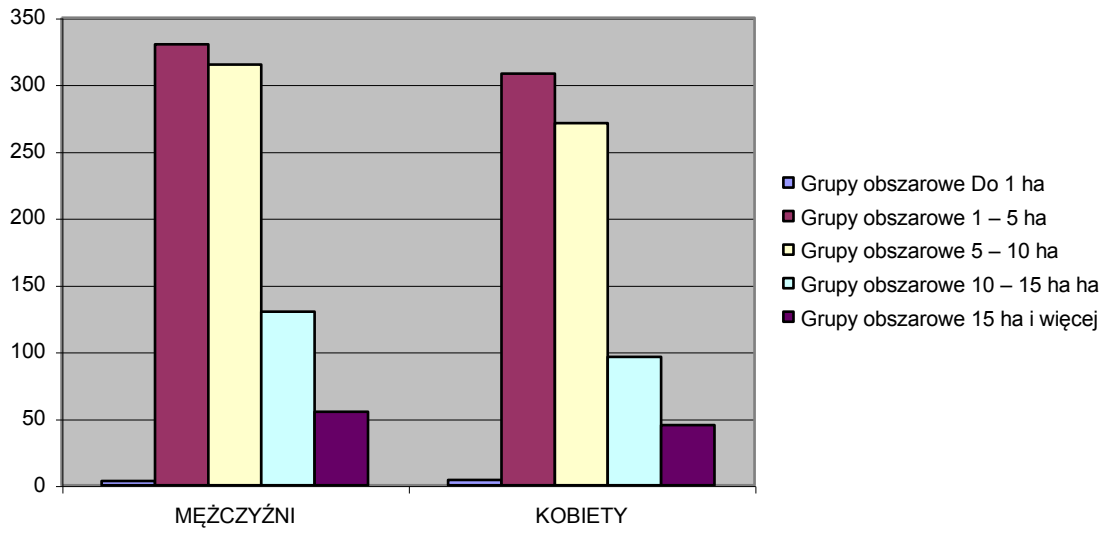

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Rolnictwo jest głównym źródłem utrzymania dla 1557 osób. 1457 osób utrzymuje się z emerytur. Natomiast renta jest źródłem utrzymania dla 550 osób. Posiadacze własnego źródła utrzymania stanowią 68% populacji, natomiast aż 31% ogółu pozostaje na utrzymaniu innych.

Wykres 12. Struktura wiekowa mieszkańców prowadzących gospodarstwa wg cech demograficznych.

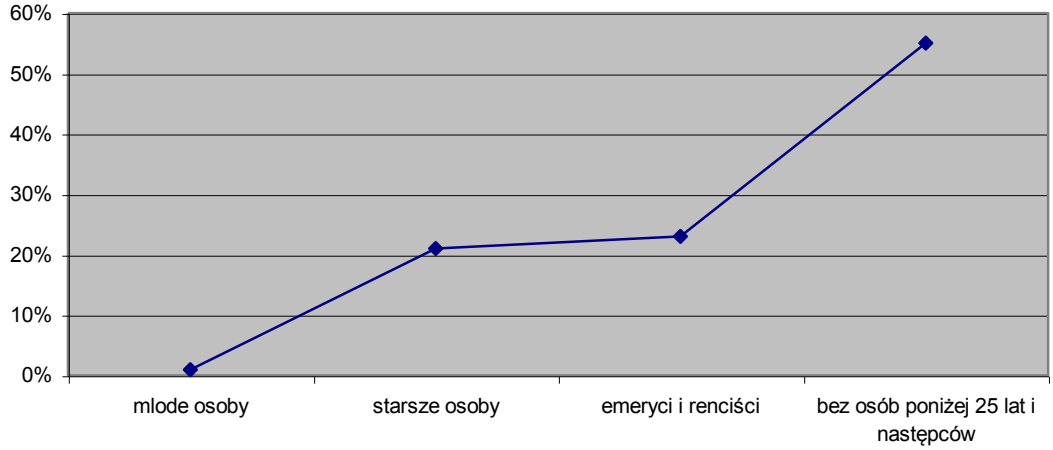

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Wykres 13. Osoby pracujące w głównym miejscu pracy poza indywidualnym gospodarstwem rolnym wg płci

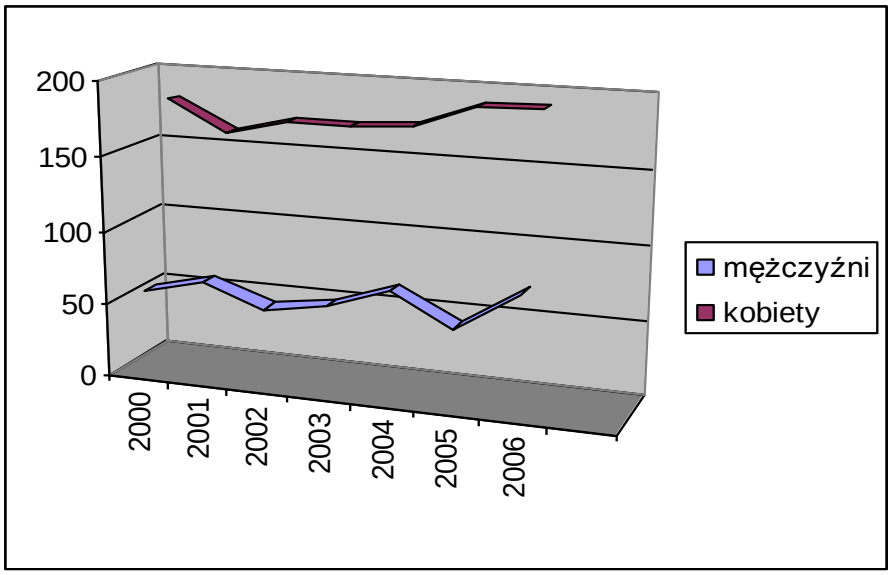

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Z analizy powyższych danych wynika, iż przeszło 90% mieszkańców gminy Sułów prowadzących gospodarstwa rolne jest w wieku, który w przyszłości wpłynie na destrukcję produkcji rolnej. Przeszło 90% stanowią gospodarstwa rolne, prowadzone przez ludzi w podeszłym wieku, z których aż 55% nie posiada

następców do przejęcia i poprowadzenia po nich produkcji rolnej. Tylko 1% stanowią gospodarstwa prowadzone przez ludzi młodych, deklarujących pozostanie przy produkcji rolnej. Stanowi to ewidentną cechę ujemną gminy.

2.5.Potencjał gospodarczy i ekonomiczny

W obrębie gminy nie istnieją większe zakłady pracy. Osoby pracujące dojeżdżają do większych ośrodków (Zamość, Biłgoraj, Szczebrzeszyn), gdzie w przeważającej części zatrudnione są w formie stałej umowy o pracę. Funkcjonujący drobny przemysł zatrudnia niewielki odsetek ludności.

Wykres 14. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze wg sektorów własnościowych.

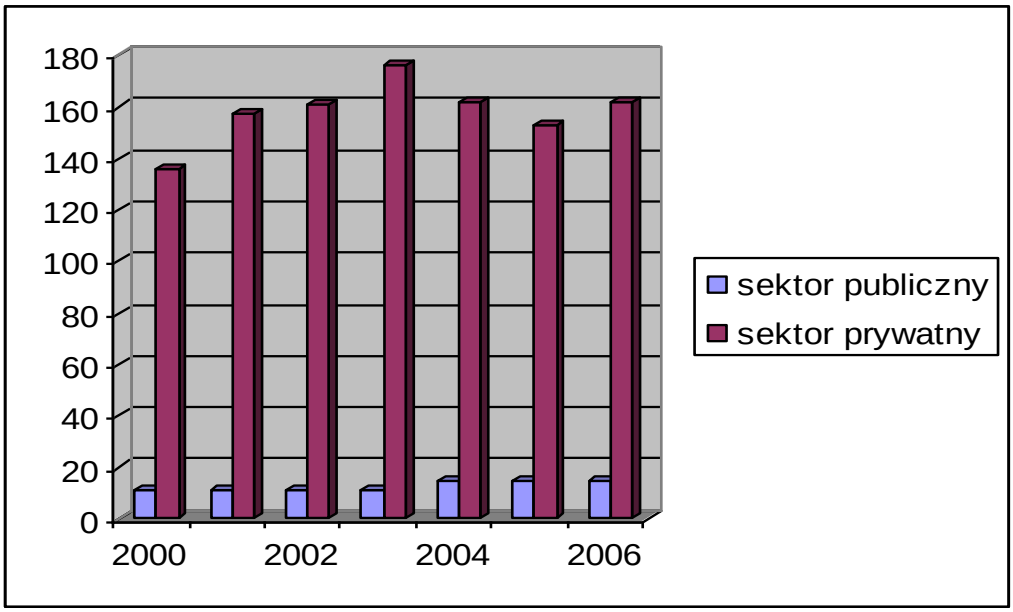

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Wykres 15. Działalność gospodarcza w gminie Sułów, porównanie roku 2004 i 2007.

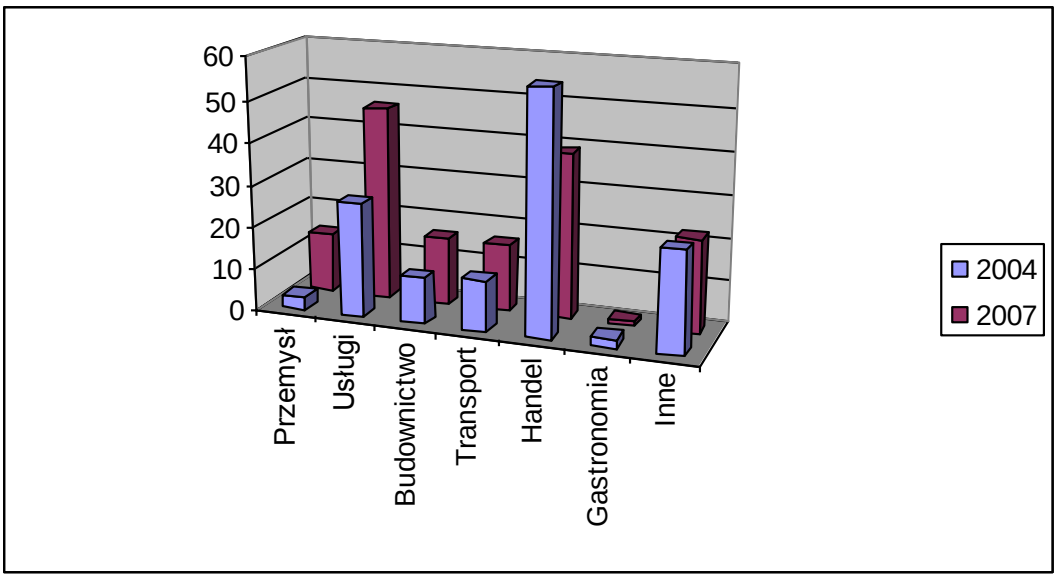

Źródło: dane www.stat.gov.pl

2.6. Poziom bezrobocia mieszkańców gminy

Bezrobocie – zjawisko gospodarcze polegające na tym, że pewna część ludzi zdolnych do pracy i poszukujących jej nie znajduje zatrudnienia.

Jego miarą jest stopa bezrobocia, będąca relacją liczby zarejestrowanych bezrobotnych do zasobu lub do liczby ludności w wieku produkcyjnym (16 – 65 lat mężczyźni i 16-60 lat kobiety).

Pewien poziom bezrobocia (3 – 4%) jest w gospodarce nieunikniony, a nawet konieczny, gdyż umożliwia dostosowanie struktury produkcji do zmieniających się potrzeb. W gminie Sułów poziom bezrobocia wynosi 3,3%. Nie jest on jednak odzwierciedleniem rzeczywistości. Ma to związek z typowo rolniczym charakterem gminy (większa część populacji posiada ubezpieczenie rolnicze, uniemożliwiające zarejestrowanie się w Powiatowym Urzędzie Pracy, jako osoby bezrobotne poszukujące pracy).

W zależności od przyczyn wyróżniamy:

- ***bezrobocie frykcyjne***, obejmujące osoby czasowo bezrobotne z powodu zmiany miejsca pracy lub kwalifikacji,

- ***bezrobocie strukturalne***, związane z ograniczeniem produkcji lub zanikaniem pewnych dziedzin działalności gospodarczej, w związku z czym powstaje nadmiar pracowników reprezentujących określone zawody,
- ***bezrobocie technologiczne***, związane z wprowadzaniem postępu technicznego, zastępowaniem pracy ludzi pracą maszyn i urządzeń,
- ***bezrobocie klasyczne***, pojawiające się, gdy w wyniku działalności lub ustawodawstwa pracy poziom płac jest wyższy od poziomu równowagi (pracodawcy zmniejszają wówczas popyt na pracę),
- ***bezrobocie koniunkturalne***, powstaje w wyniku zmniejszenia się popytu globalnego w fazie załamania gospodarczego.

Wykres 16. Stopa bezrobocia w IV kwartale 2005 i 2007 roku w poszczególnych województwach Polski.

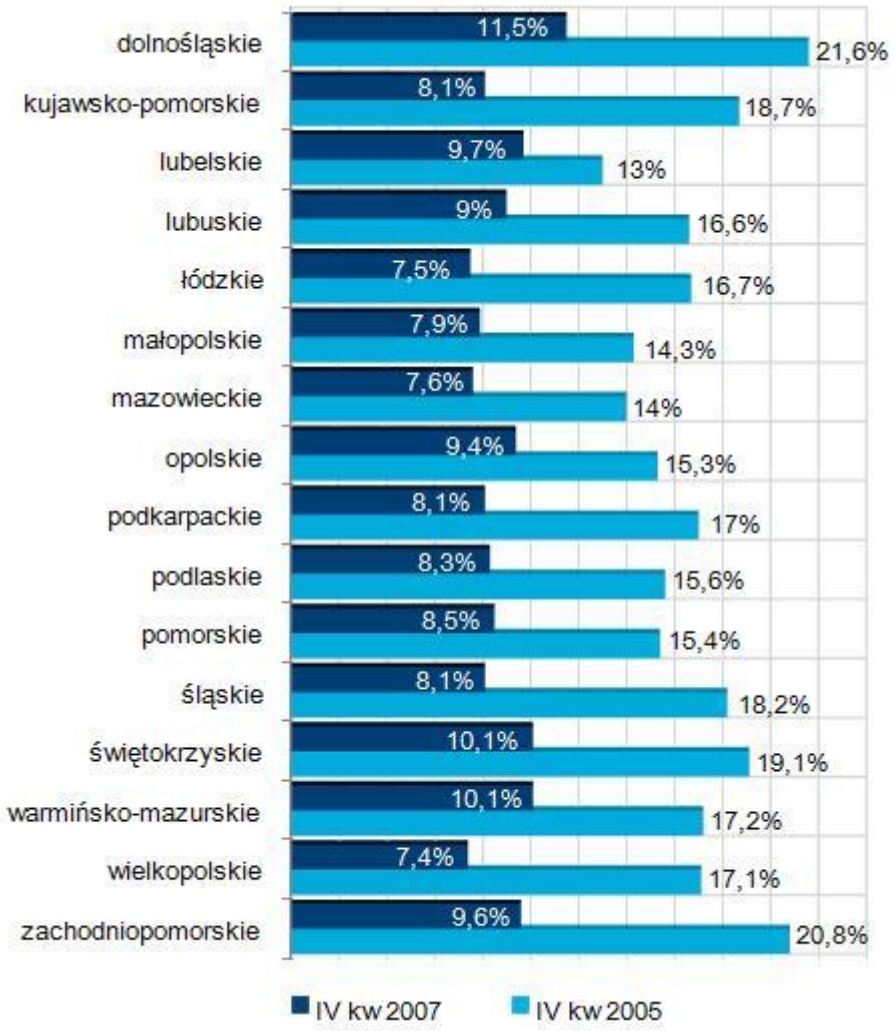

Źródło: www.rynekpracy.pl

Tabela 11. Struktura bezrobocia w miastach i gminach rejonu działania PUP Zamość na koniec I kwartału 2008 r.

Struktura bezrobocia w miastach i gminach rejonu działania PUP Zamość na koniec I kwartału 2008r.															
Gmina	**Typ**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**	**F**	**G**	**H**	**I**	**J**	**K**	**L**	**M**	**N**
Zamość	m	4739	2490	396	190	248	1036	805	82	330	861	844	676	668	1360
Zamość	g	1314	687	96	38	62	233	283	25	78	208	251	184	180	413
Grabowiec	g	262	112	13	3	2	38	76	2	8	30	51	33	43	97
Miączyn	g	412	212	20	7	13	40	124	7	15	36	58	73	65	165
Komarów	g	365	182	26	9	9	41	103	4	32	54	58	63	48	110
Łabunie	g	387	202	37	20	13	61	91	6	29	74	57	52	60	115
Adamów	g	286	138	31	17	12	41	69	4	28	37	49	37	46	89
Krasnobród	mg	460	218	54	26	20	52	123	3	35	77	92	65	62	129
Zwierzyniec	mg	374	210	46	29	16	82	56	4	42	66	65	34	39	128
Szczebrzeszyn	mg	682	380	50	14	21	128	162	8	53	119	138	100	97	175
Sułów	**g**	**259**	**133**	**19**	**6**	**9**	**28**	**67**	**3**	**23**	**28**	**45**	**44**	**37**	**82**
Radecznica	g	246	112	6	1	5	31	83	2	24	37	48	30	31	76
Nielisz	g	337	160	24	7	3	39	108	5	22	51	62	34	38	130
Stary Zamość	g	302	172	20	11	11	35	73	8	21	36	56	31	43	115
Skierbieszów	g	329	159	15	6	4	44	89	3	14	41	44	52	44	134
Sitno	g	373	197	34	9	18	34	112	4	27	60	60	59	65	102
Ogółem		11127	5764	887	393	466	1963	2424	170	781	1815	1978	1567	1566	3420

A - bezrobotni ogółem
B - bezrobotne kobiety ogółem
C - bezrobotni uprawnieni do zasiłku ogółem
D - bezrobotne kobiety z prawem do zasiłku
E - bezrobotni zwolnieni z winy zakładu pracy
F - bezrobotni powyżej 50 roku życia
G - bezrobotni do 25 roku życia
H – bezrobotni, którzy ukończyli szkołę wyższą do 27 roku życia
I - bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy do 1 m-ca
J - bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 1 do 3 m-cy
K -bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 3 do 6 m-cy
L - bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 6 do 12 m-cy
M -bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 12 do 24 m-cy
N - bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy pow. 24 m-cy

m- miasto, g – gmina, mg – miasto gmina

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Zamościu

Wykres 17. Liczba bezrobotnych w gminie Sułów w porównaniu z innymi gminami powiatu zamojskiego.

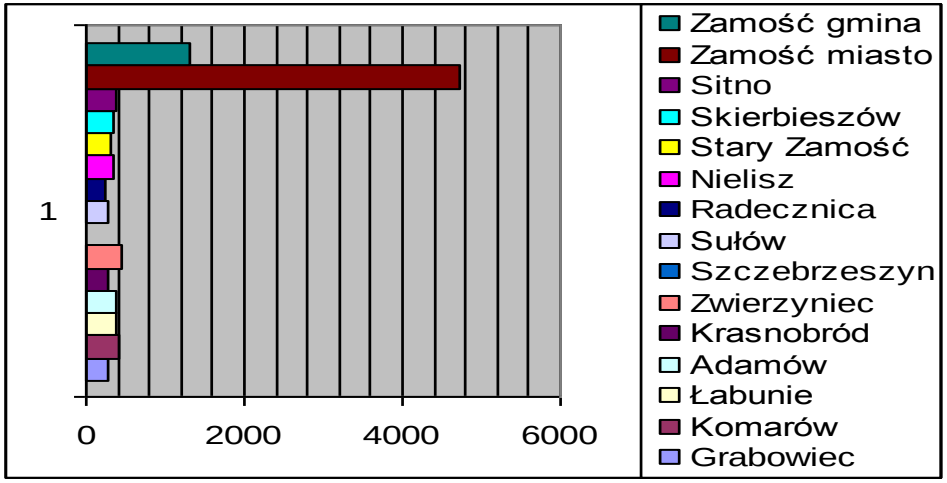

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Zamościu

Wykres 18. Bezrobotne kobiety i bezrobotni mężczyźni z gminy Sułów.

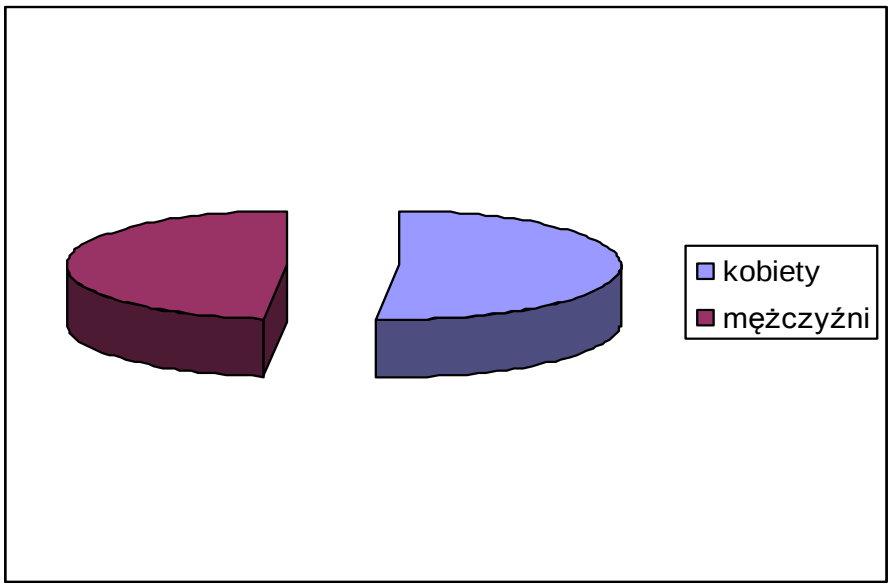

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Zamościu

Wykres 19. Liczba bezrobotnych na terenie gminy w latach 2000 – 2007.

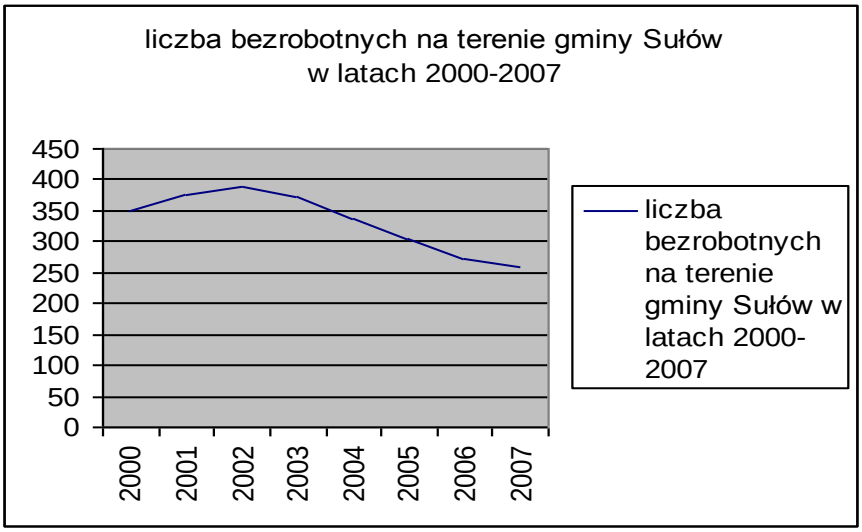

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Zamościu.

Analizując powyższe dane stwierdzono, iż stopa bezrobocia w gminie Sułów na koniec IV kwartału 2007 r. wyniosła porównywalnie do powiatu zamojskiego tj. około 10% - biorąc pod uwagę zarówno bezrobocie ukryte w rolnictwie jak i osoby, które wyjechały w celach zarobkowych za granicę oraz ludność, która na skutek niezaradności życiowej nie podejmuje pracy.

Wykres 20. Struktura bezrobocia w powiecie zamojskim i województwie lubelskim.

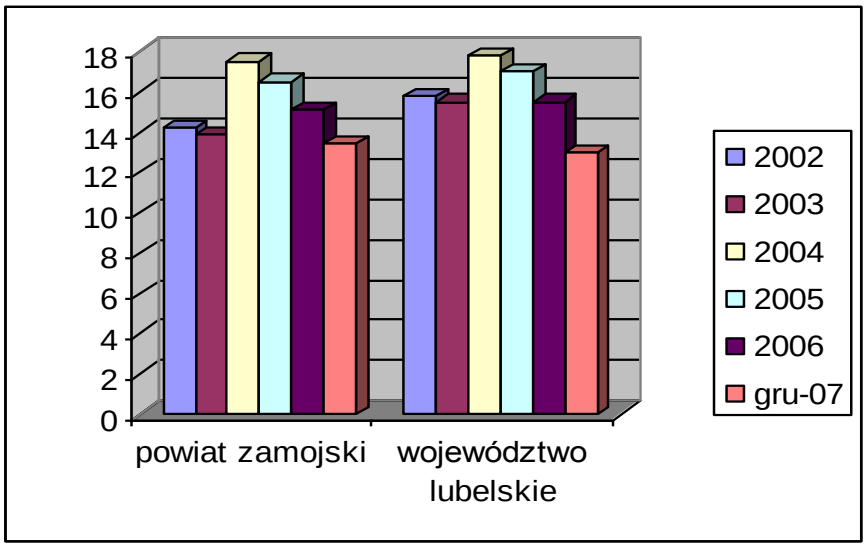

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Zamościu

Ogółem zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Zamościu z terenu gminy Sułów jest 259 osób, w tym 126 mężczyzn i 133 kobiet.

Biorąc pod uwagę poziom stopy bezrobocia w stosunku do lat ubiegłych to jej stan obecny wskazuje na to, że będzie w przyszłości utrzymywać tendencje spadkowe.

Identyfikacja podstawowych problemów

- *Ujemny przyrost naturalny i starzenie się społeczeństwa,*
- *Niski poziom wykształcenia mieszkańców,*
- *Niskie dochody ludności i wysoki poziom bezrobocia, zwłaszcza u osób w wieku produkcyjnym,*
- *Brak alternatywnych źródeł dochodów w rolnictwie,*
- *Brak przedsiębiorstw usługowych obsługujących turystykę*

3. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

3.1. Opieka i wychowanie przedszkolne

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci w wieku 6 – u lat. Gmina Sułów prowadzi oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych.

W roku szkolnym 2003/2004 w stosunku do roku 1998/1999 zmniejszyła się liczba oddziałów przedszkolnych o 44,4%, w związku z likwidacją 4 szkół filialnych. Dzieci z obwodów zlikwidowanych szkół dowożone są do pozostałych placówek oświatowych.

Obecnie przy każdej z nich istnieje oddział przedszkolny. Liczba dzieci 6-letnich we wszystkich oddziałach w latach 2000-2007 przedstawia się następująco:

Wykres 21. Liczba dzieci w oddziałach przedszkolnych w latach 2000-2007

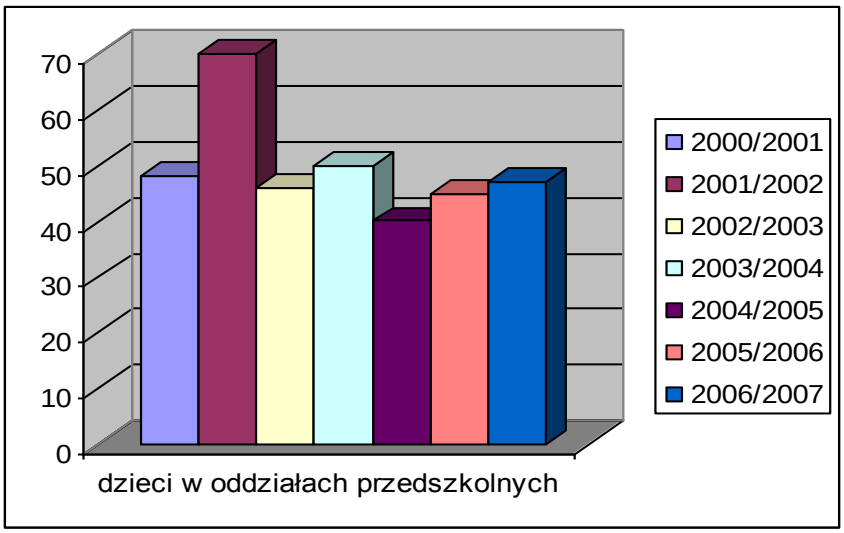

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Powyższy wykres wskazuje wyraźnie, iż liczba dzieci poza rokiem 2004/2005, kiedy znacznie spadła utrzymuje się na wyrównanym poziomie, jednakże na pewno nie ma szans na powrót do stanu z lat 2001/2002.

3.2. Infrastruktura i uwarunkowania oświaty

Infrastrukturę oświaty, szkolnictwa, ale także szkoły określa się jako społeczne (kadrowe) i materialne uwarunkowania realizacji zadań szkoły, system oświaty.

Kadry rozpatruje się w kategoriach: nauczyciel, personel pomocniczy, zaś materialne uwarunkowania to pomieszczenia, budynki, działki, boiska, środki dydaktyczne.

Problemy demograficzne wykraczają poza ramy materialnych uwarunkowań funkcjonowania oświaty, ale są wskazaniem dla jakiej liczby użytkowników przeznaczona jest baza oświatowa i z jakimi tendencjami demograficznymi będziemy mieć do czynienia. Ta wiedza pozwala ocenić warunki pracy w szkołach, zarówno z pozycji nauczyciela, jak i ucznia.

Ważne też są informacje dotyczące dojazdów do szkół, które w dużej mierze zależą od sieci szkolnej, a ta z chwilą wejścia w życie reformy ustrojowej państwa uległa znacznym zmianom. Prognozy demograficzne wskazują na dalsze zmiany w tym zakresie.

Baza edukacyjna w gminie Sułów składa się z następujących placówek oświatowych:

1. Zespół Szkół w Sułowie
2. Szkoła Podstawowa w Deszkowicach Pierwszych
3. Szkoła Podstawowa w Sąsiadce
4. Szkoła Podstawowa w Kol. Tworyczów
5. Zespół Szkół w Michalowie

Przed wprowadzeniem reformy baza edukacyjna przedstawiała się następująco:

Tabela 12. Baza edukacyjna w gminie w 1998 r.

L. p.	Typ szkoły	Liczba uczniów
1.	Szkoła Podstawowa w Sułowie	86
2.	Szkoła Filialna w Tworyczowie	25
3.	Szkoła Filialna w Sułowcu	35
4.	Szkoła Podstawowa w Kol. Tworyczów	67

5.	Szkoła Filialna w Kitowie	13
6.	Szkoła Podstawowa w Deszkowicach	119
7.	Szkoła Filialna w Rozłopach	22
8.	Szkoła Podstawowa w Sąsiadce	67
9.	Szkoła Podstawowa w Michalowie	162

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

W okresie od 1998 r. liczba szkół podstawowych zmniejszyła się o 44,4%. Likwidacja szkół filialnych podyktowana była uwarunkowaniami demograficznymi. Po zlikwidowanych placówkach pozostały budynki w Tworyczowie, Sułowcu, oraz Rozłopach. Nadal z przyczyn demograficznych istnieje duża różnica między średnią wielkością oddziału w poszczególnych szkołach. Przedstawia się ona następująco:

1. ZS Sułów – 20,5 ucznia/oddział
2. SP Kol. Tworyczów – 8, 8 ucznia/oddział
3. SP Deszkowice – 13,3 ucznia/oddział
4. SP Sąsiadka – 8,0 ucznia/oddział
5. ZS Michalów – 18,0 ucznia/oddział

Tabela 13 Struktura liczby etatów nauczycieli i uczniów w szkołach na terenie gminy - stan na rok szkolny 2008/2009

Lp.	**Nazwa szkoły**	**Liczba etatów**	**Liczba uczniów**
1.	Szkoła Podstawowa w Deszkowicach I	9,7	34
2.	Szkoła Podstawowa w Sąsiadce	7,6	31
3.	Szkoła Podstawowa w Kolonii Tworyczów	10,3	61
4.	Zespół Szkół w Michalowie	17,3	110
5.	Zespół Szkół w Sułowie	22,2	161

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

Analizując powyższe dane stwierdzono, iż w niedalekiej przyszłości konieczna będzie dalsza likwidacja szkół. Szansą jest zagospodarowanie budynków po byłych szkołach.

Nienajlepiej przedstawia się również wyposażenie istniejących szkół oraz ich stan techniczny. W większości wymagają one prac termomodernizacyjnych, co w perspektywie długoletniej może być nieadekwatne do malejącej liczby dzieci. Najbardziej uciążliwym jest brak w szkołach podstawowych sal gimnastycznych. Zajęcia wychowania fizycznego odbywają się w świetlicach, na korytarzach lub boiskach szkolnych. Kolejnym brakiem w wyposażeniu szkół to deficyt pracowni językowych z odpowiednim wyposażeniem.

Tabela 14. Ilość pomieszczeń i obiektów sportowych w poszczególnych placówkach.

L. p.	Placówka oświatowa	Pomieszczenia ogółem	Obiekt sportowy
1.	ZS w Sułowie	26	Sala gimnastyczna
2.	SP w Deszkowicach	8	Brak
3.	SP w Sąsiadce	7	Brak
4.	SP w Kol. Tworyczów	8	Brak
5.	ZS w Michalowie	10	Boisko wielofunkcyjne

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

W okresie od 2000 r. do 2006 r. nastąpił wzrost wyposażenia szkół w komputery. W porównaniu do roku 1998, kiedy to komputery posiadała tylko jedna szkoła – SP w Michalowie - 10 szt., obecnie wszystkie mają je w stopniu zadowalającym i bardzo dobrym. Wzrost ten jest bardzo ważny dla kształcenia młodego pokolenia w oparciu o wykorzystanie najnowocześniejszych technik multimedialnych. Wszystkie placówki posiadają także dostęp do Internetu.

Wykres 22. Wyposażenie szkół w komputery.

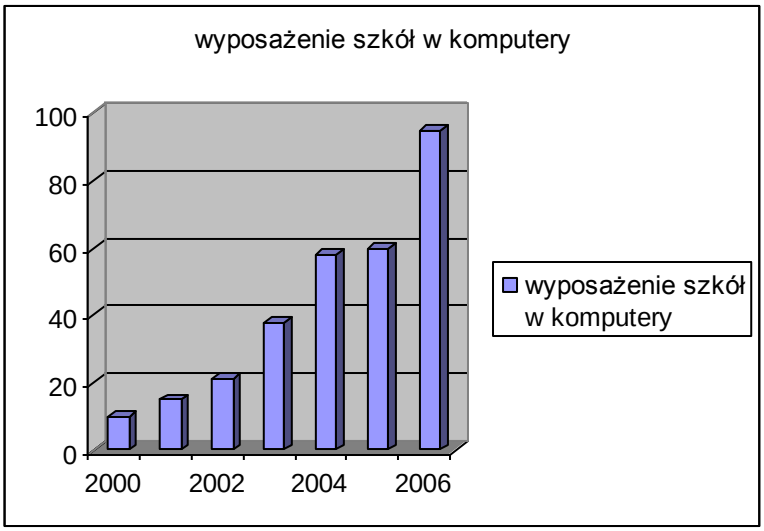

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

Biorąc pod uwagę liczbę uczniów w roku szkolnym 2008/2009, którzy uczęszczają do placówek oświatowych gminy Sułów – 397 uczniów - na jeden komputer przypada 4,17 ucznia, co w porównaniu z danymi z roku 2004 , gdzie średni współczynnik wynosił 8,86 stanowi korzystną zmianę w funkcjonowaniu procesu nauczania młodego pokolenia.

Likwidacja 4 szkół na skutek reformy oświatowej przyniosła znaczny wzrost liczby uczniów dowożonych do szkół na terenie gminy Sułów. Gmina posiada jeden autobus szkolny „GIMBUS", przystosowany do tego celu. Dowożenie pozostałych uczniów do szkół odbywa się autobusami wynajmowanymi. Liczba dowożonych uczniów w ostatnich latach 2005-2008 waha się od 135 do 148 osób.

3.3. Uwarunkowania kulturowe

3.3.1 Biblioteki

Gmina Sułów posiada ogółem trzy placówki biblioteczne, w tym jedną bibliotekę gminną i dwie biblioteki filialne. Liczba ludności przypadająca na jedną placówkę biblioteczną wynosi 1748 osób.

Biblioteki na terenie Sułowa posiadają księgozbiór obejmujący 31884 woluminy. Czytelnictwo w gminie Sułów utrzymuje się na zbliżonym od kilku lat

poziomie, co może być interpretowane pozytywnie, przy spadającym wskaźniku czytelnictwa ogółem.

Biblioteka gminna spełnia swoje podstawowe zadanie polegające na udostępnieniu mieszkańcom książek, jednak poziom usług bibliotecznych w zakresie szeroko pojętej informacji wymaga unowocześnienia. Wyposażona jest także w komputery z dostępem do Internetu, które udostępniane są mieszkańcom gminy.

Tabela 15. Biblioteki, księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w gminie Sułów na tle powiatu, województwa i kraju.

L.p.	Wyszczególnienie	Jednostka porównawcza			
		Gmina Sułów	Powiat zamojski	Woj. lubelskie	Polska
1.	Biblioteki	1	15	221	9167
2.	Filie	2	22	444	
3.	Punkty biblioteczne	-	20	281	3333
4.	Księgozbiór w woluminach w tys.	31,5	454,2	7737,2	135630
5.	Księgozbiór w woluminach na 1000 ludności	5636	4015	3455	3508
6.	Czytelnicy	758	15790	453290	7314000
7.	Liczba ludności na jedną placówkę biblioteczną	1870	3057	3368	3093
8.	Wypożyczenia w woluminach w tys.	23,7	326	8737,6	152067
9.	Wypożyczenia w woluminach na 1 czytelnika	31	20,6	19,3	20,8

Źródło: Województwo lubelskie w 1998 roku, US, Lublin 1999 rok.

3.3.2 Zasoby dziedzictwa kulturowego

Na terenie gminy Sułów znajduje się dość dużo zabytków o znaczeniu historycznym. Warto zaznaczyć, iż wszystkie zabytki objęte są ochroną konserwatorską i są to: budynki, cmentarze, krzyże, drogi i zieleń.

Do najważniejszych zabytków należą:

Kitów:

- Cmentarz zamknięty z I wojny światowej,
- Kapliczka murowana z pocz. XX w.,
- Mogiła zbiorowa wymordowanych mieszkańców z 1943 r.,

Klemensów:

- Zespół pałacowo – parkowy, pałac murowany 1744 – 47, oranżeria,

Michalów:

- Zespół folwarczny:
  - dom administratora murowany z XIX w.,
  - dom stajennego z XIX w.,
  - stajnia murowana z XIX w.,
  - spichlerz murowany z XIX w.,
  - młyn wodny z pocz. XX w.,
- Elektrownia wodna murowana z 1913 r.,

Sąsiadka:

- Grodzisko z podgrodziem i wałami z X – XV w.,

Sułów:

- Zespół urzędu gminy XIX w., zieleń towarzysząca budynkowi.

Sułowiec:

- Cmentarz zamknięty z I wojny światowej.

3.3.3. Obiekty kultu religijnego

Na terenie gminy Sułów znajdują się 2 kościoły parafialne w: Tworyczowie i Deszkowicach Pierwszych oraz kościół filialny w Sułowie.

3.3.4 Działalność kulturalna

Na terenie gminy Sułów nie ma znaczących jednostek, które skupiają wokół siebie życie kulturalne. Jedynie częściowo działalność tą prowadzi Gminna Biblioteka Publiczna w Sułowie.

Duże możliwości dają budynki po byłych szkołach i remizach Ochotniczych Straży Pożarnych, które w perspektywie długookresowej można przekształcić w centra kultury regionalnej.

Ogromny potencjał kulturalny i rozwojowy tkwi w nawiązanej w 2003 roku współpracy transgranicznej z Ukrainą. Podpisanie deklaracji o współpracy międzyregionalnej pomiędzy Gminą Sułów, a Radą Rejonu Maniewicze w obwodzie wołyńskim zaowocowało łącznie do roku 2007 trzema projektami współfinansowanymi ze środków: Funduszu Małych Projektów PHARE 2003 Polska Wschodnia i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Sąsiedztwa INTERREG IIIA/TACIS CBC Polska – Białoruś – Ukraina 2004 – 2006. W ramach tychże środków organizowane były corocznie spotkania młodzieży, międzynarodowe turnieje piłki nożnej i festyny kulturalne.

3.4.Opieka zdrowotna

Stanowi całokształt działalności zmierzającej do zapewnienia ochrony zdrowia ludności.

Zapewnienie opieki zdrowotnej rozwijane jest na podstawach odpłatności prywatnej, ubezpieczeń społecznych, pomocy społecznej oraz w ramach budżetu państwowego. W opiece zdrowotnej prowadzona jest działalność sanitarno – epidemiologiczna, zapobiegawczo – lecznicza, świadczona jest pomoc doraźna.

Na terenie gminy funkcjonuje dwa ośrodki zdrowia: w Tworyczowie i Michalowie. W ośrodku zdrowia w Tworyczowie przyjmuje jeden lekarz, jedna pielęgniarka szkolna i jedna położna. W ośrodku zdrowia w Michalowie jest dwóch lekarzy, w tym jeden pediatra, trzy pielęgniarki i jedna położna.
Na terenie gminy przyjmuje tylko jeden stomatolog.

Z dostępnych danych wynika, iż największy odsetek 11,31% ogólnej liczby pacjentów stanowią osoby cierpiące na choroby układu krążenia (483 osoby). Na drugim miejscu wśród populacji mieszkańców gminy Sułów plasują się pacjenci z chorobami układu ruchu. Jest ich 280, co stanowi 6,55% ogólnej liczby pacjentów. Niemały odsetek stanowią pacjenci cierpiący na nerwice, w ogólnej liczbie 143 osoby.

Ponieważ gmina nie posiada szpitala mieszkańcy zmuszeni są do skorzystania z położonych najbliżej tej gminy szpitali znajdujących się w Szczebrzeszynie i Zamościu.

Na terenie gminy funkcjonuje jedna apteka oraz jeden punkt apteczny pierwszego typu.

Sytuacja dotycząca ochrony zdrowia w gminie Sułów przedstawia się nie najlepiej. Wynika to z bardzo małej ilości lekarzy (3, w tym jeden pediatra) oraz stomatologów (1). Ma to bezpośredni wpływ na fakt, iż mieszkańcy są zmuszeni do korzystania z usług i porad medycznych poza obszarem gminy w najbliższych miejscowościach Szczebrzeszynie i Zamościu.

Na terenie gminy istnieje jeden dom pomocy społecznej z 90 miejscami. Zamieszkuje go ogółem 74 osoby umysłowo upośledzone.

3.5. Pomoc społeczna

3.5.1. Struktura świadczeń GOPS

Transformacja ustrojowa przyniosła wolność, ale obnażyła ubóstwo polskich rodzin. Powrót do gospodarki rynkowej, upadek totalitaryzmu i reformy przeprowadzane w pionierski sposób spowodowały, że kraj znalazł się w bardzo trudnej sytuacji. Wszystkie te procesy odcisnęły piętno na rodzinie polskiej w znaczny sposób. W pierwszym okresie były to problemy związane z rodzinami wielopokoleniowymi, posiadającymi własność prywatną.

Procesy indoktrynacji obejmowały rodziny i dalszych krewnych, doprowadzając niekiedy do podziałów wewnętrznych. Przebieg procesu transformacji jest wyraźnie związany z kryzysem finansów publicznych, co przynosi szczególnie negatywne skutki w sferze społecznej - obniżenie nakładów na edukację, kulturę, ochronę zdrowia i inne dziedziny. Powoduje to głębokie przekształcenia w podziale dochodów, wzrost zróżnicowań społecznych, rozpiętość w położeniu materialnym i pozycjach społecznych, oraz rozszerzanie się kręgów niedostatku. Przystosowanie się rodzin do życia w gospodarce rynkowej jest trudne. Przeważają elementy niszczące warunki bytu rodzin: problem mieszkaniowy i bezrobocie, inflacja, spadek poziomu życia i poczucia bezpieczeństwa. Osłabieniu uległy też czynniki integrujące rodzinę jako grupę społeczną.

Wykres 23. Osoby korzystające ze świadczeń społecznych na 1000 ludności w latach 2003-2006.

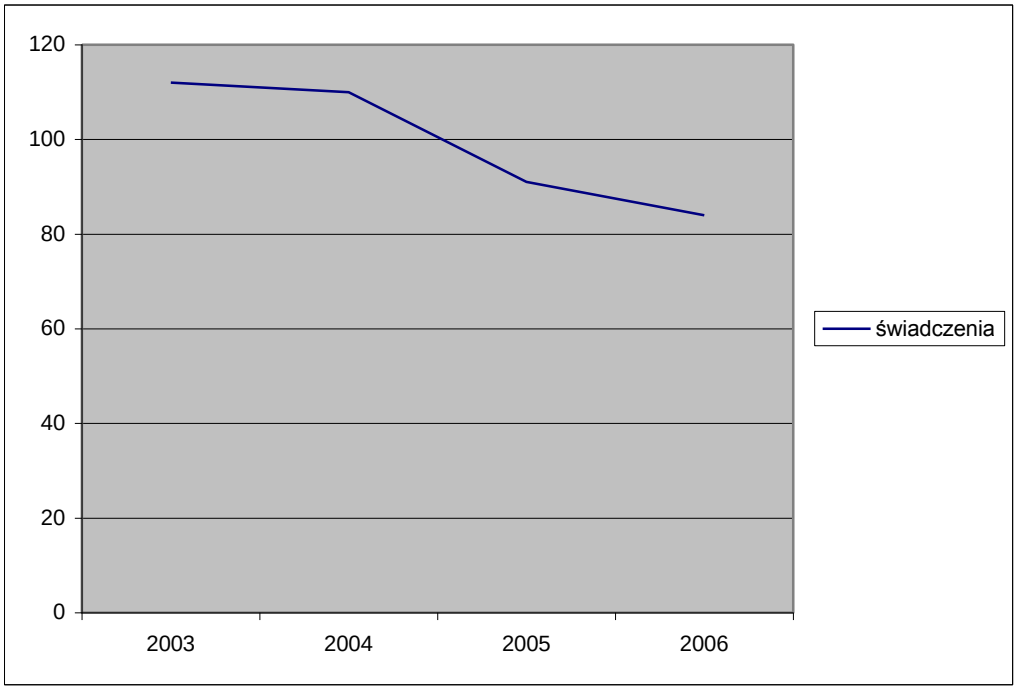

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Wykres 24. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2003-2006.

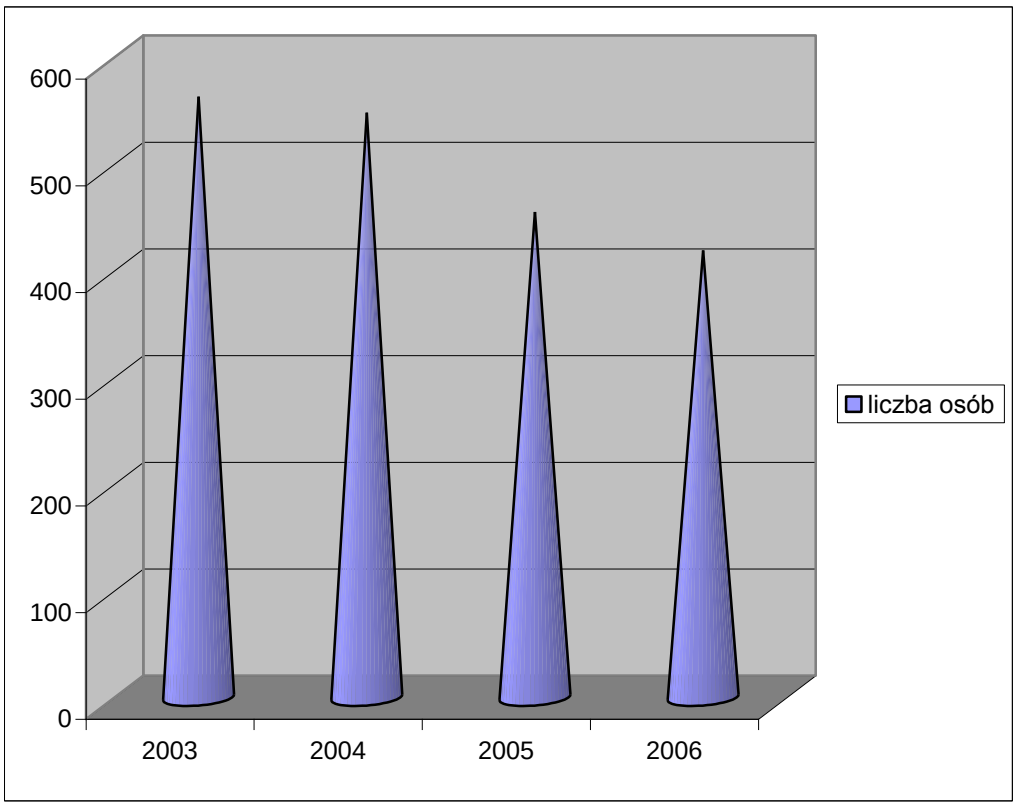

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów.

Wykres 25. Przyczyny korzystania z pomocy społecznej w %.

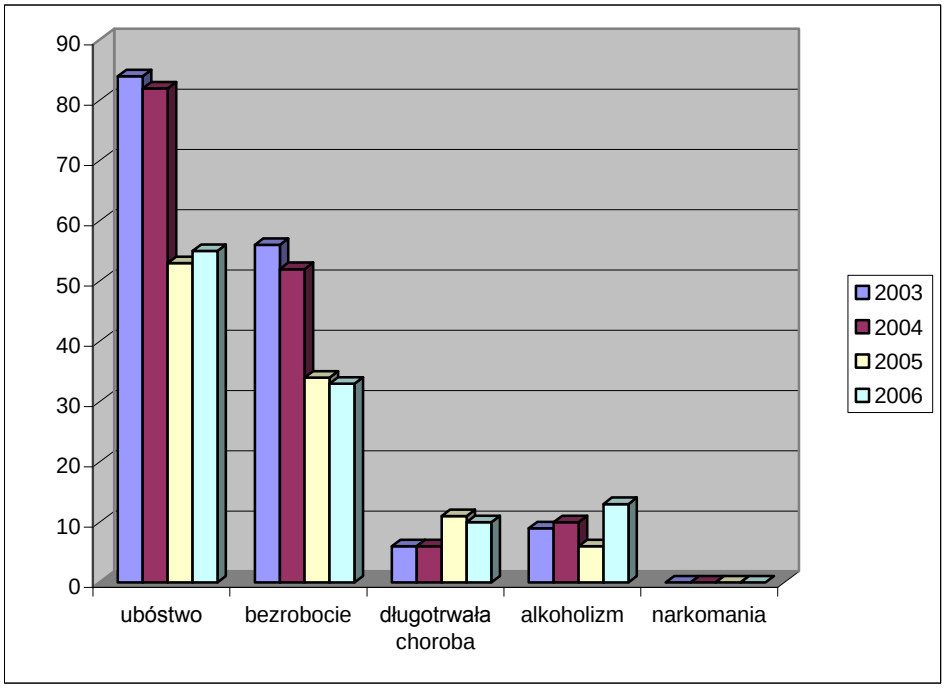

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

Wykres 26. Formy korzystania z pomocy społecznej.

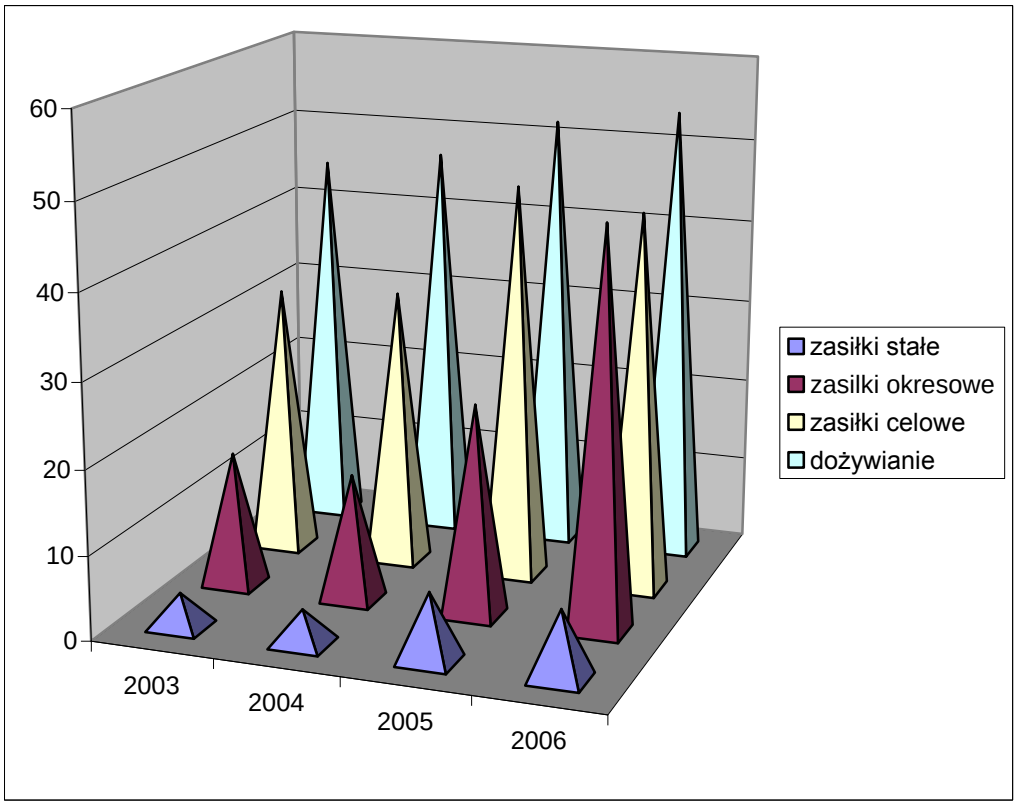

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

Liczba osób objętych pomocą społeczną GOPS w Sułowie wyniosła na koniec 2006 r. 419 osób w stosunku do liczby osób zamieszkałych na terenie gminy jest to 8 % ogółu mieszkańców. Dla porównania w 2003 r. liczba ta wynosiła 563 osób t.j. 10% ludności gminy. Analizując powyższe wykresy i dane liczbowe widoczny jest wyraźny spadek osób wymagających objęcia pomocą społeczną. Świadczy to o wzroście świadomości i przedsiębiorczości mieszkańców gminy.

Niepełnosprawni objęci pomocą stanowią 10% ogółu klientów pomocy społecznej.

3.5.2. Sytuacja osób niepełnosprawnych

Niepełnosprawność jest poważnym problemem zdrowotnym i społecznym. W myśl ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, do osób niepełnosprawnych należą te, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolności do wykonywania pracy zawodowej, jeżeli uzyskały orzeczenie:

- o zakwalifikowaniu przez organy orzekające do jednego z trzech stopni niepełnosprawności (umiarkowany, lekki);
- o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy;
- o niepełnosprawności osoby, która nie ukończyła 16 lat.

Z dostępnych danych wynika, że dominującym orzeczonym stopniem niepełnosprawności jest umiarkowany stopień, przeważającą grupą wiekową są ludzie młodzi, a najczęstszą przyczyną niepełnosprawności jest upośledzenie umysłowe (w przypadku orzeczeń Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności).

Wg danych Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. na terenie gminy Sułów zamieszkuje 1141 osób niepełnosprawnych, co stanowi 21% ogółu populacji gminy. 42% osób niepełnosprawnych stanowią mężczyźni, natomiast kobiety 57% ogółu osób niepełnosprawnych z terenu gminy. Prawnie uznaną niepełnosprawność posiada 804 osoby, 358 mężczyzn i 446 kobiet co stanowi odpowiednio 70%, 74% i 67% ogółu osób niepełnosprawnych zamieszkałych w gminie Sułów.

Poniżej przedstawiono sytuację osób niepełnosprawnych wg kategorii niepełnosprawności, płci, ekonomicznych grup wieku, poziomu wykształcenia oraz aktywności ekonomicznej.

Za biologicznie niepełnosprawne, bez orzeczenia o stopniu niepełnosprawności uznano 337 osób, w tym 123 mężczyzn i 214 kobiet. Stanowi to 29% ogółu osób niepełnosprawnych, 25% ogółu niepełnosprawnych mężczyzn i 32% ogółu niepełnosprawnych kobiet.

Wśród niepełnosprawnych 21 osób podlega obowiązkowi szkolnemu. Poza 5 osobami, które pobierają naukę w ośrodkach szkolno – wychowawczych poza terenem gminy, są one dowożone do szkół na terenie gminy transportem własnym organizowanym w ramach obowiązków wynikających z Ustawy o systemie oświaty.

Idąc naprzeciw potrzebie zrównania szans osób niepełnosprawnych w społeczeństwie 1 grudnia 2004 roku na terenie gminy rozpoczął działalność Warsztat Terapii Zajęciowej. Na jego potrzeby został adaptowany budynek po byłej szkole podstawowej w Rozłopach. W zajęciach organizowanych w WTZ bierze udział 35 niepełnosprawnych. Uczestnikami warsztatów są ludzie z dysfunkcjami psychicznymi lub fizycznymi, schorzeniami lub uszkodzeniami ograniczającymi w sposób zasadniczy ich podstawowe czynności życiowe. Zajęcia w warsztacie są prowadzone zgodnie z indywidualnym programem rehabilitacji i terapii. Metody, formy i tempo pracy instruktorzy dostosowują do możliwości każdego uczestnika. Niepełnosprawni mogą rozwijać i pogłębiać swoje zainteresowania i umiejętności w pracowniach: plastycznej, ceramicznej, stolarsko – wikliniarskiej, poligraficznej, krawiecko – dziewiarskiej, gospodarstwa domowego i ogrodniczej.

Identyfikacja podstawowych problemów

- *Brak infrastruktury sportowej, zapewniających prawidłowy rozwój motoryczno – ruchowy dzieci i młodzieży;*
- *Słabe wykorzystanie funkcji placówek kulturalno – oświatowych,*
- *Brak transportu własnego zapewniającego kompleksowo dowożenie uczniów do szkół,*
- *Niepełna opieka medyczna,*
- *Niewykorzystane zasoby dziedzictwa kulturowego*

4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

4.1. Zaopatrzenie w wodę

Obszar gminy Sułów zwodociągowany został w latach 1993 – 1999 w sześciu etapach realizacyjnych. Jedynym źródłem zasilania całego układu jest ujęcie w Sąsiadce, zrealizowane w 1993 r. w oparciu o dwa odwierty studzienne. Jakość wody spełnia warunki, jakim powinna odpowiadać woda wykorzystywana do picia i na potrzeby gospodarcze.

4.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków

Gmina nie posiada zbiorczej sieci kanalizacyjnej. Kanalizację zbiorczą wraz z oczyszczalnią mechaniczno – biologiczną o przepustowości 200 m³/d posiadają obiekty Spółdzielni Mieszkaniowej „Storczyk" w Michalowie. Długość tej sieci wynosi 1,3 km. Tego typu oczyszczalnia o przepustowości 4,5 m³ obsługuje także budynek Urzędu Gminy Sułów oraz sąsiadujący Zespół Szkół w Sułowie.

W pozostałych gospodarstwach najczęściej stosowanymi urządzeniami do usuwania ścieków bytowo – gospodarczych są bezodpływowe osadniki gnilne okresowo opróżniane oraz osadniki wykonane jako doły chłonne. Wywóz ścieków z tych osadników odbywa się do okolicznych oczyszczalni ścieków. Jednak wywóz ścieków surowych wozami asenizacyjnymi z zabudowań zagrodowych stanowi poważne obciążenie finansowe budżetów domowych. Skutkiem tego jest rozszczelnianie zbiorników i niekontrolowane odprowadzanie ich do gruntu, gdzie przenikają w głąb wód gruntowych, kanalizacji deszczowej lub rowów.

W 80% miejscowości gminy Sułów nie ma możliwości zastosowania kanalizacji zbiorczej z uwagi na bardzo rozproszoną zabudowę. Jedynym rozwiązaniem dla takiej sytuacji są przydomowe oczyszczalnie ścieków, dla których uzasadnieniem jest także obecność na terenie gminy zbiornika wodnego „Nielisz" i przenikania ścieków bytowych do jego wód.

W ramach własnych starań mieszkańców, na terenie gminy powstało około 20 przydomowych oczyszczalni ścieków. Większość z nich została zbudowana przy dofinansowaniu środków Unii Europejskiej, którymi dysponowała w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego, Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Rozwiązaniem gospodarki wodno – ściekowej na terenie gminy są nie tylko przydomowe oczyszczalnie ścieków, ale też oczyszczalnie biologiczne. Oczyszczalnie tego typu mogą być odbiornikiem ścieków z pojedynczych obiektów lub ich niewielkich skupisk. Wg ostatnich badań ankietowych przeprowadzonych na terenie gminy budową przydomowych oczyszczalni zainteresowanych jest około 10% społeczeństwa. Tego typu rozwiązanie problemu gospodarki ściekowej jest najbardziej racjonalne z uwagi na niskie koszty eksploatacji w okresie długoterminowym ok. 15/20 zł/miesiąc na jedno gospodarstwo domowe oraz niewielki nakład pracy wniesiony w obsługę urządzeń.

Alternatywą dla nielicznych, a jednak obecnych na terenie gminy większych skupisk gospodarstw rolnych (Sąsiadka, Michalów) jest budowa kanalizacji wraz z oczyszczalniami ścieków, jednakże biorąc pod uwagę koszty skanalizowania 1 mb w zależności od regionu kraju, które wahają się w granicach 140-400 zł/mb, zastosowanie tego typu rozwiązania wydaje się bezzasadne.

4.3. Infrastruktura drogowa.

Dostępność drogowa na terenie gminy Sułów jest dość dobra. Przez obszar gminy przebiega ważny ciąg komunikacyjny – droga wojewódzka nr 848 Tarnawa Mała – Szczebrzeszyn.

Długość dróg ogółem w gminie wynosi 126 km, w tym:

- krajowe – brak,
- wojewódzkie – 12,1 km,
- powiatowe – 37,9 km,
- gminne 76 km,

Wykres 27. Struktura dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich.

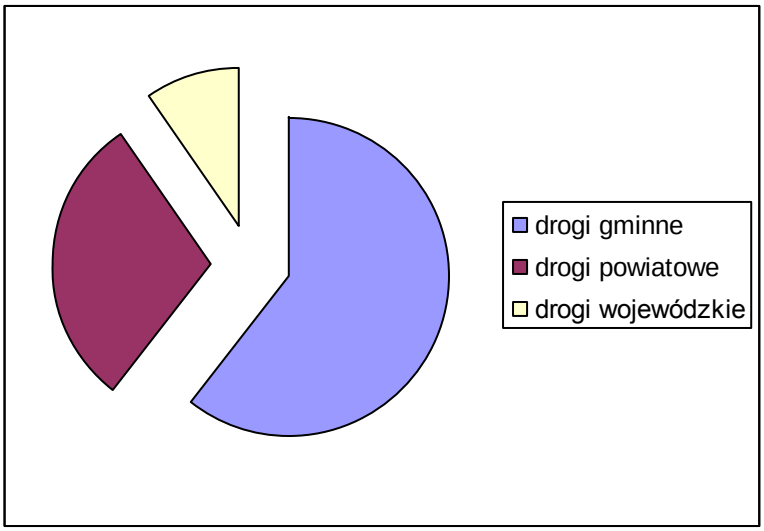

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

Tabela 16. Charakterystyka dróg gminnych

Lp.	Nr drogi	Przebieg drogi	Długość drogi	Stan nawierzchni
1.	110126 L	Rozłopy - Szperówka	3,75 km	Ulepszona - 1 km, Gruntowa -2,75 km
2.	110127 L	Tworyczów - Źrebce	5,25 km	Ulepszona – 2,95 km, Bitumiczna – 2,30 km
3.	110128 L	Sułów -Sułówek - Nawóz	4,9 km	Bitumiczna – 2,2 km, Ulepszona – 0,9 km, Gruntowa 1,8 km
4.	110129 L	Sułówek – droga nr 110128 L	0,5 km	Bitumiczna - 0,4 km, Gruntowa – 0,5 km
5.	110130 L	Sąsiadka -droga powiatowa nr 3202 L – koniec zabudowy	2,3 km	Bitumiczna – 1,8 km, Gruntowa - 0,5 km
6.	110131 L	Droga wojewódzka nr 848 – droga powiatowa nr 2904 L- Tworyczów	3,7 km	Bitumiczna – 3,7 km
7.	110132 L	Droga wojewódzka nr 848 – Kawęczyn Kolonia – droga gminna nr 110133 L	3,6 km	Bitumiczna – 1,6 km, Ulepszona – 1,5 km, Gruntowa – 0,5 km
8.	110133 L	Droga wojewódzka nr 848 – Sułowiec - Kawęczyn Kolonia – granica gminy	3,1 km	Ulepszona – 2,5 km Gruntowa – 0,5 km
9.	110134 L	Sułowiec – droga wojewódzka nr 848 – granica gminy	3,5 km	Ulepszona – 2,8 km, Gruntowa – 0,7 km
10.	110135 L	Sułowiec – droga	1,8 km	Ulepszona – 1,8 km

		wojewódzka nr 848 – droga powiatowa nr 3201 L		
11.	110136 L	Sułowiec – droga wojewódzka nr 848 – droga powiatowa nr 3201 L	1,67 km	Ulepszona – 0,5 km, Gruntowa – 1,17 km
12.	110137 L	Kitów – droga powiatowa - koniec zabudowy	0,87 km	Bitumiczna – 0,40 km, Ulepszona – 0,47 km
13.	110138 L	Sułów – droga wojewódzka nr 848 – koniec zabudowy	0,42 km	Ulepszona – 0,42 km
14.	110139 L	Tworyczów – droga powiatowa nr 3203 L – droga gminna nr 110131 L	3,05 km	Bitumiczna – 0,8 km, Ulepszona -1,75 km, Gruntowa – 0,5 km
15.	110140 L	Deszkowice Pierwsze – droga powiatowa nr 3206 L – Źrebce – droga gminna 110126 L - Sąsiadka	5,25 km	Bitumiczna -1,25 km, Gruntowa – 0,4 km
16.	110141 L	Źrebce – droga powiatowa nr 3202 L – droga gminna nr 110140 L	2,12 km	Ulepszona – 0,1 km, Gruntowa – 2,02 km
17.	110142 L	Źrebce – droga gminna nr 110141 L i nr 110127 L	1,0 km	Ulepszona– 0,5 km, Gruntowa – 0,5 km
18.	110143 L	Rozłopy – droga gminna nr 110160 L – koniec zabudowy	1,0 km	Gruntowa – 1,0 km
19.	110144 L	Rozłopy – droga powiatowa nr 3207 L - koniec zabudowy	0,87 km	Ulepszona – 0,87 km
20.	110145 L	Deszkowice Pierwsze – droga wojewódzka nr 848 – droga powiatowa nr 3206 L	1,5 km	Bitumiczna- 0,6 km, Ulepszona – 0,4 km, Gruntowa – 0,5 km
21.	110146 L	Deszkowice Pierwsze – droga wojewódzka nr 848 – droga gminna nr 110151 L	2,26 km	Bitumiczna – 2,26 km
22.	110147 L	Rozłopy Kolonia – droga powiatowa nr 3204 L – droga gminna nr 110128 L	1,25 km	Bitumiczna – 1,25 km
23.	110148 L	Kulików – droga powiatowa nr 3204 L – granica gminy	2,80 km	Ulepszona – 1,8 km, Gruntowa – 1,0 km
24.	110149 L	Kulików – droga	3,37 km	Bitumiczna – 0,4 km,

		powiatowa nr 3204 L – Deszkowice Pierwsze – droga powiatowa nr 3204 L		Ulepszona – 1,6 km, Gruntowa – 1,37 km
25.	110150 L	Deszkowice Drugie – droga powiatowa nr 32025 L – Deszkowice Drugie – koniec zabudowy	2,25 km	Bitumiczna – 1,0 km, Ulepszona -0,9 km, Gruntowa -0,35 km
26.	110151 L	Deszkowice Pierwsze – droga gminna nr 110150 L – rzeka Wieprz – koniec zabudowy	1,5 km	Ulepszona -1,5 km
27.	110152 L	Deszkowice Pierwsze – droga gminna nr 110149 L i nr 110151 L	0,57 km	Ulepszona – 0,57 km
28.	110153 L	Michalów – droga powiatowa nr 3205 L – koniec zabudowy	1,0 km	Bitumiczna – 0,5 km, Ulepszona -0,5 km
29.	110154 L	Deszkowice Drugie – droga powiatowa nr 3205 L – Kolonia Wielącza - droga powiatowa nr 3216 L	2,75 km	Bitumiczna -2,75 km
30.	110155 L	Deszkowice Drugie – droga powiatowa nr 3205 L – granica gminy	4,1 km	Bitumiczna – 1,0 km, Ulepszona – 2,0 km, Gruntowa – 1,1 km
31.	110156 L	Deszkowice Drugie – droga gminna nr 110155 L – koniec zabudowy	0,55 km	Ulepszona – 0,55 km
32.	110157 L	Michalów – Deszkowice Drugie -droga powiatowa nr 3205 L – droga gminna nr 110155 L	0,5 km	Ulepszona – 0,50 km
33.	110158 L	Rozłopy – droga wojewódzka nr 848 – koniec zabudowy	0,5 km	Ulepszona – 0,5 km
34.	110159 L	Deszkowice Drugie – droga gminna nr 110155 L – koniec zabudowy	1,3 km	Ulepszona – 0,8 km, Gruntowa 0,5 km
35.	110160 L	Rozłopy – droga powiatowa nr 3207 L – droga gminna nr 110146 L	1,5 km	Gruntowa 1,5 km
36.	110161 L	Michalów -droga powiatowa nr 3205 L – wokół Parku Klemensów – droga krajowa nr 74	2,3 km	Ulepszona – 2,3 km

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

W stosunku do całego województwa lubelskiego, gdzie średnio w gminach wiejskich jest 33,78 % dróg utwardzonych, stan dróg gminnych na terenie gminy Sułów przedstawia się korzystniej i wskaźnik ten wynosi około 66%. Wskaźnik procentowy nie przedkłada się jednak na stan nawierzchni tych dróg. Zarówno drogi gminne, powiatowe jak i wojewódzka w większości wymagają remontów.

Zjawiskiem niepokojącym jest pogorszenie się stanu sieci dróg i pojawiające się coraz liczniejsze uszkodzenia i deformacje nawierzchni, co spowodowane jest zbyt niskimi nakładami finansowymi na ich modernizację przy jednoczesnym wzroście intensywności ich użytkowania poprzez wzrost średniego dobowego ruchu na drogach oraz rozwój taboru kołowego.

Dla poprawy jakości ruchu drogowego konieczne jest:

- Doprowadzenie jakości dróg do odpowiednich warunków technicznych, w tym w szczególności przystosowanie nawierzchni do większych obciążeń,
- Utwardzenie nawierzchni na drogach gminnych, zwłaszcza prowadzących do zabudowy mieszkaniowej, terenów inwestycyjnych oraz miejsc, w których mieszczą się instytucje społeczne i gospodarcze.

Drogi gminne pełnią ważną rolę komunikacyjną pomiędzy poszczególnymi miejscowościami. Stanowią też istotny element w połączeniu rozproszonej zabudowy z drogami powiatowymi i drogą wojewódzką. Zasadnicze znaczenie ma tu zarówno obsługa rolnictwa jak i dobry dojazd ludności do ważnych punktów użyteczności publicznej.

4.4. Gospodarka odpadami

Utrzymanie czystości i porządku na terenie gminy należy do obowiązkowych zadań własnych gmin. Obowiązek ten wynika z ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zm.) oraz ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008).

Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach ustaliła zadania obciążające gminę oraz sprecyzowała przysługujące gminie kompetencje. Przyjęła ona model obciążający obowiązkiem usuwania odpadów komunalnych ich wytwórców, którymi są najczęściej właściciele nieruchomości, gmina natomiast ma obowiązek stworzenia warunków do zgodnego z prawem i bezpiecznego pod względem sanitarnym i ekologicznym ich usuwania. Gmina zobowiązana jest także do dbania o czystość i porządek na swoich terenach i w związku z tym jest wyposażona w odpowiednie uprawnienia kontrolno - nadzorcze.

Realizując obowiązek ustawowy, Rada Gminy Sułów Uchwałą Nr XXX/200/2006 z dnia 21 kwietnia 2006 r. ustaliła szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Sułów określone w Regulaminie utrzymania czystości i porządku, obejmujące zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach następujące zagadnienia:

1) wymagania w zakresie utrzymania czystości i porządku na terenie nieruchomości obejmujące:
   - prowadzenie we wskazanym zakresie selektywnego zbierania i odbierania odpadów komunalnych, w tym powstających w gospodarstwach domowych, odpadów niebezpiecznych, odpadów wielkogabarytowych i odpadów z remontów,
   - uprzątanie błota, śniegu, lodu i innych zanieczyszczeń z części nieruchomości służących do użytku publicznego,
   - mycie i naprawy pojazdów samochodowych poza myjniami i warsztatami naprawczymi;
2) rodzaje i minimalną pojemność urządzeń przeznaczonych do zbierania odpadów komunalnych na terenie nieruchomości oraz na drogach publicznych, warunki rozmieszczania tych urządzeń i ich utrzymanie w odpowiednim stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym, przy uwzględnieniu:
   - średniej ilości odpadów komunalnych wytwarzanych w gospodarstwach domowych bądź w innych źródłach,
   - liczby osób korzystających z tych urządzeń;

3) częstotliwość i sposób pozbywania się odpadów komunalnych i nieczystości ciekłych z terenu nieruchomości oraz z terenów przeznaczonych do użytku publicznego;
4) maksymalny poziom odpadów komunalnych ulegających biodegradacji dopuszczonych do składowania na składowiskach odpadów;
5) inne wymagania wynikające z Planu Gospodarki Odpadami dla Zamojsko – Roztoczańskiego Związku Gmin;
6) obowiązki osób utrzymujących zwierzęta domowe, mające na celu ochronę przed zagrożeniem lub uciążliwością dla ludzi oraz przed zanieczyszczeniem terenów przeznaczonych do wspólnego użytku;
7) wymagania utrzymywania zwierząt gospodarskich na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej, w tym także zakaz ich utrzymywania na określonych obszarach lub w poszczególnych nieruchomościach;
8) wyznaczanie obszarów podlegających obowiązkowej deratyzacji i terminów jej przeprowadzania.

Gmina Sułów nie posiada na swym terenie wysypiska odpadów stałych. Zgodnie z wcześniej cytowaną ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach gospodarstwa na terenie gminy Sułów mają obowiązek posiadania indywidualnej umowy na odbiór odpadów komunalnych, umowę taką można zawrzeć z Gospodarstwem Pomocniczym Usług Komunalnych przy UG w Sułowie lub z innym podmiotem uprawnionym. Umowę na opróżnianie zbiorników bezodpływowych (szamb) można zawrzeć ze Spółdzielnią Mieszkaniową "STORCZYK" w Michalowie lub z Zakładem Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Szczebrzeszynie .

W 2001 roku na terenie gminy wprowadzony został program segregacji odpadów, który rozpoczął się od wyselekcjonowania w worki trzech surowców w miejscu ich powstawania: szkła, aluminium i plastiku. Został on zapoczątkowany w szkołach funkcjonujących na terenie gminy. Bezpośrednim wynikiem wdrożenia programu jest wyrobienie u młodego pokolenia mieszkańców gminy nawyku selektywnej zbiórki surowców wtórnych. Obecnie selektywną zbiórką surowców wtórnych objęci są wszyscy mieszkańcy gminy.

4.5. Elektroenergetyka

Przez obszar gminy nie przebiega linia wysokiego napięcia. Obszar gminy zasila sieć linii 15 kW powiązanych z GPZ w Szczebrzeszynie. Z linii tych zasilane są stacje transformatorowe 15/0,4 kW w poszczególnych sołectwach. W Michalowie eksploatowana jest elektrownia wodna, która sprzedaje energię do sieci.

Zamojska Korporacja Energetyczna po przebudowie sieci w rejonie zbiornika „Nielisz" i użytku ekologicznego w Sułowie nie przewiduje rozbudowy sieci.

Na terenie Gminy Sułów zlokalizowanych jest 710 lamp oświetlenia drogowego, umiejscowionych przy drodze wojewódzkiej, drogach powiatowych i gminnych we wszystkich miejscowościach gminy.

Na podstawie analizy wydatków na energię ponoszoną we wszystkich jednostkach Gminy (m.in. szkół, biblioteki, GPUK i WTZ) oraz oświetlenie uliczne należy stwierdzić, że koszt jego utrzymania stanowi istotne obciążenie dla budżetu gminy. Średni, łączny koszt energii miesięcznie wynosi około 23 000,00 zł, co na przestrzeni roku daje średnio kwotę około 276 000,00 zł. Koszt konserwacji rocznie wynosi 41 568,60 zł. Porównując przedstawione wydatki do budżetu gminy na rok 2008 suma wydatków za energię daje około 3,09% planowanego dochodu budżetu.

4.6 Energia odnawialna

Rolniczy charakter gminy Sułów umożliwia pozyskanie na jej terenie biomasy do wytworzenia energii odnawialnej. Biomasę w tym wypadku może stanowić słoma oraz rośliny energetyczne np. wierzba energetyczna (Salix viminalis), której plantacje znajdują się na terenie gminy. Jest to roślina o bardzo dużych, rocznych przyrostach masy drzewnej (ok.14-krotnie większe niż las rosnący w stanie naturalnym). Z 1 hektara plantacji można uzyskać rokrocznie 30-40 ton masy drzewnej. Jest roślina wieloletnia, raz posadzona plonuje przez 25-30 lat.

Dodatkowe zalety:

- małe wymagania glebowe (gleby klasy: III, IV i V oraz tereny podmokłe),

- możliwość wykorzystania nieużytków rolnych pod uprawę,
- łatwe rozmnażanie wegetatywne (z pociętych pędów),
- duża odporność na choroby i szkodniki owadzie oraz na warunki klimatyczne (mróz i przymrozki),
- niskie koszty uprawy (małe zapotrzebowanie na nawozy i pestycydy),
- możliwość nawożenia osadami ściekowymi.

Ograniczenie niekorzystnego oddziaływania na środowisko naturalne instalacji produkujących ciepło umożliwiłoby redukcję emisji zanieczyszczeń zarówno w ujęciu lokalnym jak i globalnym poprzez zastąpienie kotłowni opalanych paliwami kopalnymi, przez jedną centralną kotłownię o wyższej sprawności opalaną paliwem ze źródeł odnawialnych

Tabela nr 17. Porównanie wartości opałowych.

Rodzaj paliwa	Wartość energetyczna (GJ/t)	Koszt zakupu (zł/t)	Koszt 1GJ energii (zł/GJ)
Olej opałowy	43	2800	65,1
Węgiel kamienny	26	320	12,3
Miał węglowy	21	210	10,0
Gaz ziemny (GJ/1000m^3)	38	1000 (1000m^3)	26,3
Wierzba energetyczna (sucha masa)	20	25 (produkcja własna)	1,25 (produkcja własna)

Źródło: opracowanie własne na podstawie dostępnych danych.

Ceny tradycyjnych paliw są bardzo wysokie i zapewne będą ciągle rosły. Energia (ciepło) pozyskana z własnej plantacji wierzby energetycznej jest najtańsza. Nawet po uwzględnieniu rzeczywistych kosztów związanych z uprawą wierzby (nawozy, paliwo) to i tak koszt 1GJ (gigadżula) energii jest najniższy ze wszystkich tradycyjnych paliw.

Kolejnym dostępnym źródłem biomasy jest słoma, która wchodzi w skład grupy paliw odnawialnych, które wraz z biogazem i biopaliwami płynnymi, tworzą grupę biopaliw.

W Polsce w strukturze produkcji dominuje słoma:

- zbóż (92,6%),
- roślin oleistych jak rzepak (5,1%) oraz
- roślin strączkowych (2,3%).

Tabela nr 18. Skład słomy wybranych zbóż oraz analiza elementarna słomy wybranych zbóż w %.

Słoma	Popiół	Węgiel	Wodór	Tlen	Azot	Siarka
pszenna	6,53	48,53	5,30	39,08	0,28	0,05
jęczmienna	4,30	45,67	6,50	38,26	0,43	0,11
kukurydziana	5,77	747,09	5,40	39,79	0,81	0,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie dostępnych danych.

Spalaniu słomy towarzyszy śladowa emisja dwutlenku siarki, a wartość emisji azotu jest porównywalna z emisją z kotłowni węglowych. Pozostałości w postaci popiołu stanowią 3-5% ilości spalanej słomy. Głównym składnikiem popiołu jest potas, dlatego też popiół ten może być wykorzystany jako nawóz.

Roczna wielkość produkcji słomy może ulegać znacznym wahaniom, decyduje o tym powierzchnia upraw roślin, wielkości plonów, gatunek i odmiana roślin, nawożenie, warunki pogodowe. Zbiory słomy przewyższają zapotrzebowanie na nią wynikające z produkcji zwierzęcej (pasza, ściółka). Produkcja słomy w Polsce wynosi średnio 29,3 mln ton rocznie, przy nadwyżkach średnio 11,5 mln ton, co jest równoważne 7,7 mln ton węgla średniej jakości. Nadwyżki są przyorywane bądź palone na polach. Do wykorzystania energetycznego służyć może także cała słoma rzepakowa.

4.7. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego

Do roku 2006 na terenie gminy nie istniała w szerszym zakresie infrastruktura społeczeństwa informacyjnego. Zrealizowany przy udziale środków finansowych Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w 2006 roku projekt pn. „e- Gmina Sułów – budowa bezprzewodowej sieci informatycznej na terenie gminy" pozwolił na stworzenie bezprzewodowej sieci informatycznej, której analiza została przedstawiona poniżej w tabeli.

Tabela nr 19. Jednostki przyłączone w pierwszym etapie.

Nazwa jednostki	Sposób przyłączenia	Osiągane transfery	Uwagi
Urząd Gminy Sułów	2 x DSL 4000	w sumie do 8Mbit/s pobieranie danych w sumie do 1Mbit/s wysyłanie danych	Stacja bazowa / AccessPoint
Szkoła Podstawowa w Kolonii Tworyczów	Podwójny most bezprzewodowy w standardach 802.11a (5,6GHz) i 802.11b (2,4GHz)	do 640kbit/s pobieranie danych do 320kbit/s wysyłanie danych	
Szkoła Podstawowa w Deszkowicach	Połączenie bezprzewodowe w standardzie 802.11b (2,4GHz)	do 512kbit/s pobieranie danych do 256kbit/s wysyłanie danych	Brak widoczności optycznej (zabytkowa aleja)
Zespół Szkół w Sułowie	Połączenie FastEthernet 100Mbit/s	do 512kbit/s pobieranie danych do 256kbit/s wysyłanie danych	
Zespół Szkół w Michalowie	Most bezprzewodowy w standardzie 802.11a (5,6GHz) DSL 512	w sumie do 1Mbit/s pobieranie danych w sumie do 512kbit/s wysyłanie danych	Połączenie radiowe niestabilne, uzależnione od pory roku z powodu drzew znajdujących się w I Strefie Fresnela. Maksymalna przepustowość połączenia DSL wynosi 512 kbit/s
Szkoła Podstawowa w Sąsiadce	Most bezprzewodowy w standardzie 802.11a (5,6GHz)	do 512kbit/s pobieranie danych do 256kbit/s wysyłanie danych	Połączenie radiowe bardzo niestabilne, uzależnione od pory roku z powodu braku widoczności optycznej.

Gminna Biblioteka Publiczna w Sułowie	Połączenie bezprzewodowe w standardzie 802.11b (2,4GHz)	do 512kbit/s pobieranie danych do 256kbit/s wysyłanie danych	Brak widoczności optycznej (drzewa w I Strefie Fresnela), połączenie radiowe stabilne.
Gminne Centrum Informacji	Połączenie bezprzewodowe w standardzie 802.11b (2,4GHz)	do 512kbit/s pobieranie danych do 256kbit/s wysyłanie danych	Brak widoczności optycznej (drzewa w I Strefie Fresnela), połączenie radiowe stabilne.
Gospodarstwo Pomocnicze Usług Komunalnych	Połączenie bezprzewodowe w standardzie 802.11b (2,4GHz)	do 512kbit/s pobieranie danych do 256kbit/s wysyłanie danych	
Warsztat Terapii Zajęciowej w Rozłopach	Most bezprzewodowy w standardzie 802.11a (5,6GHz)	do 256kbit/s pobieranie danych do 128kbit/s wysyłanie danych	Połączenie radiowe bardzo niestabilne, uzależnione od pory roku i pogody z powodu obecności drzew w I strefie Fresnela.

Z analizy powyższego zestawienia wynika konieczność zainstalowania dodatkowych urządzeń jak również wzmocnienia istniejących połączeń, w tym:
- montaż mocnego nadajnika (obszar pokrycia podzielony na 3 sektory po 120 st.) w okolicach Sułowa najodpowiedniejszym punktem wydaje się być dzwonnica kościoła w Tworyczowie, zyskamy dzięki temu pokrycie zasięgiem całego Tworyczowa, Kolonii Kawęczyn, prawie całego Sułowca, powiększy się zasięg w Sąsiadce i Źrebcach.

Wskazane jest wzmocnienie mostów radiowych do miejscowości Sąsiadka, Michalów i Rozłopy, ponieważ obecne poziomy przepustowości pozwalają na osiągnięcie niezbędnego minimum wydajności tj. zasilenie komputerów w jednostkach, ze znikomą możliwością obsłużenia mieszkańców.

Stan obecny nie pozwala na dotarcie sygnałem z istniejących nadajników znajdujących się w Michalowie (pomimo niedużej odległości maks. 3 km w linii prostej) i Sułowie, do gospodarstw w miejscowości Deszkowice Drugie, gdzie z uwagi na niekorzystne warunki terenowe konieczny jest montaż osobnego

nadajnika na maszcie wysokości ok 20 - 25 m. i połączenie go ze szkieletem sieci za pomocą mostu radiowego (brak infrastruktury telekomunikacyjnej).

4.8. Gazyfikacja

Gmina Sułów nie posiada sieci gazowej. Mieszkańcy korzystają z gazu propan – butan rozprowadzanego w butlach.

4.9. Telekomunikacja

Przez obszar gminy Sułów przy drodze wojewódzkiej 848 przebiega tranzytem kabel światłowodowy relacji Szczebrzeszyn – Turobin.

Obszar gminy stelefonizowany został kablami doziemnymi w powiązaniu z centralą telefoniczną w Sułowie. Sołectwa stelefonizowano zgodnie z zapotrzebowaniem ludności. Telefon posiada 53% gospodarstw domowych.

Na terenie gminy zlokalizowany jest nadajnik telefonii komórkowej firmy POLKOMTEL. Poza tym niemalże 100% obszaru jest pokryte zasięgiem różnych sieci komórkowych.

4.10. Turystyka

Gmina Sułów posiada tereny o istotnych walorach turystycznych – unikalnej rzeźbie lessowej z obszarami leśnymi zajmują płd. – zach. obszar gminy – Roztocze Zachodnie. Ze względu na małą odporność środowiska przyrodniczego na antropopresję, możliwy jest jedynie rozwój ekoturystyki, przyjaznej środowisku, a penetracja turystyczna jest ograniczona do wyznaczonych szlaków.

Przez część gminy (pd. – zach.) przebiega szlak turystyczny niebieski – centralny. Prowadzi on z Nielisza do Michalowa i wraca do Nielisza, dł. 25 km. Początek szlaku przy Urzędzie Gminy w Nieliszu.

Wiedzie on w kierunku zachodnim po koronie zapory wodnej zalewu, następnie skręca w kierunku miejscowości Nawóz, biegnie do Deszkowic i Michalowa skąd kieruje się w stronę Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego.

Brak jest wzdłuż jego przebiegu jakichkolwiek urządzeń obsługi turystów, wypożyczalni sprzętu, gospodarstw agroturystycznych i małej infrastruktury około turystycznej.

Rozbudowa zbiornika „Nielisz" stwarza możliwości rozwoju turystyki na obszarze do niego przyległym, określonym jako obszar funkcjonalno – przestrzenny - „B – 1".

Obecnie na terenie gminy funkcjonują jedynie usługi „paraturystyczne" z zakresu handlu i obsługi turystyki motorowej (stacje paliw i warsztaty).

Identyfikacja podstawowych problemów

- *Brak kanalizacji i przydomowych oczyszczalni ścieków,*
- *Niezadowalający stan dróg gminnych,*
- *Brak racjonalnego systemu gospodarki odpadami,*
- *Brak chodników,*
- *Niewystarczający dostęp do infrastruktury społeczeństwa informacyjnego,*
- *Brak infrastruktury około turystycznej*

5. ZARZĄDZANIE

5.1. Struktura wydatków

Budżet gminy jest podstawowym aktem prawnym regulującym gminną gospodarkę finansową oraz filarem efektywnej działalności samorządu. Budżet, zgodnie z uchwałą budżetową, określa plan dochodów i wydatków na dany rok z uwzględnieniem uchwał około budżetowych, wskaźników wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych, dotacji celowych i subwencji otrzymywanych z budżetu państwa.

Budżet Gminy Sułów na 2008 rok ustalono w następujących wysokościach: dochody budżetu – 8 931 757,30, wydatki – 9 927 215. Planowane osiągnięcie deficytu w wysokości 995 457, 70 zł, dla którego źródłem pokrycia są przychody pochodzące z kredytu.

Wykres 28. Struktura dochodów i wydatków w latach 2000-2008.

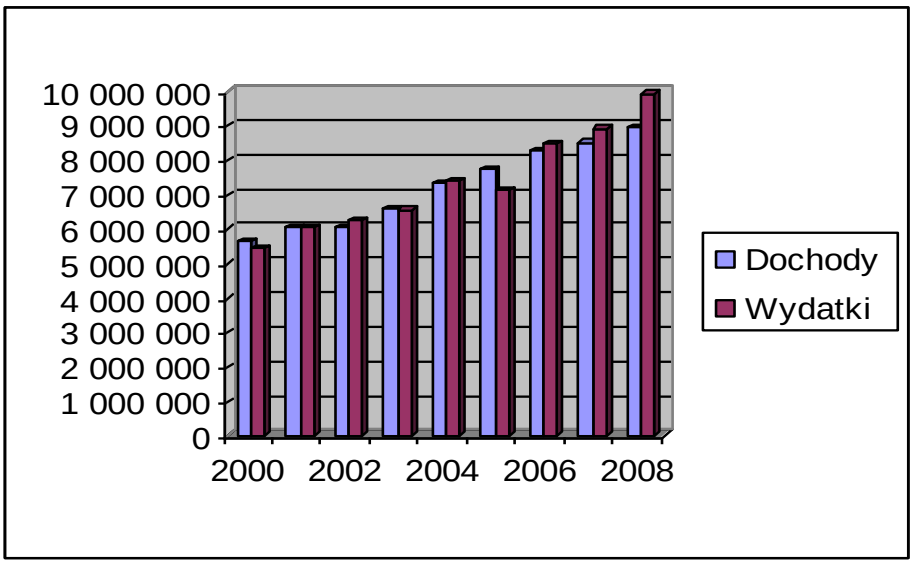

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

Dochody i wydatki na przestrzeni lat 2000 – 2008 wskazują znaczny wzrost przy widocznej w latach 2000, 2003 i 2005 nadwyżce i deficycie w latach 2001, 2002, 2004, 2006, 2007 i 2008.

Źródłem dochodów własnych gminy są dochody pozyskiwane z podatku rolnego i podatku od nieruchomości - średnio 13% dochodów oraz osób fizycznych – 7%. Jednakże najważniejszym źródłem są rozliczenia różne np. wpływy subwencji części oświatowej, dotacji celowych z budżetu państwa oraz środki pozyskiwane z innych źródeł.

Dochody własne na jednego mieszkańca w latach 2002-2006 mają tendencję wzrostową pomiędzy najmniejszą wartością osiągniętą w 2003 roku, a rokiem 2006 wzrosły o 26%, do wysokości 345,86 zł.

Wykres 29. Dochody własne na jednego mieszkańca w latach 2002-2006.

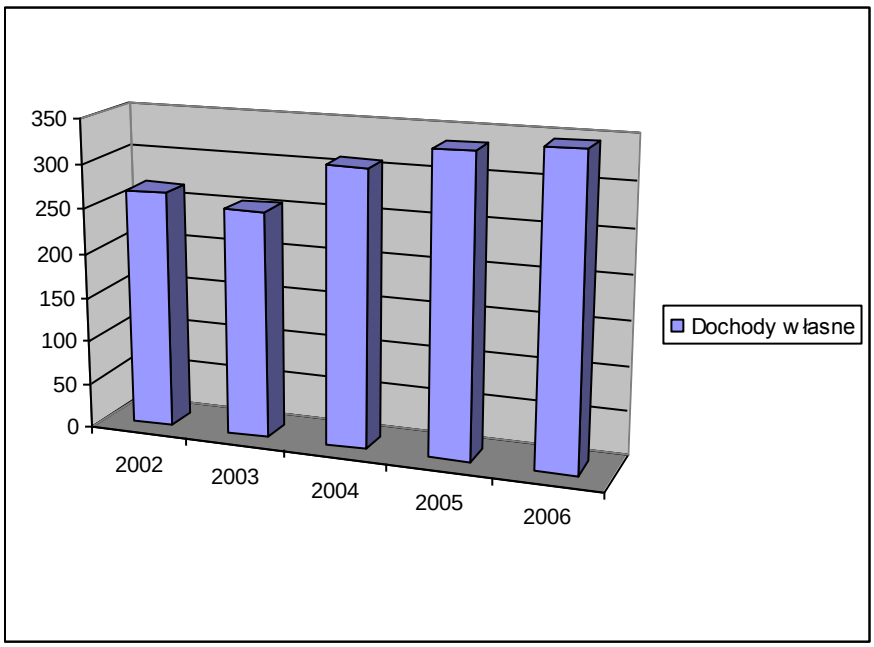

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Tabela 20. Porównawcza struktura wydatków w latach 2001 – 2006 w podziale na najważniejsze działy budżetu gminy.

Wydatki (w zł)	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Rolnictwo i łowiectwo	53 270	25 467	15 673	19 752	12 769	44 320
Transport i łączność	830 291	208 569	770 414	713 477	287 287	569 486
Gospodarka mieszkaniowa i ochrona środowiska	113 628	113 480	07 994	111 844	156 475	127 379
Gospodarka mieszkaniowa	71 994	5 450	5 211	9 259	69 790	34 495
Oświata i wychowanie	2 811 265	3 651 486	3 513 123	4 141 520	3 389 305	3 801 874
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	71 814	70 000	79 000	83 218	129 383	162 880
Ochrona zdrowia	16 731	22 021	24 462	27 212	22 083	27 471
Opieka społeczna	1 086 754	1 200 683	1 052 857	1 207 013	1 763 818	2 354 999
Administracja publiczna	794 489	803 155	803 315	935 210	1 004 468	1 089 078

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Ze struktury wydatków przedstawionych powyżej wynika, że gmina najwięcej pieniędzy przeznacza na oświatę i wychowanie – utrzymanie szkół, dowożenie dzieci i kadrę pedagogiczną. Średni wskaźnik wydatków w tym dziale wynosi na terenie gminy 50%, zaś na poziomie kraju poniżej 40 %.
Znaczące wydatki przeznaczone są również na pomoc społeczną: świadczenia rodzinne i zasiłki, które stanowią średnio 22 % wysokości budżetu.

Wykres 30. Wydatki inwestycyjne na przestrzeni lat 2000- 2006.

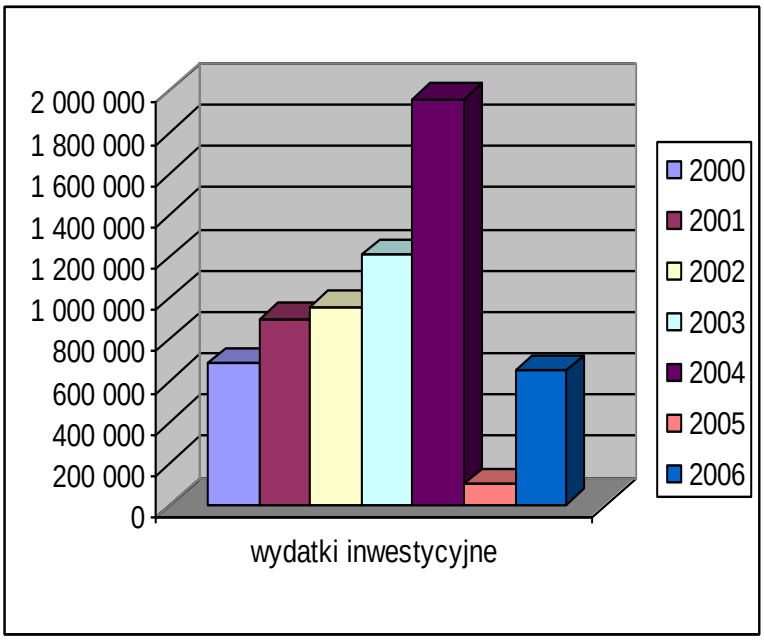

Źródło: dane www.stat.gov.pl

Znaczny wzrost wydatków inwestycyjnych w 2004 roku spowodowany był końcowym etapem wdrażania dużej inwestycji - budowy sali gimnastycznej przy Publicznym Gimnazjum w Sułowie. Spadek wydatków w 2005 roku był wynikiem nie pozyskania środków finansowych z funduszy unijnych. Kolejny wzrost od roku 2006 roku prognozuje utrzymanie danego poziomu lub wzrost na przestrzeni kolejnych lat budżetowych.

Tabela 21. Prognoza łącznej kwoty długu

	Przewidywane wykonanie na 31.12.2007r.	Plan na 31.12.2008r	Prognoza na kolejne lata w okresie spłaty długu			
			31.12.2009r	31.12.2010r	31.12.2011r	31.12.2012r
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
A. Dochody ogółem z tego:	**8.219.354,63**	**8.931.757,30**	**9.137.188,-**	**9.348.200,-**	**9.563.200,-**	**9.783.200,-**
A.1.Dochody bieżące	8.211.965,-	8.872.117,30	9.127.188,-	9.338.200,-	9.553.200,-	9.773.200,-
A.2.Dochody majątkowe	7.389,63	59.640,-	10.000,-	10.000,-	10.000,-	10.000,-
B. Wydatki ogółem , z tego:	**8.235.674,45**	**9.927.215,-**	**9.337.188,-**	**9.548.200,-**	**9.663.200,-**	**9.783.200,-**
B.1.Wydatki bieżące	7.764.674,45	8.337.215,-	8.528.970,-	8.718.970,-	8.813.200,-	8.883.200,-
B.2.Wydatki majątkowe	471.000,-	1.590.000,-	808.218,-	829.230,-	850.000,-	900.000,-
C. Wynik budżetu (A – B)	**-16.319,82**	**-995.457,70**	**-200.000,-**	**-200.000,-**	**-100.000,-**	**-**
D .Finansowanie (D.1.- D.2.)	**16.319,82**	**995.457,70**	**200.000,-**	**200.000,-**	**100.000,-**	**-**
D.1.Przychody ogółem , z tego:	**217.319,82**	**1.015.457,70**	**380.000,-**	**400.000,-**	**300.000,-**	**200.000,-**
D.1.1.Kredyty i pożyczki, w tym:	-	800.000,-	-	-	-	-
D.1.1.1.Kredyty i pożyczki prefinansujące	-	-	-	-	-	-
D.1.2.Emitowane papiery wartościowe, w tym:	-	-	-	-	-	-
D.1.2.1.Papiery wartościowe prefinansujące	-	-	-	-	-	-
D.1.3.Zwrot pożyczek udzielonych	-	-	-	-	-	-
D.1.4.Przychody z prywatyzacji	-	-	-	-	-	-
D.1.5Nadwyżka z lat ubiegłych	17.319,82	215.457,70	-	-	-	-
D.1.6.Wolne środki	200.000,-	-	380.000,-	400.000,-	300.000,-	200.000,-
D.2.Rozchody ogółem, z tego:	**201.000,-**	**20.000,-**	**180.000,-**	**200.000,-**	**200.000,-**	**200.000,-**
D.2.1.Spłaty kredytów i pożyczek , w tym:	200.000,-	20.000,-	180.000,-	200.000,-	200.000,-	200.000,-
D.2.1.1.Spłaty kredytów i pożyczek prefinansujących	-	-	-	-	-	-
D.2.2.Wykup papierów wartościowych , w tym:	-	-	-	-	-	-
D.2.2.1.Wykup papierów wartościowych prefinansujących	-	-	-	-	-	-
D.2.3..Udzielone pożyczki	-	-	-	-	-	-
D.2.4.Przelewy na inne cele	1.000,-	-	-	-	-	-
E. Umorzenia pożyczek	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
F. Udzielone poręczenia w tym :	-	-	-	-	-	-
F.1.Potencjalne spłaty kwot wynikających z udzielonych poręczeń oraz gwarancji przypadające w danym roku budżetowym ,w tym:	-	-	-	-	-	-
F.1.1.Potencjalne spłaty kwot wynikających z poręczeń i gwarancji Udzielonych samorządowym osobom Prawnym realizującym zadania j.s.t. z wykorzystaniem środków , o których Mowa w art.5 ust.3 ustawy o finansachpublicznych	-	-	-	-	-	-
G.Obciążenia związane z posiadanymi zobowiązaniami (bez poz.D.2.1.1,D.2.2.1,F.1.1),z tego:	**206.870,-**	**27.213,-**	**219.174,-**	**228.849,-**	**217.849,-**	**206.860,-**
G.1.Spłaty rat kredytów i pożyczek (D2.1.-D2.1.1.)	200.000,-	20.000,-	180.000,-	200.000,-	200.000,-	200.000,-
G.2.Spłaty odsetek od kredytów i pożyczek	6.870,-	7.213,-	39.174,-	28.849,-	17.849,-	6.860,-

G.3.Wykup papierów wartościowych (D.2.2- D.2.2.1.)	-	-	-	-	-	-
G.4.Odsetki i dyskonto od papierów wartościowych	-	-	-	-	-	-
G.5 Potencjalne spłaty kwot wynikających z udzielonych poręczeń oraz gwarancji przypadające w danym roku budżetowym (F.1.- F.1.1.)	-	-	-	-	-	-
H. Wskaźnik obsługi długu G:A	-	-	-	-	-	-
I. Łączna kwota długu na koniec roku budżetowego ,w tym:	**-**	**780.000,-**	**600.000,-**	**400.000,-**	**200.000,-**	**-**
I.1Papiery wartościowe ,w tym:	-	-	-	-	-	-
I.1.1.Papiery wartościowe prefinansujące	-	-	-	-	-	-
I.2.Kredyty i pożyczki ,w tym:	-	780.000,-	600.000,-	400.000,-	200.000,-	-
I.2.1.Kredyty i pożyczki prefinansujące	-	-	-	-	-	-
I.3.Przyjęte depozyty	-	-	-	-	-	-
I.4.Wymagalne zobowiązania	-	-	-	-	-	-
J. Wskaźnik długu (I-I.1.1.-I.2.1.): A	**-**	**8,73**	**6,57**	**4,28**	**2,04**	**-**

Źródło: dane Urzędu Gminy Sułów

5.2 Kapitał społeczny

Społeczeństwo gminy charakteryzuje niski poziom zaangażowania w sprawy istotne dla ogółu społeczeństwa kraju. Obserwacji tej można dokonać na podstawie stopnia uczestnictwa w wyborach parlamentarnych czy prezydenckich. Wielkość procentowego udziału waha się tutaj w przedziale 36% a 38%.

Obserwuje się większe zaangażowanie w kształtowanie środowiska lokalnego. Liczba mieszkańców biorących aktywny udział w wyborach do samorządu lokalnego w 2006 roku osiągnęła 42%.

Niska aktywność wyborcza wiąże się bezpośrednio z niską świadomością społeczną, poziomem wykształcenia i starzeniem się społeczeństwa gminy. Zniechęcenie panujące na wsi spowodowane zostało niskimi dochodami mieszkańców pracujących w rozdrobnionych gospodarstwach rolnych i brakiem perspektywicznego myślenia. Przedkłada się to bezpośrednio na uczestniczenie i podejmowanie inicjatyw służących poprawie życia w otoczeniu im najbliższym.

Stopień aktywności społeczeństwa przekłada się w sposób bezpośredni na tworzenie na terenie gminy organizacji pozarządowych, które działałyby na rzecz jej rozwoju. Inicjatywę w tym kierunku podęli mieszkańcy wsi Deszkowice Pierwsze, powołując w 2008 roku do życia Stowarzyszenie „Deszkowiacy”.

Kolejny krok należał do Gminy Sułów, która partycypowała w procesie powstawania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina Wieprza i Poru", którą tworzą kolejno: Gmina Nielisz, Gmina Sułów, Gmina Radecznica i Gmina Szczebrzeszyn, a osobowo wymienione jednostki są reprezentowane w Stowarzyszeniu przez przedstawicieli wszystkich szczebli życia społecznego. Poza wymienionymi powyżej dwoma inicjatywami od listopada 1983 roku na terenie gminy działa Klub Sportowy „Perła" Deszkowice, zaś podtrzymaniem tradycji lokalnych zajmują się 2 Koła Gospodyń Wiejskich działające głównie na terenie Sułowa i Sąsiadki.

Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 13 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych, działających w następujących miejscowościach: Źrebce, Sułów, Sułowiec, Tworyczów, Kawęczy Kolonia, Sąsiadka, Deszkowice Pierwsze, Kitów, Kulików, Rozłopy, Michalów, Rozłopy Kolonia i Sułówek.

Identyfikacja podstawowych problemów

- *Niskie dochody gminy i utrzymujący się deficyt,*
- *Zbyt duże wydatki na utrzymanie szkół,*
- *Brak kompleksowej polityki promocyjnej gminy i jej walorów,*
- *Mała ilość organizacji pozarządowych*

ROZDZIAŁ III.
ANALIZA SWOT

Nazwa SWOT jest akronimem angielskich słów **S**trengths, **W**eaknesses, **O**pportunities, **T**hreats, kolejno: Siły (Silne strony), Słabości (Słabe strony), Szanse i Zagrożenia. Istnieją różne próby definiowania tego pojęcia, spośród których przeważają:

- Kompleksowa metoda służąca do badania otoczenia obszaru i analizy jego wnętrza,
- Metoda oceny sytuacji strategicznej obszaru/ regionu,
- Jedno z podstawowych narzędzi planowania strategicznego obszaru/ regionu

Analiza SWOT jest efektywną metodą identyfikacji słabych i silnych stron organizacji/instytucji oraz badania szans i zagrożeń jakie stoją przed organizacją/instytucją. Analizę SWOT można z równym powodzeniem zastosować do dowolnego przedsięwzięcia inwestycyjnego.

SWOT oparta jest na schemacie klasyfikacji dzielącym wszystkie czynniki mające wpływ na bieżącą i przyszłą pozycję organizacji na:

- zewnętrzne w stosunku do organizacji i mające charakter uwarunkowań wewnętrznych,
- wywierające negatywny wpływ na organizację i mające wpływ pozytywny

Ze skrzyżowania tych dwóch podziałów powstają cztery kategorie czynników:

- zewnętrzne pozytywne - szanse. Szanse to zjawiska i tendencje w otoczeniu, które gdy odpowiednio wykorzystamy staną się impulsem rozwoju oraz osłabią zagrożenia.
- zewnętrzne negatywne - zagrożenia. Zagrożenia to wszystkie czynniki zewnętrzne, które są postrzegane jako bariery dla rozwoju firmy, utrudnienia, dodatkowe koszty działania. Istnienie zagrożeń ma destrukcyjny wpływ na rozwój organizacji lub powodzenie inwestycji. Jednocześnie nie pozwala na pełne wykorzystanie szans i mocnych stron.

- wewnętrzne pozytywne - mocne strony, czyli atuty organizacji. Mocne strony to walory organizacji, które w pozytywny sposób wyróżniają ją pośród konkurencji. Mocne strony mogą być wynikiem wielkości organizacji, polegać na dużym udziale w rynku, niskich kosztach jednostkowych, dysponowania nowoczesną technologią, jakością produkcji itd.
- wewnętrzne negatywne - słabe strony organizacji. Słabe strony to konsekwencja ograniczeń zasobów i niedostatecznych kwalifikacji. Mogą one dotyczyć całej organizacji, jak i jej części. Każda organizacja posiada słabe strony. Jednak zbyt duża ich ilość może spowodować, że organizacja nie utrzyma się na rynku konkurencyjnym, a inwestycja może przynieść straty, zamiast spodziewanych zysków.

ANALIZA SWOT

A. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	
MOCNE STRONY	**SŁABE STRONY**
• Czyste środowisko naturalne; • Malownicze położenie • Obecność Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego i sąsiedztwo Roztoczańskiego Parku Narodowego, • Duża ilość zasobów dziedzictwa narodowego, • Obecność zbiornika wodnego „Nielisz" i duża powierzchnia lasów; • Korzystne położenie przy drodze wojewódzkiej	• Zanieczyszczanie wód gruntowych; • Brak kanalizacji i przydomowych oczyszczalni ścieków; • Słabe wykorzystanie zasobów naturalnych; • Niekorzystne położenie w układzie województwa lubelskiego; • Brak zaplecza obsługi ruchu turystycznego;
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• Wzrost zainteresowania wypoczynkiem na wsi; • Szansa promocji gminy jako miejsca czystego ekologicznie; • Stworzenie infrastruktury oraz zaplecza turystycznego w oparciu o istniejące dziedzictwo kulturowe; • Budowa systemów odprowadzania ścieków	• Wzrost zanieczyszczania środowiska naturalnego; • Peryferyjne położenie gminy; • Ograniczenie kompetencji samorządów; • Brak zainteresowania wykorzystaniem zasobów dziedzictwa kulturowego

B. SFERA SPOŁECZNA I GOSPODARCZA	
MOCNE STRONY	**SŁABE STRONY**
• Utrzymująca się wysoka liczba osób wieku produkcyjnym; • Duże zasoby wolnej siły roboczej; • Zmniejszające się bezrobocie; • Prowadzenie działań aktywizacyjnych w stosunku do dzieci i młodzieży.	• Ujemny przyrost naturalny i starzenie się społeczeństwa; • Niski poziom wykształcenia mieszkańców; • Niskie dochody ludności; • Brak alternatywnych źródeł dochodów; • Brak przedsiębiorstw usługowych obsługujących turystykę.
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• Duży potencjał siły roboczej; • Podniesienie kwalifikacji zawodowych mieszkańców poprzez system szkoleń przekwalifikowujących; • Podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców; • Wykorzystanie potencjału gminy dla podniesienia stopy życiowej mieszkańców.	• Starzenie się społeczeństwa; • Ciągły wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego; • Pogarszające się warunki bytowe mieszkańców; • Migracja ludności w wieku przedprodukcyjnym do dużych aglomeracji miejskich.

C. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	
MOCNE STRONY	**SŁABE STRONY**
• Dobrze rozwinięta infrastruktura oświatowa; • Dostęp do edukacji na poziomie gimnazjum; • Dostępność do Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej; • Dostęp do 3 bibliotek; • Dostępność dwóch placówek służby zdrowia; • Istnienie Warsztatu Terapii Zajęciowej; • Nawiązana współpraca transgraniczna z Rejonem Maniewicze na Ukrainie;	• Brak infrastruktury sportowej, zapewniającej prawidłowy rozwój motoryczno – ruchowy dzieci i młodzieży; • Słabe wykorzystanie funkcji placówek kulturalno – oświatowych; • Brak transportu własnego zapewniającego kompleksowo dowożenie uczniów do szkół; • Niepełna opieka medyczna; • Niewykorzystane zasoby dziedzictwa kulturowego;
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• Podniesienie poziomu kwalifikacji mieszkańców gminy; • Pozyskanie środków finansowych na organizację centrum kultury i współpracę transgraniczną;	• Ubożenie społeczeństwa; • Niedostateczna opieka medyczna na terenie gminy; • Stagnacja działalności społecznej

• Dofinansowanie ośrodków zdrowia	

D. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	
MOCNE STRONY	**SŁABE STRONY**
• Pełne pokrycie siecią wodociągową; • Sieć telefoniczna; • Dostępna infrastruktura społeczeństwa informacyjnego; • Atrakcyjne warunki na rozwój turystyki.	• Brak przydomowych oczyszczalni ścieków i kanalizacji; • Niezadowalający stan dróg gminnych; • Brak chodników; • Brak racjonalnego systemu gospodarki odpadami; • Niewystarczający dostęp do infrastruktury społeczeństwa informacyjnego; • Brak infrastruktury otoczenia turystyki; • Zanieczyszczanie wód gruntowych poprzez odprowadzania ścieków do przydrożnych rowów i na pola.
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• Budowa i poprawa jakości dróg gminnych; • Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków i kanalizacji; • Wdrożenie racjonalnej	• Pogarszające się warunki bytowe ludności; • Niskie dochody budżetu gminy;

gospodarki odpadami; • Poprawa jakości wód gruntowych • Pozyskanie środków z funduszy strukturalnych na rozwój i modernizację obszarów wiejskich.	
E. ZARZĄDZANIE	
MOCNE STRONY	**SŁABE STRONY**
• Wzrost wydatków na inwestycje; • Wysoki stopień zaangażowania samorządu w proces pozyskiwania środków finansowych w ramach funduszy Unii Europejskiej i budżetu państwa; • Realizacja zadań zgodnie z planami strategicznymi; • Posiadanie terenów inwestycyjnych;.	• Deficyt kapitału własnego; • Słabe zainteresowanie ze strony inwestorów zewnętrznych;
SZANSE	**ZAGROŻENIA**

• Dostęp do funduszy strukturalnych; • Sprzyjająca polityka rozwoju terenów wiejskich; • Stworzenie związków międzygminnych; • Powstanie organizacji pozarządowych. • Zwiększenie nakładów na promocję	• Stagnacja gospodarcza; • Brak środków własnych w budżecie gminy na realizację kluczowych inwestycji;

ROZDZIAŁ IV.

CELE STRATEGICZNE, OPERACYJNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. MISJA I WIZJA STRATEGII

Wizja - w myśl definicji to wyraz aspiracji społecznych i wyobrażeń przyszłości określających: rangę, atrakcyjność, efekty wykorzystania atutów i szans rozwojowych oraz eliminację problemów i zagrożeń. Wizja ma określić ton przyszłych celów strategicznych, przedstawić gminę naszych marzeń.

Zadaniem wizji jest przekonanie mieszkańców do podjęcia wysiłku kreowania własnego losu. Dobrze sformułowana wizja strategiczna posiada długofalową perspektywę, co pozwala na zmianę podejścia związanego z

rozwiązywaniem jedynie bieżących spraw na dbałość o przyszły stan i rozwój wspólnoty gminnej.

W myśl powyższego wypracowano następującą wizję Gminy Sułów:

Gmina Sułów dobrze rozwinięta gospodarczo i społecznie - tu warto żyć, pracować i działać

Misja Gminy – opisuje jej mandat do realizacji wizji rozwoju oraz nadrzędne wartości (zasady), jakimi gmina będzie się kierować podejmując działania na rzecz realizacji wizji. Misja to syntetyczny opis sposobu postępowania w celu realizacji wizji gminy.

Genezą formułowania misji jest podjęcie wysiłku wypracowania samej strategii. Stworzenie spójnego dokumentu wyznaczającego długofalowy rozwój gminy uzyskujemy większą aktywność władz lokalnych i społeczności w ramach teraźniejszych i przyszłych wysiłków wspólnoty. Właśnie ta aktywność ma być podejmowana pod szyldem wspólnej misji, a jej określenie stanowi deklarację intencji władz w odniesieniu do skali podejmowanych działań. Misja jest szerokim opisem sposobu realizacji wizji przez władze lokalne.

Misja wyraża charakter gminy, a jej skuteczne wypełnienie zależy od zasad, jakimi kierują się mieszkańcy gminy i konsekwencji w osiąganiu wizji przyszłego stanu.

Osiągnięcie zrównoważonego rozwoju całej gminy, zapewniającego poprawę warunków życia jej mieszkańców, przy zachowaniu równowagi pomiędzy aktywnością gospodarczą, a ochroną środowiska zarówno przyrodniczego jak i kulturowego.

Sformułowanie powyższej misji pozwoli na kontrolę działań przez całą wspólnotę mieszkańców, a jej szeroki charakter pozwala na ambitne podejmowanie wyzwań określonych w wizji. Stawiając na pierwszym miejscu wzrost gospodarczy, określa istotny wyznacznik, jakim jest godne życie mieszkańców gminy Sułów.

2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

Przeprowadzenie diagnozy i analizy SWOT, analizy problemów i sformułowanie misji jako celu generalnego pozwoliło na ustalenie celów strategicznych i operacyjnych rozwoju Gminy Sułów – celów realnych i mierzalnych.

Poprawa jakości życia mieszkańców

↓ ↓ ↓

Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz ochrona środowiska i zasobów przyrodniczych	**Odnowa i rozwój wsi**	**Aktywizacja społeczności lokalnej**

Rozwój lokalnej gospodarki

↓ ↓ ↓

Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości	**Różnicowanie działalności gospodarczej**	**Promocja gospodarcza, inwestycyjna i turystyczna gminy**

Rozwój kulturalno – turystyczny

Rozwój bazy i usług rekreacyjnych, turystycznych, kulturalnych i sportowych	**Zachowanie, wykorzystanie i ochrona dziedzictwa kulturowego**

CEL STRATEGICZNY

Poprawa jakości życia mieszkańców

CEL OPERACYJNY

Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz ochrona środowiska i zasobów przyrodniczych

Działania niezbędne do realizacji celu operacyjnego:

Lp.	Nazwa zadania
1.	Budowa i modernizacja dróg gminnych
2.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w zabudowie rozproszonej
3.	Budowa kanalizacji w zabudowie zwartej
4.	Rozbudowa infrastruktury społeczeństwa informacyjnego
5.	Termomodernizacja budynków szkolnych
6.	Rozwój systemu odbioru i segregacji odpadów
7.	Systemowe działania przyczyniające się do oczyszczenia i uporządkowania terenu gminy z odpadów stałych
8.	Zagospodarowanie terenów wokół obiektów oświatowych (budowa boisk, terenów zielonych)
9.	Budowa i rozbudowa obiektów sportowych
10.	Budowa krytej pływalni z częścią rekreacyjną
11.	Realizacja inwestycji związanych z wykorzystaniem energii odnawialnej
12.	Remont i doposażenie budynku Urzędu Gminy
13.	Budowa chodników dla pieszych, ścieżek rowerowych i zatoczek drogowych dla autobusów szkolnych

CEL STRATEGICZNY

Poprawa jakości życia mieszkańców

CEL OPERACYJNY

Odnowa i rozwój wsi

Działania niezbędne do realizacji celu operacyjnego:

Lp.	Nazwa zadania
1.	Kształtowanie przestrzeni publicznej w centrach wsi (chodniki, tereny zieleni urządzonej)
2.	Adaptacja, remont i wyposażenie obiektów pełniących funkcje publiczne o charakterze społeczno - kulturalnym
3.	Tworzenie centrum kultury na bazie lokalnych ośrodków
4.	Budowa małej infrastruktury (tablice informacyjne)
5.	Remont i konserwacja lokalnych pomników historii, miejsc pamięci narodowej
6.	Wyeksponowanie pomników przyrody oraz użytków ekologicznych

CEL STRATEGICZNY

Poprawa jakości życia mieszkańców

CEL OPERACYJNY

Aktywizacja społeczności lokalnej

Działania niezbędne do realizacji celu operacyjnego:

Lp.	Nazwa zadania
1.	Budowa kapitału organizacji pozarządowych: kształcenie kadr dla organizacji pozarządowych
2.	Szkolenia dla organizacji pozarządowych (zakładanie organizacji, zasady funkcjonowania, pozyskiwanie funduszy)
3.	Organizowanie klubów seniora i wspieranie programów integracji i aktywizacji osób starszych
4.	Wypracowanie systemu wspierania dostępu dzieci i młodzieży do dóbr kultury poza gminą
5.	Propagowanie twórczości dzieci i młodzieży – organizacja przeglądów i warsztatów artystycznych
6.	Kontynuacja cyklicznych imprez rekreacyjno – sportowych
7.	Wymiana dobrych praktyk – integracja krajowa i międzynarodowa
8.	Organizacja imprez propagujących zdrowy styl życia
9.	Aktywne uczestnictwo w Lokalnej Grupie Działania

CEL STRATEGICZNY

Rozwój lokalnej gospodarki

CEL OPERACYJNY

Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości

Działania niezbędne do realizacji celu operacyjnego:

Lp.	Nazwa zadania
1.	Szkolenie rolników i przedsiębiorców w zakresie pozyskiwania funduszy unijnych
2.	Opracowanie analizy rynku lokalnego i regionalnego pod kątem zapotrzebowania na miejscowe produkty i usługi
3.	Wsparcie przedsiębiorstw produkujących zdrową żywność
4.	Szkolenia i poradnictwo psychologiczne oraz zawodowe, podnoszenie kwalifikacji, wspieranie zatrudnienia i samozatrudnienia
5.	Opracowanie profesjonalnej oferty terenów przeznaczonych pod inwestycje

CEL STRATEGICZNY

Rozwój lokalnej przedsiębiorczości

CEL OPERACYJNY

Różnicowanie działalności gospodarczej

Działania niezbędne do realizacji celu operacyjnego:

Lp.	Nazwa zadania
1.	Szkolenia i warsztaty w zakresie organizacji i prowadzenia działalności usługowej
2.	Szkolenia i warsztaty w zakresie pisania projektów i pozyskiwania funduszy unijnych
3.	Szkolenia z zakresu przekwalifikowania dla rolników
4.	Szkolenia zawodowe, rachunkowości, doradztwa, kursy języków obcych i informatyki

CEL STRATEGICZNY

Rozwój lokalnej przedsiębiorczości

CEL OPERACYJNY

Promocja gospodarcza, inwestycyjna i turystyczna gminy

Działania niezbędne do realizacji celu operacyjnego:

Lp.	Nazwa zadania
1.	Opracowanie, druk i dystrybucja materiałów promocyjnych
2.	Opracowanie i wydanie map, folderów i przewodników
3.	Opracowanie i lokalizacja tablic informacyjnych dotyczących zasobów kulturowych
4.	Promowanie corocznej imprezy lokalnej – identyfikującej gminę w otoczeniu

CEL STRATEGICZNY

Rozwój kulturalno - turystyczny

CEL OPERACYJNY

Rozwój bazy i usług rekreacyjnych, turystycznych, kulturalnych i sportowych

Działania niezbędne do realizacji celu operacyjnego:

Lp.	Nazwa zadania
1.	Budowa i rozbudowa miejsc małej infrastruktury (parkingi, ławki)
2.	Tworzenie miejsc noclegowych w gospodarstwach rolnych, szkołach, świetlicach wiejskich, budynkach poszkolnych
3.	Integracja różnych grup społecznych
4.	Organizacja otwartych imprez kulturalnych - dożynki
5.	Promowanie aktywnych form spędzania wolnego czasu
6.	Opracowanie projektu lokalizacji i zagospodarowania miejsc wypoczynku sobotnio - niedzielnego
7.	Stworzenie na bazie budynków poszkolnych ośrodków rekreacyjno - edukacyjnych

CEL STRATEGICZNY

Rozwój kulturalno - turystyczny

CEL OPERACYJNY

Zachowanie, wykorzystanie i ochrona dziedzictwa kulturowego

Działania niezbędne do realizacji celu operacyjnego:

Lp.	Nazwa zadania
1.	Prezentacja i promocja dziedzictwa kulturowego
2.	Odnawianie lub konserwacja lokalnych pomników historii i miejsc pamięci
3.	Tworzenie nowych tradycji i produktów lokalnych
4.	Oznakowanie stanowisk archeologicznych i miejsc dziedzictwa narodowego
5.	Zachowanie wiejskiego dziedzictwa kulturowego
6.	Współpraca w ramach Lokalnej Grupy Działania

ROZDZIAŁ V
ZGODNOŚĆ Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

Strategia Rozwoju Gminy Sułów na lata 2008 – 2015 jest spójna z rządowymi i regionalnymi dokumentami programowymi, co zapewnia możliwość uczestniczenia w programach operacyjnych, będących podstawą wsparcia samorządów środkami z budżetu państwa i środkami z funduszy Unii Europejskiej.

W ramach Strategii Rozwoju Gminy realizowane będą cele ogólne i szczegółowe następujących dokumentów strategicznych:

Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015

Jako podstawowy dokument strategiczny określa cele i priorytety w obszarze rozwoju społeczno – gospodarczego Polski oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić.

Wyznacza cele oraz identyfikuje obszary uznane za najważniejsze z punktu widzenia osiągnięcia tych celów, w których koncentrowane będą działania państwa. Uwzględnia jednocześnie najważniejsze trendy rozwoju światowej gospodarki oraz cele, jakie stawia Unia Europejska w Strategii Lizbońskiej. Nadaje także priorytet działaniom, jakie podejmie rząd w latach 2007-2015 w celu realizacji wizji Polski.

Głównym celem Strategii jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski: poszczególnych obywateli i rodzin. Cel główny, a także problemy społeczno – gospodarcze wynikające z zapóźnień rozwojowych, niedoinwestowania polskiej gospodarki oraz uwarunkowań zewnętrznych, wskazują na priorytety:

1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki;
2. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej;
3. Wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości;
4. Budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa;
5. Rozwój obszarów wiejskich

Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego na lata 2007- 2013

Zasadnicze cele polityki regionalnej formułuje w trzech kierunkach:

1. Rozwój konkurencyjności gospodarczej polskich regionów;
2. Wspieranie elastycznego różnicowania zamierzeń i wykorzystanie potencjału endogenicznego regionów;
3. Wyrównywanie szans rozwojowych województw.

Narodowa Strategia Spójności 2007 – 2013 (Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia)

Narodowa Strategia Spójności to dokument strategiczny określający priorytety i obszary wykorzystania oraz system wdrażania funduszy unijnych: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności w ramach budżetu Wspólnoty na lata 2007-2013.

Cel strategiczny to tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Cel strategiczny będzie osiągany poprzez realizację następujących horyzontalnych celów szczegółowych:

1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa,
2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski,
3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski,
4. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług,
5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej,
6. Wyrównanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

Narodowa Strategia Spójności realizowana jest za pomocą programów Operacyjnych zarządzanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego:

1. Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej,
2. Program Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
3. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
4. Program Operacyjny Konkurencyjna Gospodarka,
1. Program Operacyjny Kapitał Ludzki,
2. Program Operacyjny Pomoc Techniczna

oraz 16 Regionalnych Programów Operacyjnych zarządzanych przez samorządy województw.

Jednym z nich jest:

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013.

Celem głównym RPO jest „Podniesienie konkurencyjności Lubelszczyzny prowadzące do szybszego wzrostu gospodarczego oraz zwiększenie zatrudnienia z uwzględnieniem walorów naturalnych i kulturowych regionu".

Cel Programu jest spójny z celem nadrzędnym Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020: „Osiąganie trwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno – gospodarczego Lubelszczyzny poprzez zwiększenie konkurencyjności województwa oraz optymalne wykorzystanie jego potencjałów rozwojowych" i jest dostosowany do odpowiednio krótszego okresu realizacji RPO. Jego założeniem jest przełamanie występujących barier rozwojowych i stanowi podstawę modernizacji struktury gospodarczej z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Do realizacji celu głównego przyczyni się osiągnięcie następujących celów szczegółowych:

1. Zwiększenie konkurencyjności regionu poprzez wsparcie rozwoju sektorów nowoczesnej gospodarki oraz przez stymulowanie innowacyjności;
2. Poprawa warunków inwestowania w województwie z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju;
3. Zwiększenie atrakcyjności Lubelszczyzny jako miejsca do zamieszkania, pracy i wypoczynku.

Realizacja RPO WL będzie przebiegała poprzez wdrażanie dziewięciu Osi Priorytetowych:

I. Przedsiębiorczość i innowacje;
II. Infrastruktura ekonomiczna;
III. Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne;
IV. Społeczeństwo informacyjne;
V. Transport;
VI. Środowisko i czysta energia;
VII. Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna;
VIII. Infrastruktura społeczna;
IX. Pomoc techniczna

Strategia Rozwoju Powiatu Zamojskiego na lata 2007 - 2020

Główny cel strategiczny powiatu zamojskiego na lata 2007 – 2020 sformułowany w Strategii to:

- Rozwój i restrukturyzacja obszarów wiejskich poprzez rozwijanie i unowocześnienie infrastruktury technicznej, wielokierunkowy rozwój działalności gospodarczej i alternatywnych dochodów mieszkańców wsi, stymulowanie rozwoju turystyki, realizowany poprzez:
  - ✓ wspieranie inicjatyw gminnych w zakresie inwestycji wodno-kanalizacyjnych,
  - ✓ tworzenie warunków dla inwestycji w zakresie usług energetycznych i telekomunikacyjnych,
  - ✓ budowa infrastruktury społeczeństwa informacyjnego,
  - ✓ zmiana i podnoszenie kwalifikacji zawodowych,
  - ✓ pomoc w tworzeniu się grup producenckich i zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego,
  - ✓ współtworzenie systemu informacji rynkowej dla rolników,
  - ✓ działania na rzecz promocji walorów turystycznych Ziemi Zamojskiej oraz edukacji turystycznej wśród mieszkańców powiatu – współpraca z gminami i organizacjami pozarządowymi w zakresie rozwoju turystyki.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Sułów na lata 2005 – 2008

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Sułów na lata 2005 – 2008 stanowi dokument określający politykę gospodarczą, przestrzenna i społeczną Gminy Sułów.

Celem głównym Planu Rozwoju Lokalnego jest tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności i poprawa poziomu życia mieszkańców. Jego realizacja ma sprzyjać wzrostowi gospodarczemu, przekształceniom strukturalnym, zwiększeniu mobilności przestrzennej ludności oraz poprawie poziomu wiedzy i dostępu do najnowocześniejszych technologii społeczeństwa lokalnego i podmiotów gospodarczych, a także włączenie w proces wyznaczania priorytetowych działań lokalnej społeczności oraz partnerów społecznych, czyli bezpośrednich odbiorców działań.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sułów

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sułów obejmująca lata 2004 - 2013 jest długookresowym dokumentem planistycznym, stanowiącym uzupełnienie Strategii Rozwoju Gminy Sułów oraz Planu Rozwoju Lokalnego Gminy. Stanowi ona ogólny plan działania samorządu lokalnego, we współpracy ze społecznością lokalną - długookresowej, spójnej i kompleksowej polityki rozwoju społeczno – gospodarczego gminy Sułów. Strategia odpowiada potrzebie kompleksowego i długofalowego podejścia do problemów społecznych gminy w szybko zmieniającym się i coraz bardziej konkurencyjnym otoczeniu. Spójność Strategii z niniejszym dokumentem stanowi ważny element konsekwencji działań podejmowanych przez samorząd lokalny i przyczyni się do efektywnego i racjonalnego osiągania założonych celów.

Podsumowując, Strategia Rozwoju Gminy Sułów na lata 2007-2015 jest zgodna z założeniami polityki rozwojowej na poziomie kraju, a tym samym wykazuje jednolitość obranych kierunków rozwoju z dokumentami programowymi na płaszczyźnie regionalnej.

ROZDZIAŁ VI
WDRAŻANIE I MONITORING

Wdrażanie i realizacja strategii powinny opierać się na następujących zasadach:

- Podejmowaniu działań wynikających z założonych celów zgodnie z kompetencjami samorządu określonych ustawą o samorządzie gminnym,
- Działaniach opartych na partnerstwie publiczno – publicznym (samorząd – samorząd, samorząd – rząd, organizacje pozarządowe – samorząd),
- Działaniach opartych na zasadach partnerstwa publiczno - prywatnego (z udziałem prywatnych inwestorów),
- Działaniach opartych na zasadach partnerstwa publiczno - społecznego (z udziałem organizacji pozarządowych).

Podstawowe warunki wdrażania i realizacji strategii:

- zachowanie i ochrona wartości antropogenicznych i przyrodniczych,
- zachowanie istniejących więzi społecznych,
- stosowanie zasad zrównoważonego rozwoju.

W procesie realizacji Strategii ważna jest kontrola przebiegu tego procesu oraz ocena uzyskanych efektów społecznych i gospodarczych, a także zmian w środowisku przyrodniczym. Zadanie to, mające charakter permanentny, nazywa się monitoringiem Strategii lub monitoringiem realizacji Strategii.

Monitoring dotyczyć musi w zasadzie dwóch podstawowych spraw:

- oceny przebiegu realizacji strategii, tj. jej celów i zadań,
- oceny uzyskiwanych efektów rozwoju społecznego i gospodarczego oraz stanu środowiska.

Realizacja Strategii przynieść powinna pozytywne zmiany (efekty) zakładane na etapie jej opracowania. Może jednak także spowodować, i tego nie należy wykluczać, niezamierzone i nieoczekiwane zmiany niekorzystne,

których nie dało się przewidzieć, lub, które wystąpiły w wyniku określonego ukształtowania się warunków realizacji strategii, zwłaszcza warunków zewnętrznych, w szczególności międzynarodowych i krajowych. Właśnie monitoring powinien wskazywać wszelkiego rodzaju zmiany, aby można było na bieżąco podejmować korekty umożliwiające prawidłową realizację Strategii.

Monitoring realizacji Strategii posiada dwie funkcje: sprawdzającą i korygującą. Nadzór nad realizacją Strategii będzie bezpośrednio sprawował Wójt Gminy, powołując do tego celu Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Lokalnego. Raporty będące miarą stopnia wdrażania Strategii, przygotowane przez Zespół w ramach monitoringu będą oceniały realizację poszczególnych zadań i projektów inwestycyjnych w zakresie terminowości ich realizacji oraz zgodności tych zadań i projektów z przyjętymi w Strategii zadaniami, polegającymi na poprawie sytuacji na terenie gminy. Raporty i wnioski o niezgodności przekazywane będą Wójtowi.

Tabela 22. Przykładowe wskaźniki będące podstawą oceny stopnia realizacji zadań.

POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW	
NAZWA WSKAŹNIKA	**JEDNOSTKA**
Długość wybudowanej drogi	km
Długość wybudowanych chodników	km
Długość zmodernizowanej drogi	km
Liczba innych obiektów infrastruktury drogowej	Szt.
Liczba osób korzystających z infrastruktury drogowej	Osoby
Liczba wybudowanych urządzeń ruchu drogowego	Szt.
Liczba wypadków drogowych	Szt.
Natężenie ruchu na drodze	Pojazdy/h
Nośność wybudowanego obiekty (drogi)	kN/oś
Liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków	Szt.
Przepustowość wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków	Mg/doba
Ilość oczyszczonych ścieków	m3/doba
Ilość odpadów poddawanych recyklingowi	t/rok
Liczba gospodarstw domowych objętych programem selektywnej zbiórki odpadów	Szt.
Liczba gospodarstw domowych obsługiwanych przez składowisko odpadów	Szt.

Liczba pojemników stosowanych do selektywnej zbiórki odpadów	Szt.
Liczba innych obiektów z zakresu gospodarki odpadami	Szt.
Liczba obiektów infrastruktury służącej do produkcji energii odnawialnej	Szt.
Liczba gospodarstw domowych z dostępem do bezprzewodowej sieci internetowej	Szt.
Liczba systemów informatycznych ułatwiających załatwianie spraw administracyjnych w Urzędzie Gminy	Szt.
Liczba nowopowstałych obiektów sportowych	Szt.
Liczba osób korzystających z obiektów sportowych	Osoba
Liczba organizacji pozarządowych działających na terenie gminy	szt.
Wydatki inwestycyjne na ochronę środowiska w stosunku do wydatków inwestycyjnych ogółem	%
Liczba zmodernizowanych dróg gminnych	km
Wydatki na drogi publiczne na 1 mieszkańca	zł.
Długość dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej	km
Liczba programów podnoszących kwalifikacje zawodowe dla osób dorosłych	szt.
Liczba powstałych ośrodków kulturalnych	Szt.
Liczba osób korzystających z usług centrum kultury	osoba
Liczba zagospodarowanych obiektów poszkolnych	Szt.
Liczba powstałych obiektów małej infrastruktury	Szt.
ROZWÓJ LOKALNEJ GOSPODARKI	
NAZWA WSKAŹNIKA	**JEDNOSTKA**
Wysokość ulg w zakresie kosztów dla nowych przedsiębiorców	zł.
Liczba nowopowstałych przedsiębiorstw	szt.
Struktura przedsiębiorstw na terenie gminy	szt.
Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców	szt.
Powierzchnia terenów uzbrojonych i przygotowanych pod inwestycje	ha
Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do liczby ludności ogółem	%
Udział jednostek gospodarczych sektora prywatnego w stosunku do ogółu	%
Udział pracujących w sektorze usług rynkowych w ogólnej liczbie pracujących	%
Udział pracujących w usługach	%
Udział pracujących w sektorze przemysłowym w ogólnej liczbie pracujących	%
Udział pracujących w sektorze prywatnym w ogólnej liczbie pracujących	%
Stopa zatrudnienia - liczba pracujących na 1 000 mieszkańców	%
Ogólny wskaźnik aktywności zawodowej – udział czynnych zawodowo w ludności w wieku 15 lat i więcej	%

Udział osób fizycznych w liczbie jednostek ogółem sektora prywatnego	%
Udział osób fizycznych w liczbie jednostek ogółem	%
Liczba powstałych organizacji pozarządowych	Szt.
Powierzchnia użytków rolnych na 1 mieszkańca	ha
Udział pracujących w sektorze rolniczym w ogólnej liczbie pracujących	%
Liczba stworzonych grup producenckich	Szt.
Liczba zrzeszonych rolników w grupach producenckich	Osoba
Liczba wydanych folderów promocyjnych	Szt.
Liczba nowo powstałych obiektów rekreacyjno - sportowych	Szt.
Liczba punktów konsultacyjno-doradczych dla mieszkańców	Szt.
ROZWÓJ KULTURALNO - TURYSTYCZNY	
NAZWA WSKAŹNIKA	**JEDNOSTKA**
Liczba nowo wytyczonych szlaków turystycznych	Szt.
Liczba zorganizowanych imprez kulturalnych	Szt.
Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury kulturalnej	Osoba
Liczba osób korzystających z biblioteki	Osoba
Liczba osób turystów uczestniczących w zorganizowanych formach turystyki	Osoba
Liczba systemów zabezpieczeń w obiektach dziedzictwa kulturowego	Szt.
Liczba turystów krajowych i zagranicznych	Osoba
Lokalne punkty informacji punkty informacji kulturalnej i turystycznej	Szt.
Liczba osób niepełnosprawnych uczestniczących w przedsięwzięciach kulturalnych	Osoba
Liczba obiektów zabytkowych zaadoptowanych na cele kulturalne i turystyczne	Szt
Liczba nowych stron internetowych poświęconych tematyce kulturalnej i turystycznej	Szt.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dostępnych danych.

Miarą skuteczności prowadzonych działań będą również wskaźniki subiektywne, takie jak:

- wzrost zadowolenia mieszkańców,
- życzliwy stosunek do otoczenia i wzrost poczucia stabilizacji,
- wzrost poczucia bezpieczeństwa i przynależności do społeczności lokalnej,
- wzrost aktywności społecznej i zachowań kooperacyjnych,

- wzrost zdolności do samodzielnego rozwiązywania problemów przez mieszkańców gminy.

Monitoring polegający na systematycznej obserwacji uwarunkowań i przebiegu wdrażania Strategii przez samorząd lokalny za pomocą takich narzędzi jak obserwacja, analiza zmian i interwencja stanowi jedną z podstawowych zasad planowania strategicznego. Wraz z pozostałymi, przedstawionymi poniżej zasadami określa zmienność uwarunkowań wpływających na realizację jej celów oraz zmusza do systematycznego aktualizowania.

- **Spójność** – merytoryczna zgodność wewnętrzna i zewnętrzna strategii, zgodność z dokumentami strategicznymi gminy oraz z dokumentami Unii Europejskiej i Rządu RP,
- **Implikacja** – wynikanie treści następnych elementów strategii z poprzednich,
- **Selektywność** – wybór istotnych dziedzin do diagnozy stanu i oceny uwarunkowań rozwoju województwa, wybór priorytetów strategicznych i dziedzin rozwoju,
- **Elastyczność** – zapis celów strategicznych umożliwiający aktualizację lub wymianę podporządkowanych im celów szczegółowych lub zadań,
- **Sekwencyjność** – uporządkowany układ celów operacyjnych i podporządkowanych im działań efektywnie wspierający rozwój,
- **Ciągłość** – aktualizowanie planów strategicznych i operacyjnych w zależności od zmieniających się uwarunkowań,
- **Parametryzacja –** wskaźnikowe określenie słabych i mocnych stron oraz celów i zadań (wskaźniki wkładu, produktu, rezultatu i oddziaływania),
- **Kontrola –** zewnętrzna kontrola i ocena procesu wdrażania strategii,
- **Uspołecznienie –** społeczne uczestnictwo (inicjatywy) w procesie wyboru kierunków działań strategicznych, popularyzacja strategii, przenoszenie ustaleń strategii regionalnej na planowanie lokalne.

Zastosowanie wszystkich zasad pozwoli na zachowanie niniejszego dokumentu w aktualności w okresie całego horyzontu czasowego 2008 – 2015.

ROZDZIAŁ VII

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Strategia zawiera projekty/ zadania, dla których można wskazać potencjalne zewnętrzne źródła finansowania oraz beneficjentów.

Dokumenty wskazujące potencjalne źródła finansowania realizacji Strategii to:

1. **Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013**

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (RPO WL) na lata 2007 – 2013 został przyjęty przez Komisję Europejską 2 października 2007 roku i jest finansowany w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

Regionalny Program Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 nie podejmuje zadań poświęconych tylko obszarom wiejskim, ta kwestia traktowana jest horyzontalnie, co oznacza, iż nie ma wyznaczonej konkretnie osi priorytetowej czy działania dedykowanego wyłącznie rozwojowi obszarów wiejskich. W związku z powyższym istotne jest zachowanie komplementarności pomiędzy działaniami realizowanymi w ramach RPO WL, a przedsięwzięciami podejmowanymi w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Dlatego też przy konstrukcji celów i priorytetów RPO WL zwrócono uwagę by uzupełniały one działania podejmowane w ramach PROW, a nie pokrywały się z nimi.

Osie priorytetowe RPO WL

- Oś Priorytetowa I: Przedsiębiorczość i innowacje,
- Oś Priorytetowa II: Infrastruktura ekonomiczna,
- Oś Priorytetowa III: Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne,
- Oś Priorytetowa IV: Społeczeństwo informacyjne,
- Oś Priorytetowa V: Transport,
- Oś Priorytetowa VI: Środowisko i czysta energia,
- Oś Priorytetowa VII: Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna,

- Oś Priorytetowa VIII: Infrastruktura społeczna,
- Oś Priorytetowa IX: Pomoc techniczna

2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW) jest finansowany przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Jest on w całości poświęcony finansowaniu zadań realizowanych na obszarach wiejskich.

Interwencja jest skierowana na następujące Osie priorytetowe:

- Oś 1 Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego

Umożliwia realizację takich działań jak: szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie, ułatwianie startu młodym rolnikom, renty strukturalne, korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów, modernizacja gospodarstw rolnych, zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej, poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa, uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności, działania informacyjne i promocyjne, grupy producentów rolnych.

- Oś 2 Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich

Pozwala na wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, realizuje program rolnośrodowiskowy (płatności rolnośrodowiskowe), zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne, odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy i wprowadzenie instrumentów zapobiegawczych.

- Oś 3 Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej

Umożliwia różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej, odnowę i rozwój wsi oraz tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.

- Oś 4 Leader

Ukierunkowany jest na wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju, których zadaniem będzie poprawa jakości życia oraz różnicowanie działalności na obszarach wiejskich, współpracę międzyregionalną i międzynarodową, oraz nabywanie umiejętności, aktywizację i koszty bieżące lokalnych grup działania. Dla realizacji działań w ramach Osi 4 Leader niezbędny będzie wybór Lokalnej Grupy Działania (LGD), która będzie realizowała Lokalną Strategię Rozwoju (LSR). Lokalna Grupa Działania jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. W składzie organu decyzyjnego LGD powinni uczestniczyć w 50% partnerzy społeczni i gospodarczy, a w szczególności przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego: rolnicy, kobiety wiejskie, młodzi ludzie oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych. Obszar działania LGD musi liczyć od 10 do 150 tys. mieszkańców.

3. Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL) jest jednym z programów operacyjnych służących realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 i obejmuje całość interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w Polsce. Europejski Fundusz Społeczny - jeden z funduszy strukturalnych, powołany został w celu wspierania wspólnotowej polityki społecznej. Finansuje on działania państw członkowskich w zakresie przeciwdziałania bezrobociu i rozwoju zasobów ludzkich. Ze środków funduszu finansowane są głównie szkolenia zawodowe, stypendia, praktyki zawodowe, doradztwo i pośrednictwo zawodowe, analizy i badania dotyczące rynku pracy itp.

Celem głównym Programu jest: wzrost zatrudnienia i spójności społecznej, a do osiągnięcia tego celu przyczynia się realizacja sześciu celów strategicznych, do których należą:

- Podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo,
- Zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego,
- Poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce,

- Upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy,
- Zwiększenie potencjału administracji publicznej w zakresie opracowywania polityk i świadczenia usług wysokiej jakości oraz wzmocnienie mechanizmów partnerstwa,
- Wzrost spójności terytorialnej.

Zasadniczą kwestię w ramach PO KL stanowić będzie wsparcie rozwoju zasobów ludzkich na obszarach wiejskich, poprzez wsparcie na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich ukierunkowane na rozwój oferty edukacyjnej, samoorganizacji i podejmowania oddolnych inicjatyw, które umożliwią rozwiązywanie problemów społeczności wiejskich, zwłaszcza w obszarze zatrudnienia i integracji społecznej.

W ramach PO KL przewidziano 10 Priorytetów realizowanych równolegle na poziomie centralnym i regionalnym.

Priorytety realizowane centralnie to:

Priorytet I - Zatrudnienie i integracja społeczna

Priorytet II - Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących

Priorytet III - Wysoka jakość systemu oświaty

Priorytet IV - Szkolnictwo wyższe i nauka

Priorytet V - Dobre rządzenie

Priorytety realizowane na szczeblu regionalnym to:

Priorytet VI - Rynek pracy otwarty dla wszystkich

Priorytet VII - Promocja integracji społecznej

Priorytet VIII - Regionalne kadry gospodarki

Priorytet IX - Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach

Priorytet X - Pomoc techniczna

4. Program Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina 2007 – 2013

Program Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina 2007 – 2013 Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa kontynuuje i rozszerza współpracę na obszarze pogranicza tych trzech krajów, która dotychczas była rozwijana w ramach Programu Sąsiedztwa Polska – Białoruś – Ukraina INTERREG IIIA/TACIS CBC 2004 – 2006.

Celem głównym Programu jest odpowiadanie na wspólne wyzwanie zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego poprzez współpracę transgraniczną i integrację. Interwencja działania obejmuje odpowiednie regiony w każdym z krajów w tym region w obrębie, którego znajduje się gmina Sułów: chełmsko – zamojski.

Priorytety i działania zawarte w dokumencie programowym przewidują następujące tematy współpracy:

Priorytet 1. Wzrost konkurencyjności obszarów przygranicznych

Działanie 1.1 Rozwój przedsiębiorczości,

Działanie 1.2 Rozwój turystyki,

Działanie 1.3 Poprawa dostępności obszaru

Priorytet 2. Poprawa jakości życia

Działanie 2.1 Ochrona środowiska w obszarze przygranicznym,

Działanie 2.2 Bezpieczne i sprawnie funkcjonujące granice

Priorytet 3. Współpraca sieciowa i inicjatywy społeczności lokalnych

Działanie 3.1 Budowanie potencjału współpracy na poziomie regionalnym i lokalnym,

Działanie 3.2 Inicjatywy na rzecz społeczności lokalnych

Priorytet 4. Pomoc techniczna

5. Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich – Program Integracji Społecznej

Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich składa się z trzech części:

- Programu Integracji Społecznej,
- Reformy Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- Kampanii informacyjno-promocyjnej.

Program ten został określony w umowie pożyczki Nr 7358 POL zawartej pomiędzy Międzynarodowym Bankiem Odbudowy i Rozwoju, zwanym dalej Bankiem Światowym, a Rządem Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 7 kwietnia 2006 r. Całość środków przeznaczonych na realizację PPWOW wynosi, zgodnie z umową pożyczki 72,2 mln EURO. Z tej kwoty 47,21 mln euro przeznaczone zostanie na realizację części poświęconej integracji społecznej, w tym 40 mln euro na usługi społeczne w ramach Programu Integracji Społecznej.

Działania podjęte w ramach Programu Integracji Społecznej przyczynić się mają do:

- Budowy potencjału gmin wiejskich w zakresie strategicznego planowania i realizowania polityki społecznej na poziomie lokalnym;
- Lepszego zaspokojenia potrzeb mieszkańców poprzez budowanie sieci usługodawców;
- Budowy potencjału instytucjonalnego i społecznego gmin pozwalającego na jak najlepsze wykorzystanie innych programów w obszarze integracji społecznej.

Program Integracji Społecznej ma wesprzeć gminy we wdrażaniu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych poprzez finansowanie projektów z nich wynikających. Ponadto, w zależności od potrzeb, ma służyć gminom w tworzeniu strategii lub uaktualnianiu istniejącego dokumentu.

Na lata 2007-2009 program przewiduje dla Gminy Sułów pomoc w wysokości 252 174,60 zł. Beneficjentami Programu na poziomie społeczeństwa są ludzie starsi, rodziny z dziećmi oraz dzieci i młodzież.

6. Pozostałe źródła finansowania.

Instytucje, fundusze lub organizacje realizujące programy dofinansowania projektów gminnych (samorządowych lub organizacji pozarządowych) w formie dotacji lub konkursów:

- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Ministerstwa Sportu,
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- Ministerstwo Oświaty,
- Fundusz Inicjatyw Obywatelskich FIO,
- Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności,
- Fundacja Batorego,
- Fundacja Fundusz Współpracy,
- Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej EFRWP,
- Dotacje Samorządu Województwa Lubelskiego.

W pierwszym rzędzie wymienione zostały tylko te instytucje, fundusze lub organizacje, które realizują wieloletnie programy wspierania rozwoju wsi i społeczności lokalnych.
Pozostałe, potencjalne źródła finansowania realizują głównie programy roczne i ogłaszają zasady konkursów i nabór wniosków raz lub kilka razy w roku kalendarzowym.

ROZDZIAŁ VIII
KONSULTACJE SPOŁECZNE

Konsultacje społeczne dotyczące opracowania Strategii Rozwoju Gminy Sułów na lata 2007 – 2015 zapoczątkowane zostały w momencie rozpoczęcia prac nad dokumentem w grudniu 2007 roku. Współpraca z przedstawicielami społeczności lokalnej wiązała się z podjęciem rozmów na temat ustalenia wspólnej listy celów oraz projektów przewidzianych do realizacji na najbliższe lata 2008 – 2015.

Dokument konsultowany był na płaszczyznach: bezpośrednich spotkań z przedstawicielami społeczności lokalnej, interaktywnych ankiet umieszczonych na stronie internetowej gminy oraz poprzez konsultacje dotyczące zasadności

kierunków przedstawianych we wstępnej wersji Strategii Rozwoju Gminy Sułów. Pierwsza płaszczyzna odniosła najbardziej wiodącą rolę, gdyż za jej pośrednictwem ukazane zostały zarówno wiodące problemy społeczności lokalnej, przeanalizowano także mocne i słaby strony gminy, co w rezultacie pozwoliło na skonkretyzowanie najważniejszych celów, którymi powinna się kierować Gmina w swej polityce rozwojowej na lata 2008-2015. Istotne znaczenie odegrała także druga płaszczyzna, która pozwoliła na uszczegółowienie i wypracowanie w efekcie dokumentu, który stanie się uniwersalny poprzez swoją elastyczność w realizacji zadań, a będzie tylko wymagał przeprowadzania corocznych aktualizacji z uwagi na zmieniające się uwarunkowania gospodarczo – społeczne oraz upływający czasookres Wieloletniego Planu Inwestycyjnego.

Spotkanie formułujące podstawowe założenia i kierunki rozwoju przedstawione w niniejszej Strategii odbyło się 3 stycznia 2008 roku, wzięło w nim udział 30 osób. Uczestniczyli w nim reprezentanci społeczności lokalnej w tym grup i organizacji istniejących na terenie gminy. Kolejnym elementem było przedstawienie projektu Strategii, którego efektem są ankiety z zawartymi uwagami.

W ankietach szczególny nacisk został położony na rozwój infrastruktury technicznej w tym budowę i modernizację dróg, budowę przydomowych oczyszczalni ścieków, budowę chodników oraz rozwój infrastruktury informatycznej i termomodernizację budynków szkolnych. Istotne znaczenie dla mieszkańców mają działania przyczyniające się rozwoju systemu odbioru i segregacji odpadów oraz kształtowania przestrzeni publicznej poprzez organizację terenów zieleni urządzonej, remont i konserwację pomników pamięci narodowej, współgrające ze skuteczną promocją jej walorów przyrodniczych i dorobku kulturalnego. Ważnym elementem jest także inwestowanie w rozwój świadomości społeczeństwa mieszkającego na terenie gminy poprzez organizowanie szkoleń dla rolników, przedsiębiorców oraz organizacji pozarządowych.

Wszystkie uwagi i wskazówki zostały ujęte w niniejszym dokumencie planistycznym.

SPIS TABEL

Tabela 1. Ludność gminy Sułów wg płci 20
Tabela 2. Ludność wg płci i wieku. 21
Tabela 3. Ludność wg ekonomicznych grup wieku 22
Tabela 4. Ludność w gminie Sułów w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 2000-2006……..……..... 22
Tabela 5. Struktura przyrostu naturalnego w latach 2000 – 2006 23
Tabela 6. Punktowa prognoza ludności 25
Tabela 7. Struktura poziomu wykształcenia mieszkańców..... 26
Tabela 8. Poziom wykształcenia mieszkańców gminy Sułów na tle wykształcenia mieszkańców powiatu, województwa i Polski..... 27
Tabela 9. Ludność wg głównego źródła utrzymania..... 28
Tabela 10. Pracujący w wieku 15 lat i więcej, wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według powierzchni użytków rolnych..... 29
Tabela 11. Struktura bezrobocia w miastach i gminach rejonu działania PUP Zamość na koniec I kwartału 2008...……..…… .... .34
Tabela 12. Baza edukacyjna w gminie w 1998 r……..…… 40
Tabela 13 Struktura liczby etatów nauczycieli i uczniów w szkołach na terenie gminy - stan na rok szkolny 2008/2009 …… .... …..41
Tabela 14. Ilość pomieszczeń i obiektów sportowych w poszczególnych placówkach ..... .42
Tabela 15. Biblioteki, księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w gminie Sułów na tle powiatu, województwa i kraju 44
Tabela 16. Charakterystyka dróg gminnych..... 55
Tabela 17. Porównanie wartości opałowych 62
Tabela 18. Skład słomy wybranych zbóż oraz analiza elementarna słomy wybranych zbóż w %..... 63
Tabela 19. Jednostki przyłączone w pierwszym etapie..... 64
Tabela 20. Porównawcza struktura wydatków w latach 2001 – 2006 w podziale na najważniejsze działy budżetu gminy 70
Tabela 21. Prognoza łącznej kwoty długu..... 72
Tabela 22. Przykładowe wskaźniki będące podstawą oceny stopnia realizacji zadań 101

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Zależność funkcjonowania dokumentów programowych na poziomie kraju 5
Wykres 2. Struktura powierzchni ..... ….. 10
Wykres 3. Ludność gminy Sułów wg płci ..... … 20
Wykres 4. Gęstość zaludnienia gminy Sułów na tle powiatu, województwa i kraju 21
Wykres 5. Ludność w gminie Sułów w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 2000-2006 22
Wykres 6. Struktura przyrostu naturalnego w latach 2000-2007 ..... … 24
Wykres 7. Migracje w gminie Sułów w latach 2000 – 2006 24
Wykres 8.Struktura poziomu wykształcenia mieszkańców 26
Wykres 9. Struktura poziomu wykształcenia mieszkańców wyrażona procentowo 27
Wykres 10. Ludność wg głównego źródła utrzymania 28
Wykres 11. Pracujący w wieku 15 lat i więcej wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym według powierzchni użytków rolnych 29
Wykres 12. Struktura wiekowa mieszkańców prowadzących gospodarstwa wg cech demograficznych 30
Wykres 13. Osoby pracujące w głównym miejscu pracy poza indywidualnym gospodarstwem rolnym wg płci…… ....… 30
Wykres 14. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze wg sektorów własnościowych ..... …31
Wykres 15. Działalność gospodarcza w gminie Sułów, porównanie roku 2004 i 2007…….....32
Wykres 16. Stopa bezrobocia w IV kwartale 2005 i 2007 roku bezrobotnych poszczególnych województwach Polski 33
Wykres 17. Liczba bezrobotnych w gminie Sułów w porównaniu z innymi gminami powiatu zamojskiego 35
Wykres 18. Bezrobotne kobiety i bezrobotni mężczyźni z gminy Sułów ..... ….36
Wykres 19. Liczba bezrobotnych na terenie gminy w latach 2000 – 2007 36
Wykres 20. Struktura bezrobocia w powiecie zamojskim i województwie lubelskim 37

Wykres 21. Liczba dzieci w oddziałach przedszkolnych w latach 2000-2007 39
Wykres 22. Wyposażenie szkół w komputery ..... … 43
Wykres 23. Osoby korzystające ze świadczeń społecznych na 1000 ludności w latach 2003-2006..... … 48
Wykres 24. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2003-2006…….....48
Wykres 25. Przyczyny korzystania z pomocy społecznej w %.....49
Wykres 26. Formy korzystania z pomocy społecznej..... 49
Wykres 27. Struktura dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich.....55
Wykres 28. Struktura dochodów i wydatków w latach 2000-2008.....68
Wykres 29. Dochody własne na jednego mieszkańca w latach 2002-2006 69
Wykres 30. Wydatki inwestycyjne na przestrzeni lat 2000- 2006.....71

SPIS RYSUNKÓW

Rys. 1. Powiat zamojski 8
Rys. 2. Gmina Sułów na tle województwa lubelskiego 9
Rys. 3. Topografia gminy Sułów 10
Rys. 4. Obszar Natury 2000 – Zbiornik Wodny Nielisz 18
Rys. 5. Poziom bezrobocia w skali kraju 33